T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

SOSYOLOJİ BİLİM DALI

2011 SONRASI BATI AFRİKA'DAN TÜRKİYE'YE AKAN GÖÇ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

MUSA ALIEU BILITY

BURSA-2024

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

SOSYOLOJİ BİLİM DALI

2011 SONRASI BATI AFRİKA'DAN TÜRKİYE'YE AKAN GÖÇ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

MUSA ALIEU BILITY

ORCID:

Danışman: Doç. Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Berkay AYDIN

BURSA- 2024

T. C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Sosyoloji Anabilim Dalı, Sosyoloji Bilim Dalı'nda 702144013 numaralı Musa Alieu Bility'nin hazırladığı "2011 Sonrası Batı Afrika'dan Türkiye'ye Akan Göç" başlıklı yüksek lisans tezi ile ilgili savunma sınavı, ……/……/20…. günü …… - ……..…….. saatleri arasında yapılmıştır. Alınan cevaplar sonunda adayın …….. (başarılı / başarısız) olduğuna …… …….. (oybirliği / oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı
Doç. Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Berkay AYDIN
Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye
Prof. Dr. Bengül Güngörmez AKOSMAN
Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye
Asst. Prof. Çağdaş CEYHAN
Anadolu Üniversitesi

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “2011 Sonrası Batı Afrika’dan Türkiye’ye Akan Göç” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Musa Alieu Bility

Öğrenci No: 702144013

Anabilim Dalı: Sosyoloji

Programı: Sosyoloji

ÖZET

Yazar adı soyadı	**Musa Alieu Bility**
Üniversite	**Bursa Uludağ Üniversitesi**
Enstitü	**Sosyal Bilimler Enstitüsü**
Anabilim dalı	**Sosyoloji**
Bilim dalı	**Sosyoloji**
Tezin niteliği	*Yüksek Lisans*
Mezuniyet tarihi	**……/……/2024**
Tez danışmanı	

2011 SONRASI BATI AFRİKA'DAN TÜRKİYE'YE AKAN GÖÇ

Bu tez, Türkiye'de bulunan Batı Afrikalı göçmenler ile ilgili yazılmıştır. çalışmamız 2011 ve sonrasında Batı Afrika ülkelerinden Türkiye'ye akan yoğun göç sürecine odaklanmaktadır. günümüzde uluslararası gündeminde öne çıkan en önemli sorunlardan biri olan göç, Batı Afrika ülkeri geniş bir yer tutmaktadır. Bu bölgede ekonomik sorunlarlarla siyasi ve sosyal sebeplerden kaynaklanan şiddet olaylardan dolayı binlerce kişi göç etmek zorunda kalmıştır. Bu kişilerin çoğu Afrika'nın farklı ülkelerinde kalıcı ya da geçici süreliğine yerleşirken bir kısmı Kıta dışına çıkmıştır. Batı Afrika ülkelerinden kıtadışına yapılan göçler çoğunlukla ekonomik neden taşınmakta ve hedef Avrupa'ya varmaktır. Bu çalışmada 2011 yılından sonra artmış olan Batı Afrika-Türkiye göçlerin arka planında yatan nedenleri, bu göçmenlerin Türkiye'deki durumları ve gelecek için planları araştırmaktadır. Çalışmada İstanbul ve Bursa'da gerçekleşmiştir. Bu iki şehirde yaşayan Batı Afrikalı göçmenlerle yüz yüze ve derinlemesine görüşme yöntemi ile verir toplanarak durumlarında karşılaştırma yapılmıştır.

Anahtar kelimeler: Göç, göçmen, Türkiye-Batı Afrika, yasal göçmenler, yasa dışı göçmenler, deneyim

ABSTRACT

Name & surname	**Musa Alieu Bility**
University	**Bursa Uludağ University**
Institute	**Institute of Social Sciences**
Field	
Subfield	
Degree awarded	*Master / PhD. / Proficiency of Art*
Date of degree awarded	**……/……/2024**
Supervisor	

WEST AFRICANS MIGRATION TO TURKEY AFTER 2011

This thesis is written about West African migrants in Turkey. Our study focuses on the intensive migration process flowing from West African countries to Turkey in 2011 and onwards. Migration, which is one of the most important problems on the international agenda today, has a large place in West African countries. Thousands of people have been forced to migrate in this region due to economic problems and violence caused by political and social reasons. While most of these people settled permanently or temporarily in different countries of Africa, some of them left the continent. Migration from West African countries to the continent is mostly motivated by economic reasons and the goal is to reach Europe. This study investigates the reasons behind the increase in migration from West Africa to Turkey after 2011, the situation of these migrants in Turkey and their plans for the future. The study took place in Istanbul and Bursa. Face-to-face and in-depth interviews were conducted with West African migrants living in these two cities.

Keywords: Imigration, migrants, Turkey-West Africa, legal migrants, illegal migrants, experience

ÖNSÖZ

Yüksek lisans süresi boyunca bana her türlü yardım sağlayan danışman hocam sayın Doç. Dr. Mustafa Berkay Aydın'a teşekkürlerimi sunuyorum. Bu süreçte bana faydalı bilgiler katan başta Prof. Dr. Bengül Güngörmez Akosman olmak üzüre tüm hocamlarıma teşekkürlerimi sunuyorum. Sevgili aileme maddi ve manevi desteklerinden dolayı ve bana yardım eden Mustafa İmamoğlu olmak üzere tüm arkadaşlarıma teşekkür ediyorum.

Bu tezi 2023'te vefat eden çok değerli ağabeyim, arkadaşım ve sırdaşım Jack Mohammed Kamara'ya armağan ediyorum.

ŞEKİLLER

Şekil 1: İlk göç haritası

Şekil 2: Transatlantik köle ticareti

Şekil 3: Köle ticaretinin rotaları

Şekil 4: Yıllara göre yakalanan düzensiz göçmen sayısı

Şekil 5: İkamet izini ile Türkiye'de bulunan yabancılar

Şekil 5: Batı Afrika coğrafi haritası

Şekil 6: Afrika siyasi haritası

Şekil 7: 1950 ve 2015 arası Afrika'nın kentleşme harıtası ve kentleşme düzeyi Haritası

Şekil 8: 2010 Sahra Alt Göç Yolları

Şekil 9: Gana İmparatorluğun Haritası

Şekil 10: Songhay/Songhai İmparatorluğu Haritası

Şekil 11: Mali İmparatorluğu Haritası

Şekil 12: Yıllara Göre Türkiye'ye Giriş Yapan Yabancılar

Şekil 13: Yıllara Göre Türkiye'ye Giriş Yapan Yabancılar

Şekil 14: Yıllara Göre Türkiye'ye Giriş Yapan Yabancılar

Şekil 15: Yıllara göre yakalanan düzensiz göçmen sayısı

Şekil 16: Yıllara göre yakalanan düzensiz göçmenlerin uyruk dağılım

KISALTMALAR

YTB: Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

ECOWAS: Economic Community of West African States

TDK: Türk Dil Kurumu

ABD: Amerika Berleşik Devlet

AMU: Arap Mağrip Birliği

AB: Afrika Birliği

EAC: Doğu Afrika Topluluğu

SADCC: Güney Afrika Kalkınma Koordinasyon Konferansı

SADC: Güney Afrika Kalkınma Topluluğu

İÇİNDEKİLER

ÖZET vi
ÖNSÖZ viii
İÇİNDEKİLER xi
GİRİŞ 1
1. TEMEL KAVRAMLAR VE TANIMLAR 7
1.1 Göç 7
1.1.1. *Göç ile ilgili bazı tanımlar*: 8
1.2 Göç Hareketlerine Yol Açan Temel Sebepler 10
1.2.1 Doğal Sebepler: 10
1.2.2 Sosyal Sebepler: 10
1.2.3. Ekonomik Sebepler: 10
1.2.4. Siyasi Sebepler: 11
1.3. Göçün Tarihsel Gelişimi 12
1.3.1. Göç Çeşitleri 17
1.3.1.1. ***Zorunlu/Zorla göç:*** 18
1.3.1.2. **Gönüllü Göç**: 18
1.3.1.3. Düzensiz göç: 18
1.3.1.4. Düzenli Göç: 19
1.4. **Göç Terminolojileri** 21
1.4.1 Göçmen (**Migrant**): 22
1.4.2. Mülteci (Refugee): 22
1.4.3. Sığınmacı (Asylum Seeker): 22
1.4.4. Ülke içinde yerinden edilmiş insanlar (Internally Displaced People): 22
1.5. Karşılaşılan Sorunlar 25
1.5.1. Ayrımcılık ve Irkçılık Sorunlar 25
1.5.2. Kültür, Kimlik, Aidiyet ve Entegrasyon Sorunu 28
1.6. Disiplinlerarası göç Açıklamaları 31
II. BÖLÜM 35
2. Batı Afrika 35
2.1. Batı Afrika'da Göç 36
2.1.1. Kıta İçi Göç Herekatlarinde Batı Afrika'nın Yeri 44

2.1.2. Yerinden Edilme Sebepleri 54
2.1.2.1. Doğal Afetler 55
2.1.2.2. Ekonomik ve Sosyal Sebepler 56
2.2. Türkiye – Batı Afrika İlişkileri 61
2.2.1. Uluslararası Göç Alanında Türkiye 63
3. TÜRKİYE'DEKİ BATI AFRİKALI GÖÇMENLER 70
3.1. İstanbul'daki Batı Afrikalı Göçmenler 74
3.2. Bursa'daki Batı Afrikalı göçmenler 83
SONUÇ 92

GİRİŞ

Bu yüksek lisans tezi, Türkiye'de yaşayan Batı Afrikalı göçmenler hakkında yazılmıştır. Önce gözlem sonra yüz yüze görüşme yöntemi ile kaleme alınan bu çalışma, İstanbul ve Bursa'da bulunan yasal ve yasadışı Batı Afrikalı göçmenlerin kendi ülkelerinden ayrılma sebeplerini, Türkiye'yi seçme nedenlerini ve Türkiye'deki durumlarının yanı sıra gelecek planlarını araştırmayı hedeflenmektedir.

Son yıllarda diğer göçmenler kadar olmasa da Türkiye'de genel olarak Afrikalı göçmen sayısının artığını inkar edilemez bir gerçektir. Giderek artmakta olan göçmen sayısı, Türkiye'de yapılan hem akademik araştırmalarda hem de devletin göçmenlere yönelik çalışmalarında göz ardı edilmektedir. Yazılan akademik ve yıllık göç raporlarında diğer göçmen grupların istatistiksel verileri açık olarak yer alırken, Afrikalı göçmenlerin veri ve istatistikleri ülke belirtilmeden genel bir oran biçiminde verilmektedir. Bu durumda Afrikalı göçmenlerin içinde bulundukları durum ve onların hedefleri hususunda bilgi almak, zorlaşmaktadır.

Genellikle İstanbul'da yaşamayı amaçlayan Afrikalı göçmenlere, "transit göçmenler"[1] olarak bakılmaktadır. De Clerck, 2013'te yayınladığı makalede Türkiye'deki Sahra-Altı göçmenlerin durumunu şöyle dile getirmektedir:

> *"Türkiye'deki göç araştırmları, Sahra-Altı Afrika ülkelerinden gelen göçmenlerin göç süreçleri ve Türkiye'deki deneyimlerine, motivasyonlarına ve yaşamlarını pek konu etmemektedir. Bunun yerine, bu göçmenlerin Türkiye'de bulunma nedenlerinin Avrupa'ya gitmek olduğu önyargısını oluşturmaktadır. Bu nedenle tüm*

[1] KNOMAD PAPER 52 "Transit Migration and Development", (2020), 10

Sahra-Altı Afrikalı göçmenler için Türkiye'nin bir hedef ülkesi olmadığı anlaşılmaktadır."[2]

Bugün İstanbul dışındaki diğer şehirlerinde Türkiye'ye farklı yollarla gelmiş Sahra-Altı Afrikalı göçmenler ile karşılaşmak mümkündür. Ancak bu göçmenlerin hepsinin müşterek amacı, Avrupa'ya gitmek değildir. Zira sıradan göçmenlerin dışında her yıl yüzlerce Afrikalı öğrenci, YTB (Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı) bursu, Türkiye Diyanet Vakfı bursu ve Yunus Emre Enstitüsü bursuyla ya da kendi imkanlarıyla Türkiye'ye eğitim için gelmektedir.

Bu araştırmada odak noktamız, İstanbul ve Bursa'daki Batı Afrikalı göçmenleri incelemektir. Aynı zamanda bu iki şehirde bulunan göçmenlerin gelecek planlarını, hayat amaçlarını, tecrübe ettikleri deneyimlerini ve Türkiye'deki statülerini karşılaştırmak suretiyle bir durum analizi yapmak, çalışmamızın ana hedeflerinden birini oluşturmaktadır. Son olarak bu araştırmada Batı Afrikalı göçmenlerin Türk halkıyla entegrasyon süreci ve bu süreçte rol oynayan faktörleri anlamaya önem verilmiştir.

Bu çalışmada, hedefimize ulaşmak için aşağıda yer alan üç soruyu cevaplamaya çalışmaktayız:

1. Batı Afrikalı göçmenlerin ülkelerinden ayrılma sebepler nedir?
2. Bu göçmenlerin Türkiye'deki durumları nasıldır?
3. Bu göçmenlerin geleceğe dair düşünce ve planlarını neler oluşturmaktadır?

Görüşme sürecinin sonunda katılıcımlardan güvenilir ve doğru bilgiler elde etmek için İstanbul'daki Afrika marketi, Afrika lokantaları, berber ve güzellik salonlarda bir

[2] Helene Marie-Lou De Clerck. "SUB-SAHARAN AFRICAN MIGRANTS IN TURKEY: A CASE STUDY ON SENEGALESE MIGRANTS IN İSTANBUL" Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 68, No. 1, 2013, s. 39 – 58, s40.

süreliğine vakıt gecirip arkadaşlıklar kurdum. Aynı yöntemi Bursa için de uyguladım. Bursa'da özellikle akşam saatlerinde Kent Meydanı, Şehreküstü ve Ulucami taraflarında saat, parfüm, cüzdan vs. satan ve çoğunluğu Batı Afrikalı göçmenlerden oluşan insanların arasında bulunarak arkadaşlık ilişkisi geliştirdim.

Fakat son zamanlarda Türkiye genelinde yaşanan yasadışı göçmenlere yönelik pejoratif bakış açısı ve menfi deneyimlerden dolayı elinizdeki çalışmada hedeflenen 30 katılımcı sayısına ulaşılamamıştır. Zira bazı yasal ve/ya yasadışı göçmenler, başlarına bir şeyler gelebilme korkusuyla katılım sağlamaktan korkarken bazıları ise katılım sağlamalarına rağmen yayınlamama izin vermemiştir.

Son yıllarda Türkiye'de yakalanan ve sınırdışı edilen yasadışı göçmen sayısı oldukça yüksektir. İç İşleri Bakanı Ali Yerlikaya göreve geldiğinde Türkiye genelinde "Mobil Göç Noktası"[3] ve " KALKAN-25 operasyonları"[4] başlatmıştır. Bu uygulamalarla birlikte göçmenler daha sıkı denetim altına alınmaktadır. T.C. GÖÇ İDARESİ, 02.07.2024 tarihinde yayınladığı habere göre, "Kalkan-25" operasyonlarında 2 bin 563 düzensiz göçmenin yakalandığını duyurmuştur.[5] Tezimiz kontekstinde bu haberlerin yayılmasının bir sonucu olarak yasal ve yasadışı Batı Afrikalı göçmenler, kendi durumları ile ilgili bilgi vermekten korkmaya başlamıştır. Bu da veri toplama sürecimizin beklediğimizden fazla uzamasına ve zorlaşmasına neden olmuştur.

Görüşmede bulunduğum göçmenlerin en genci 18 yaşında, en yaşlısı 45 yaşında ve çoğunluğu 25 ile 30 yaş arasındadır. Hem İstanbul'da hem de Bursa'da Batı Afrika'nın tüm ülkelerinden gelen göçmenler yaşamaktadır. Bu göçmenlerin her birinin Türkiye'ye geliş nedeni oldukça farklıdır. Göçmenlerin bazıları Avrupa'ya gitmek amacıyla Türkiye'ye gelmiş olmasına rağmen zamanla fikrini değiştirmiş ve

[3] T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI website: https://www.icisleri.gov.tr/icisleri-bakanimiz-sayin-ali-yerlikaya-istanbulda-65-yeni-mobil-goc-noktasi-aracinin-teslim-toreninde-konustu Erişim tarihi: 02.07.2024.

[4] SONSÖZ: https://sonsoz.com.tr/haber/20742734/kalkan-25-operasyonu-duzenlendi Erişim tarihi: 02.07.2024.

[5] T.C. İÇİŞLERİ BANKALIĞI GÖÇ İDARESİ BAŞKANLIĞI: https://www.goc.gov.tr/kalkan-25-operasyonlarinda-149-gocmen-kacakcisi-ve-2-bin-563-duzensiz-gocmen-yakalandi Erişim tarihi: 02.07.2024.

Türkiye'de kalmaya karar vermiştir. Bilakis diğer bazı göçmenler ise bu durumun tersini yaşamıştır. Dolayısıyla tüm göçmenlerin Avrupa'ya gitmek amacında olduğu düşüncesinin kendisi tartışmalı hale gelmektedir.

Bu araştırmada göçmenlerle yapılan görüşmelere kılavuzluk etmesi amacıyla bazı sorular hazırlanmıştır. Fakat görüşmeler esnasında görüşülen kişinin anlattıklarına bağlı olarak farklı sorular da sorulmuştur. Örneğin, Türkiye'den önce başka ülke(ler)de yasal ve/ya yasadışı göçmen olarak yaşamış katılımcılardan durum karşılaştırması istenmiştir. Benzer şekilde görüşme süreçleri tüm katılımcılara göre değişiklik göstermektedir. Fakat genel olarak mülakatlar 15 ile 30 dakika süreyle gerçekleşmiştir.[6] Görüşme esnasında kimi göçmenler bazı sorulara cevap vermeyi ya da sessiz kalmayı tercih etmiştir.

Görüşmelerin çoğu İngilizce olarak gerçekleştirilmiş daha sonra Türkçe'ye çevrilmiştir. Görüşmelerde izin verenlerin ses kayıtları alınmış ve yazılı suretleri çıkarılmıştır. Bazı göçmenler ise ses kaydına izin vermediği için görüşme yazarak gerçekleştirilmiştir.

Son olarak elinizdeki bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır: Birinci bölümde göç ile ilgili temel kavramlar üzerinde durulmuştur. Göçün tarihi, nedenleri ve sonuçları hakkında bilgi verilmesinin yanı sıra göç süreçlerine katılanların karşılaştıkları sorunlara dair genel bilgiler de verilmiştir. Tüm bunlara ek olarak disiplinler arası göç tartışmalarına da yer verilmiştir.

İkinci bölümde tezimiz için önemli olan üç başlık ele alınmıştır. Bunlardan birincisi Batı Afrika'nın durumudur. Batı Afrika'nın coğrafi konumu, göç tarihindeki yeri, göç verme nedenleri ve aynı zamanda Batı Afrika ülkelerinin hem ulusal göçleri hem kıta içi uluslararası göçleri hem de kıta dışı uluslararası göç alanındaki yerleri üzerinde durulmuştur.

[6] Görüşme sorularını görmek için Ek-1'e bakınız.

Batı Afrika bölgesi, Afrika kıtasında serbest dolaşımın en yoğun yaşandığı bölgelerden biridir. Bu durumun arka planında sömürgecilik döneminde oluşturulan bağlar yatmaktadır.[7] Bu bölgede yer alan ülkelerin kendi aralarında oluşturdukları "ECOWAS"[8] antlaşması, devletlerarası dolaşımı mümkün kılmıştır. Batı Afrika, Sahra-Altı Afrika'daki bölge içi göç akışının en güçlü örneğini oluşturmaktadır ve göç hareketlerinin % 70'i alt bölgelerde gerçekleşmektedir. Bölgede nüfusun % 2.8'lik bir kesimi (yaklaşık 8.4 milyon) göçmen statüsünde Batı Afrika ülkeleri arasında mobilite gerçekleştirmektedir. Nitekim söz konusu bu bölge, Afrika'da en büyük göçmen nüfusuna sahip olmasıyla ön plana çıkmaktadır.[9]

Bölgede yaşanan ve halen devam etmekte olan yoğun göç hareketleri, yalnızca ekonomik nedenlerden kaynaklanmamaktadır. Bu göçler sebeplerine, önemli bir göç sebebi olan ekonominin yanı sıra iç savaş ve iç karışıklıklardan kaynaklanan göç ve yerinden edilmeleri ve/ya doğal afetlerden kaynaklanan göç ve yerinden edilmeleri de dahil edebiliriz. Hem Afrika kıtasında hem de Batı Afrika bölgesinde ortaya çıkan ve hayatı ciddi şekilde tehdit eden olaylara Ruanda, Somali, Liberya, Sierra-Leone, Fildişi Sahili ve Nijerya[10] gibi ülkelerde yaşanan iç savaş ya da karışıklıkları örnek olarak verebiliriz.

Son yıllarda Batı Afrika bölgesinde ortaya çıkmış ve binlerce insanı evlerini terk etmek zorunda bırakan olaylar yaşanmıştır. Örneğin, Mali'de 2023 yılında yaşanan çatışma ve şiddet olayları yaklaşık 152.000 kişinin yerinden edilmesini tetiklemiştir. Senegal'de 2023 sonunda yaşanan bazı olaylardan dolayı 8,400 kişi yerinden edilmiştir. Gana'da 3,800 kişi, Liberya'da 2008-2023 arasında 10.000 kişi, Nijerya'da 2023 yılında 291,000 kişi ve aynı yıl içersinde Burkina Faso'da 707,000 kişi iç

[7] Migration data portal "Migration data in Western Afrika": https://www.migrationdataportal.org/regional-data-overview/western-africa Erişim tarihi: 03.07.2024.
[8] https://www.ecowas.int/ Erişim tarihi: 03.07.2024.
[9] IOM: https://www.iom.int/west-and-central-africa Erişim tarihi: 03.07.2024.
[10] Temisanren Ebijiwa ve Adeniye Sulaiman Gbadegesin, "Mediating Ethnic Identities in Africa", Uludağ University Faculty of Arts and Sciences Journal of Philosophy Sayı 24 / Issue 24|Bahar 2015 / (Spring 2015) ISSN: 1303-4251, S219.

karışıklıklardan dolayı yerinden edilmiştir.[11] Sonuç olarak bu bilgiler, Batı Afrika bölgesinde yaşanan yoğun göç hareketinin varlığını anlamamıza yardımcı olmaktadır.

İkinci bölümde bir diğer alt başlığımız, Türkiye-Batı Afrika ülkeleri arasındaki ilişkidir. Bu başlıkta Türkiye'nin Batı Afrika ülkeleri ile olan ilişkisinin tarihini ve bu ilişkinin günümüzdeki yansımalarını açıklamaya çalışmaktayız. Ayrıca bu başlık altında, kısaca Türkiye-Batı Afrika ülkeleri arasındaki ilişkinin gelişme sürecinde rol oynayan bazı faktörler tartışılmıştır. Nitekim bu süreçte devlet dışı aktörlerin de oynadığı rol hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır. İkinci bölümün üçüncü alt başlığında ise Türkiye'nin uluslararası göç alandaki yeri üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölümde ise bugün Türkiye'de bulunan Batı Afrikalı göçmenler ile yapılan görüşmelerin sonucunda elde edilen bilgiler yer almaktadır.

[11] IDMC: https://www.internal-displacement.org/ Erişim tarihi: 03.07.2024.

I.BÖLÜM

1. TEMEL KAVRAMLAR VE TANIMLAR

1.1 Göç

Göçün genel tanımına baktığımızda, insanların ve diğer canlı varlıkların isteyerek ya da istemeyerek yaşadıkları yerlerden başka yerlere yerleşim amacıyla yaptıkları seyahatlerdir. Yani göçü, nedeni ne olursa olsun, bir yer değiştirme hareketi olarak tanımlayabiliriz. İnsanların dışındaki diğer canlı varlıklar ancak zorunlu sebeplerden dolayı göç ederken, insanlar hem zorunlu hem de gönüllü olarak göç etmektedirler. Göçün tarihsel gelişimi başlığı altında göreceğimiz gibi göç hareketleri, ilk insanların göçebe ve avcı toplayıcı hayat tarzları ile ile başlamış fakat yerleşik hayata geçmeleri ile son bulmamıştır. Çünkü yerleştikleri yerlerden zaman zaman ayrılmalarına neden olan çeşitli olaylar söz konusudur. Yani kısaca göç, Adıgüzel'in tanımıyla: insanların sosyal, ekonomik, siyasi veya doğal nedenlerden dolayı coğrafi olarak yer değiştirmesi olarak tanımlanabilir. İnsanlar bazen çalışmak, bazen iş aramak ve/ya daha konforlu bir hayat sürebilmek için gönüllü olarak doğup büyüdükleri yerlerden ayrılırken bazen de savaşlar, baskılar, sürgünler ve/ya doğal afetler gibi dışsal ve zorunlu sebeplerle yaşadıkları yerleri terk etmek durumunda kalmaktadırlar.[12]

Yukarıda verilen nedenlerden dolayı göç, aynı ülke sınırları içinde olabileceği gibi, başka bir ülkeye yönelik de olabilir. Böylelikle göç, ulusal olduğu kadar uluslararası bir hareket niteliği taşır. Uluslararası göç kendi içinde, kıta içi uluslararası göç ve kıta dışı uluslararası göç olarak ikiye ayrılmaktadır. Göçün bu iki ayrımına girmeden önce göç kavramına, göç ile ilgili yapılan bazı tanımlara ve göçün tarihsel gelişimine bakmak faydalı olacaktır. Çünkü göç, Afrika'dan başlayan ilk insan hareketlerinden, kavimler göçlerine ve daha sonra da endüstri devrimi ile devam eden tarihsel bir geçmişe sahiptir. İlk insanların göç hareketleri genellikle mevsimsel ve hayatta

[12] Yusuf Adıgüzel, "*Göç Sosyolojisi*" (Ankara: Nolbel Yayıncılık, 2020), 1

kalmayı amaçlarken, özellikle endüstri devrimi ile başlayan göç hareketleri, ekonomik kazancı amaçlanmıştır.

"Hareketlik" ya da İngilizceden Türkçeye geçen mobilite kavramı (göç-göçmenlik) uzun bir geçmişe sahip olmasına rağmen 1700'lerin ortasında Avrupa'da yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Antik Romalılar, koloniler ya da yer değiştirenler için farklı kelimeler kullanmıştır. Oxford İngilizce Sözlüğü, insan hareketleri için kullanılan bu tür Latince kökenli terimlerin bin yıldan daha uzun bir süre sonra, Normanların Britanya Adalarını istila etmesinden sonra yaygınlaştığını öne sürmektedir. Sözlük, İngilizce dilinde 1500'lü yıllarda insan göçlerine ya da ruh göçlerine (insan bedeni dışına) zaman zaman atıfta bulunulduğunu belgelemekte ancak 1800'den önce "göçmen" kelimesinin neredeyse istisnai olarak bitki ve hayvanlara atfedilen bir sıfat olduğunu öne sürmektedir. Göç ve göçmenlik arasındaki ayrım ancak 1600'lerin ortalarından sonra yaygınlaşırken, göç ve göçmenliğe yapılan atıflar ilk kez 1700'lerin ortalarından sonra ortaya çıkmıştır.[13] Benzer bir durum Afrika'nın yerel dinlerinde de mevcuttur. Onlar için göç, yeni bir başlangıçtır. Bu yeni hayat, giden kişiye daha iyi ve daha huzurlu gelecektir. Aynı zamanda göç sadece bu dünya ile sınırlı değildir. Zira ölüm de bir göç ve yeni bir başlangıçtır.

1.1.1. Göç ile ilgili bazı tanımlar:

Uluslararası Göç Hukuku Göç Terimler Sözlüğüne göre göç, uluslararası bir sınırı geçmek ve/ya bir ülke içinde yer değiştirmek anlamına gelmektedir. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, yerinden çıkarılmış kişiler ve ekonomik göçmenler dahildir.[14]

Göç kişilerin uzaktaki bir yere, en azında şu anda yaşadıkları şehir veya kasabanın uzağındaki bir yere yeniden yerleşmesi durumudur. Temel anlamıyla göç, her şeyden

[13] Donna Gabaccia., " Time and Temporality in Migration Studies", "Migration Theory Talking Across Disciplines, (New York: Routledge, 2015), 40.
[14] Uluslararası Göç Örgütü (IOM), Uluslararası Göç Hukuku Göç Terimleri Sözlüğü, (T.T) Littera Çeviri ve Dil Hizmetleri Dnş. Ltd. Şti, No: 18, (2009), 22.

önce bir coğrafi olgudur. Aynı zamanda göç binlerce yıl öncesine uzanan insanlık tarihinin müşterek olgusu olarak oldukça sıklıkla yaşanan bir deneyimdir.[15]

Türk Dil Kurumunun tanımına göre göç ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi; taşınma, hicret, muhaceret olarak tanımlamaktadır.[16] Uluslararası göç geçici ya da kalıcı olarak insanların bir ülkeden başka bir ülkeye giderek yeniden yerleşmesidir; yaygın olarak ulusal kimlikler ve toplumsal üyeliği konu etmektedir.[17] Oxford Online Sözlüğünde ise iki şekilde karşımıza çıkmaktadır: İlk olarak kuşlar, hayvanlar vb. için mevsime göre dünyanın bir yerinden başka bir yerine taşınmak. İkinci olarak ise, çok sayıda insanın bir şehirden, ülkeden vb. başka bir şehre gidip orada yaşaması ve/veya çalışmasıdır.[18]

Yukarıda göç ile ilgili yapılan bütün tanımlarda gördüğümüz gibi hepsinde bulunan müşterek bir payda vardır; göçün bir "yer değiştirme" ve bir "yerleşme" hareketi olması. Dolayısıyla göçün mobilite durumunda bulunan insanlar için anavatanlarını terk edip başka bir ülkeye veya aynı ülkenin içinde olsa bile yabancı bir yere yerleşmeleri ve yabancı bir kültür ile bütünleşmelerini zorunlu kılan doğal afetler, sosyal, ekonomik veya siyasi nedenler gibi zorunlu nedenlerin yanı sıra eğitim, turizm veya macera gibi gönüllü nedenleri vardır. Sosyal ve siyasi nedenleri arasında din, dil ve özellikle Afrika kıtasında yaygın olan etnik/kabile ve siyasi görüş gibi etkenler mevcuttur. Aynı zamanda göç etme kararı bireysel olabileceği gibi, bir grubun, bir ailenin veya bir kabile reisin kararı da olabilmektedir. Kısaca insanlar her şeyin daha iyi olabileceğini düşündükleri yerlere göç etmektedirler.

[15] David Bartram, Marista V. Poros ve Pierre Monforte, "Göç Meselesinde Temel Kavramlar", çev. Itır Ağabeyoğlu Tuncay, , Ankara: Hece Yayınlar), 13.
[16] TDK. Göç. TDK 2021., https://sozluk.gov.tr/.
[17] David Bartram, Marista V. Poros ve Pierre Monforte, "Göç Meselesinde Temel Kavramlar", çev. Itır Ağabeyoğlu Tuncay, , Ankara: Hece Yayınlar), 13.
[18] Oxford English Dictionary,. https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/

1.2 Göç Hareketlerine Yol Açan Temel Sebepler

1.2.1 ***Doğal Sebepler:***

"Bazen sel, deprem, kuraklık kıtlık gibi doğal afetler, bazen de ciddi çevresel bozulmalar ve çevre felaketleri insanların yaşadıkları yerleşim alanlarını terk edip yeni yerlere göç etmelerine yol açmıştır. Doğal nedenlere dayanan bu göçler, genellikle kitlesel ve kalıcı göç niteliğinde olmaktadır".[19]

1.2.2 ***Sosyal Sebepler:***

"Sosyal sebeplerin başında "din" olgusu gelmektedir. Çünkü din, ilk insandan zamanımıza kadar yaşanan kitlesel nitelikteki göçler üzerinde oldukça etkili olmuştur. Skolastik düşüncenin hakim olduğu Ortaçağ Avrupa'sında ve İslamiyet'teki Halifeler döneminde görülen istila ve fetih hareketleri dini nedenlere dayanmaktadır. Yahudilerin, kendilerine vaat edilmiş topraklara (Filistin'e) yaptıkları göç de dini nedenlere dayanan göç hareketlerine bir diğer örnek olarak verilebilir*".*[20]

1.2.3. Ekonomik Sebepler:

"19. yüzyılda kapitalist üretim tarzının etkisi ile başlayan göçlerin ve günümüzde görülen göç hareketlerinin ana nedeni büyük oranda ekonomik gerekçelere dayanmaktadır. İnsanların göç etmesine neden olan ekonomik gerekçelerin bazıları şunlardır: daha yüksek gelir sağlamak, daha iyi bir iş bulma, farklı bir alanda ve daha iyi koşullarda çalışma beklentisi, iktisadi krizler, yeni yatırımların iş olanaklarını arttırdığı bölgelere akın, emek gücü kıtlığı veya emek gücünün dengesiz dağılımı vs."[21]

[19] Uluslararası Göç ve Nüfus Hareketleri Bağlamında TÜRKİYE, 1. Baskı, (ed) . Bariş Özdal, "Dora Basım-Yayın Dağıtımı Ltd. Şti, Bursa, 2018", 31-32.

[20] Uluslararası Göç ve Nüfus Hareketleri Bağlamında TÜRKİYE, 1. Baskı, (ed) . Bariş Özdal, "Dora Basım-Yayın Dağıtımı Ltd. Şti, Bursa, 2018", 31-32.

[21] Uluslararası Göç ve Nüfus Hareketleri Bağlamında TÜRKİYE, 1. Baskı, (ed) . Bariş Özdal, "Dora Basım-Yayın Dağıtımı Ltd. Şti, Bursa, 2018" 32.

1.2.4. Siyasi Sebepler:

> "Zayıf bir sosyo-ekonomik yapı, sosyal güvenlik sistemi olmayışı, siyasi baskı ve benzeri nedenler, birçok kişinin kendini daha güvenlikli hissedeceği bir yere göç etmesine neden olmaktadır. Siyasi nedenli göç hareketleri genellikle, irade dışı (zorunlu) ve kalıcı nitelikteki göçlerdir.*"*[22]

Zaman zaman göç hareketlerine sebep olan doğal, sosyal, siyasi ve ekonomik nedenlerin bazıları diğerlerine nispetle daha etkili olmuştur. Ekonomik nedenlerine baktığımızda 18. yüzyılın sonları ile 19. yüzyılın başlarındaki Sanayi Devrimi ile birlikte ortaya çıkan emek piyasasındaki değişim gözle görünür hale gelmiştir. Doğal sebepler sonucu gerçekleşen göç, her dönemde var olmuş ve olmaya devam etmekteyken, sosyal ve siyasi nedenlerden dolayı oluşan göç hareketleri ise tarihte hiçbir zaman silinmeyecek izler bırakmıştır. Bunlara örnek olarak 1960'larda bağımsızlığını emperyalist devletlerden almaya başlayan Batı Afrika ülkelerini verebiliriz. Bağımsızlık mücadelesi bu dönemde Batı Afrika ülkeleri arasında sınır anlaşmazlıkları ve etnik sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Senegal ile Moritanya arasında bulunan nehirde iki balıkçı arasında çıkan anlaşmasızlık ve bir kişinin ölümü ile biten olay, sonrasında iki ülke arasında etnik temelli bir savaşın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu savaş, Moritanya'da yaşayan Senegal vatandaşlarının ve benzer şekilde Senegal'de yaşayan Moritanya vatandaşlarının öldürülmesine ve binlerce kişinin yerinden edilmesine sebep olmuştur. Çeşitli dönemlerde iki farklı iç savaş yaşayan Liberya'da, Fildişi Sahili'nde ve diğer Batı Afrika ülkelerinde yaşanan politik karışıklıklar yüzlerce insanın ölümüne ve binlercesinin mülteci ve sığınmacı olarak başka ülkelere göç etmesine yol açmıştır. Bu konu ilerideki bölümlerde daha ayrıntılı bir biçimde ele alınacaktır.

[22] Uluslararası Göç ve Nüfus Hareketleri Bağlamında TÜRKİYE, 1. Baskı, (ed) . Bariş Özdal, "Dora Basım-Yayın Dağıtımı Ltd. Şti, Bursa, 2018", 33.

1.3. Göçün Tarihsel Gelişimi

Göç hareketleri, Afrika'daki ilk insanların mevsimsel olarak yer değiştirmeleri ile başlamıştır. Kuzey Afrika, Doğu Afrika ve Orta Afrika genellikle aşırı kurak ve az yağışlı bir iklime sahipken, Batı Afrika'nın bazı bölgeleri aşırı yağışlı, bazı bölgeleri ise kurak bir iklime sahiptir. Bu durum, güney bölgesi için de geçerlidir. Bu ilkim özellikleri zaman zaman kuraklık, sel ve toprak kayması gibi doğal afetleri de beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla iklim şartlarının söz konusu gerçekliği bu bölgelerdeki insanları doğal afetler nedeniyle mevsimsel olarak yerlerini terk etmeye zorlamıştır. Başka bir deyişle göç, ilk insanlar için bir yaşam biçimi haline gelmiştir. Kıta içi ile başlayan göç hareketleri, zamanla Asya, Avrupa ve Amerika kıtalarına yayılmıştır. Bu sebeple göçün tarihsel gelişimini, tarih öncesi ilk insan hareketleri, yerleşim hayatına geçiş ve devletlerin ortaya çıkışı, köle ticaretleri ve Sanayi Devrimi'ne bağlı olarak emek göçü olarak ayırabiliriz.

İnsan göçünün zaman içindeki genel seyrine bakıldığında, Afrika'dan gelen ilk iki ayaklı hominin (insan-öncesi) göçmenler, iki milyon yıl kadar önce Endonezya ve Çin'e kadar Avrasya'nın tropikal ve ılıman enlemlerini kolonileştirmeye başlamıştır. Homo Sapiens aynı şeyi Afrikalı atalarından çok daha sonra, son 100.000 yıl içinde yaptı ve arkaik atalarından çok daha uzağa, okyanusları aşarak soğuk enlemlere seyahat ederek gerçekleştirdi.[23] Homo Sapiens'in göçünü yerleşik hayata geçme ve devletlerin temelini atma olayları takip etmiştir. Aşağıdaki grafikte ilk insan hareketleri ayrıntılı olarak gösterilmiştir.

[23] Peter Bellwood, Prehistoric Migration and the Rise Of Humanity, "*The Global Prehistory Of Human Migration*", (2015), 2.

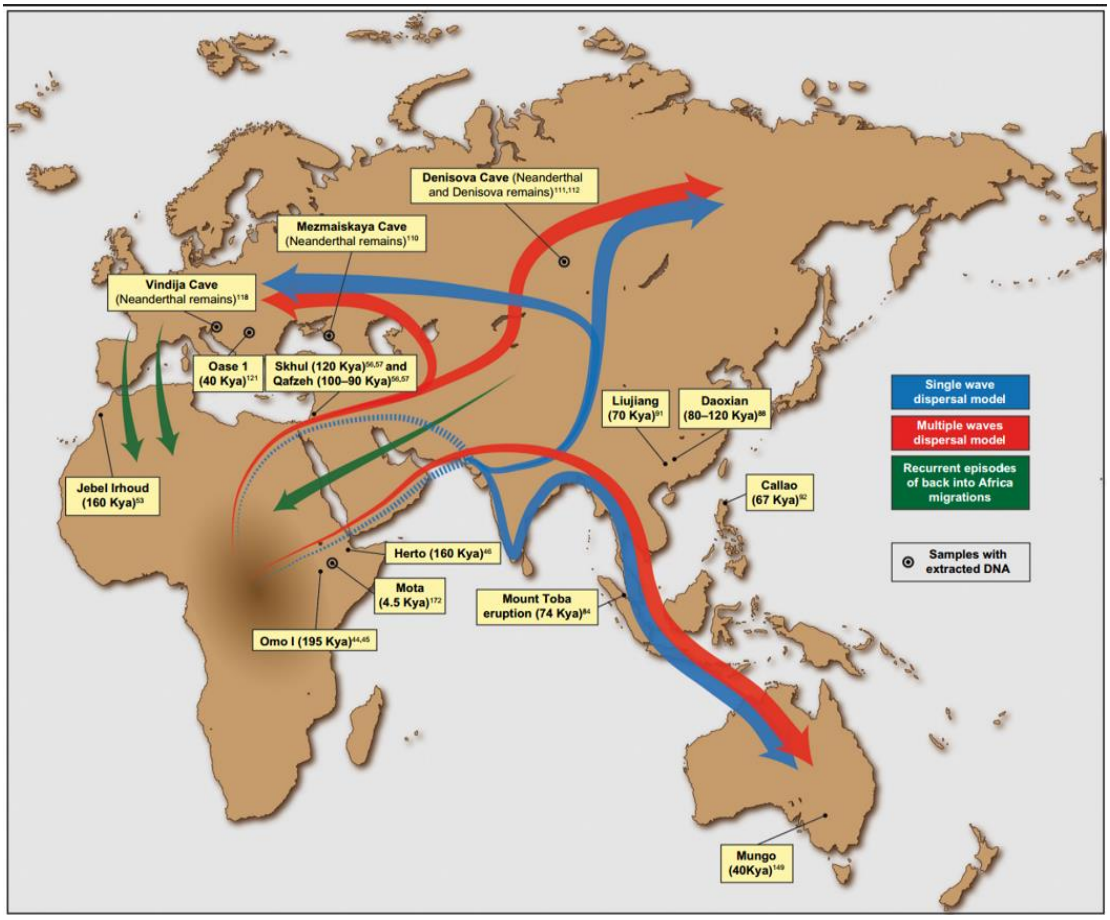

Şekil 1: Afrika'dan dışarı göç dalgaları ve kıtaya geri göçlerin yanı sıra önemli antik insan kalıntılarının ve arkeolojik alanların yerleri.[24]

Şekil 1'de göründüğü gibi ilk insanların Afrika'dan başlayarak öncelikle Arabistan ve Asya'ya sonrasında ise Avrupa'ya göç ettiği tahmin ediliyor. Daha sonrasında bazıları geri dönerek Kuzey ve Doğu Afrika'ya tekrar yerleşmişlerdir. Şekildeki mavi rotalar, tek dağılım göç rotalarıdır. Buna göre ilk insanların, Afrika'dan Avrasya'nın geri kalanına, ister Kuzey ister Güney olsun, aynı rotadan çıkan tek bir göç dalgası olarak seyahat ettiği belirtilmektedir. Kırmızı rotalar da çoklu dağılım rotalarıdır. 50 ila 100 kya arasında Güney Arabistan üzerinden Güneydoğu Asya'ya (Güney rotası) bir ilk dağılım ve 40 ila 50 kya arasında Avrasya'nın geri kalanının kolonileşmesine yol açan Levant üzerinden Kuzey rotasını izleyen ikinci bir göç olmuştur. Yeşil rotaları ise

[24] The Free Encyclopeia: https://en.wikipedia.org/wiki/Early_human_migrations

Asya ve Avrupa'dan Afrika'ya geri dönüşün rotalarıdır.[25] Bu grafik ile birlikte şöyle bir sonuç ortaya çıkmaktadır: Dünya üzerindeki hiçbir ulus-devlet, tarihin her döneminde şu anda bulunduğu yerde yaşadığını iddia edemez. Bir kabilenin ya da sömürgeci gücün birbiri ardına gerçekleştirdiği istilalar, kıtaları kasıp kavurmuş, bazı ulusları yutmuş ve yenilerini yaratmıştır. Moğollar, Vandallar, Antik Romalılar, Haçlılar, İngiliz tüccarlar, Afrikalılar. Bunlar ve daha önce ve o zamandan beri sayısız diğerleri yeni kültürler getirdiler ve yeni işçiler dünyanın farklı yerlerine yayıldılar.[26]

Göç, devletin birliği esas olduğu çağlarda bir yağma ve talan biçiminde anılmaktadır. Göçebe toplumlar yeni yerleştikleri alanlarda eskiye dair her şeyi yıkmakta ve yeni olanı inşa etmekteydi. Bu anlamda devletler de toplumsal ikilikleri kölelik sistemiyle yumuşatmaktaydı. Orta zamanlarda göç, artık ya devlet sahibi olmak ya da köle olmak anlamını taşımaktaydı. Dolayısıyla göç ettikleri bölgelerin yerlileri ile kaynaşan ve asabiyeti yüksek yeni toplumsallıkların köleleşmesi değil, efendileşmesi süreci söz konusudur. Bu tür toplumlar orta zamanların farklılıklarla büyüyen ve güçlenen imparatorluklarını oluşturmuştur. Roma, Helenleri yok etmeden ya da köleleştirmeden Yunan siyasetine hakim olurken kültürel anlamda Helenistik kültüre de teslim olabilmiştir. Osmanlı, Rumeli'ye hakim olurken geniş bir Hristiyan tebaaya sahip olmuş diğer taraftan Osmanlı politik kültürü, Bizans etkilerine açık hale gelmiştir.[27]

Kölelik sistemi, uluslararası göç hareketlerine damgası vuran en önemli olgulardan biri olarak kabul edilmektedir ve bu konuda öne çıkan ilk örneği Atlantik Köle Ticaretidir. Atlantik Köle Ticareti, Afrika kıtasında gerçekleşmiştir. Bu olay, özellikle Batı Afrika ve Güney Batı Afrika bölgesinde yer almıştır. Bu olaydan önce devletler sadece fetih veya işgal yolu ile aldıkları topraklarda yaşayan nüfusun genç kısmını farklı yerlerde çalıştırmak üzere köleleştirilmekteydi. Ancak bu durum ilk Portekizli insan tüccarlarının Batı Afrika limanlarına gelişi ile başka bir boyut kazanmıştır. İlk giden köleler yalnızca ev işlerinde kullanılmışken sonraları köleler daha zorlu işler

[25] The Free Encyclopeia: https://en.wikipedia.org/wiki/Early_human_migrations.
[26] Peter Stalker, The Work Of Strangers: A Survey of International Labour Migration, ILO, (Cenevre, 1994), 9.
[27] Zehra Hopyar ve Kepenek Avrupa'da Göç ve İslamofobi, "Avrupa'da Göç ve Mülteci olgusu Raporu", Avrupa'da İslam Duşmanlığı Raporu. "Sakarya üniversitesi, 2017", 4.

yapmak üzere kullanılmıştır. Aşağıdaki grafikte de göründüğü gibi önceleri köle ticareti az sayıda insan satın almak ile başlamıştır.

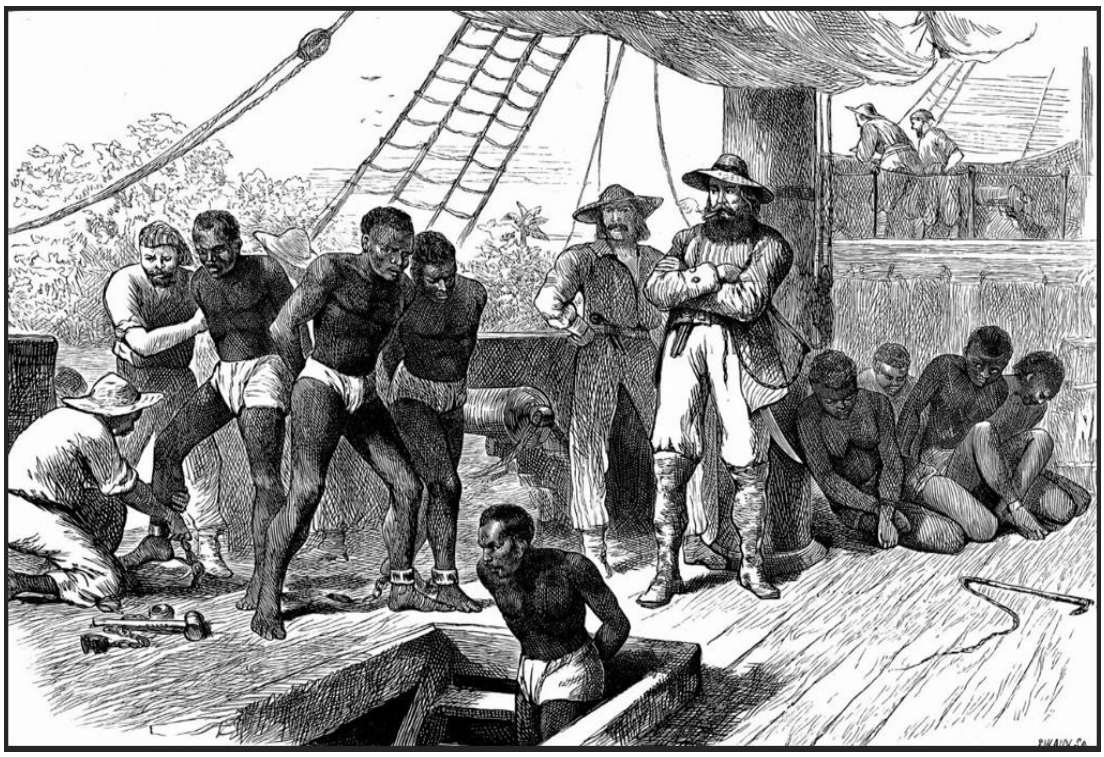

Şekil 2: Transatlantik köle ticareti.[28]

Köle ticareti amacıyla Portekizlilerin Batı Afrika'ya gelişini Fransa, İngiltere, İspanya ve Belçikalıların gelişi takip etmiştir. Köle ticareti ile özellikle Afrika'dan yaklaşık 15 milyon[29] kişinin götürüldüğü tahmin edilmektedir. Bu kişilerin kimileri köle ticareti gemilerinin insani olmayan koşullarında, kimileri yeni çevre koşullarına koşullarına adapte olamamaktan ölmüş, hayatta kalanlar ise farklı yerlerde ve özellikle pamuk tarlalarında köle olarak çalışmaya itilmiştir.

Portekizli tüccarlar 1442'lerde özellikle Batı Afrika kıyılardan köle satın almaya başlamıştır. 1550'de tamamen köle ticaretine adanmış ilk gemi hareket etmiştir. Bu insanlar genellikle 20'li yaşlardan veya daha gençlerden oluşmuştu ve ağırlıklı olarak bugünkü Senegal ve Angola ülkelerinin sınırları içinden götürülmüştü. Yaklaşık

[28] Britannica website: https://www.britannica.com/money/topic/transatlantic-slave-trade
[29] Peter Stalker, *The Work Of Strangers: A Survey of International Labour Migration*, ILO, (Cenevre, 1994), 9.

%13'ü varış noktasına ulaşamamıştır. Bu ticaretin yüzde %41'ini İngiltere, %29'unu Portekiz, %19'unu Fransa, %6'sını Hollanda, %3'ünü ABD ve %1'ini ise Danimarka üslenmiştir.[30] İnsan gücüne duyulan ihtiyaç, Sanayi Devrimi'nin ortaya çıkış ile birlikte daha da artmıştır. Aşağıdaki grafikte görüldüğü üzere satın alınan kölelerin küçük bir kısmı, Batı Avrupa'ya giderken çoğunluğu Güney ve Kuzey Amerika'ya satılmıştır.

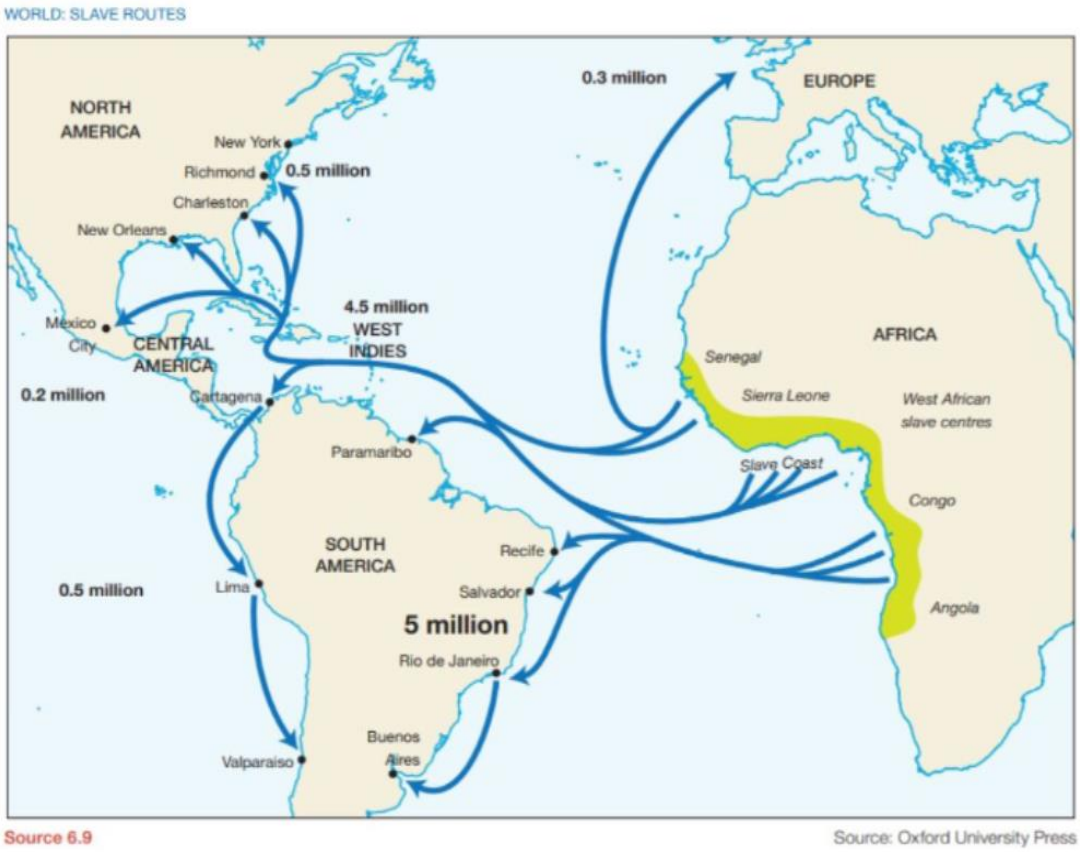

Şekil 3: Köle ticaretinin rotaları.[31]

Böylelikle köleler yukarıda adı geçen Avrupa ülkeleri için bir sermaye haline gelmiştir. Toksöz'ün yorumuna baktığımızda, kölelik ticareti ile birlikte Avrupa'da özellikle İngiltere'de yoğun bir göç hareketi yaşanmıştır. İnsanlık tarihinin en önemli emek göçlerinden olan köle ticareti, merkez ülkelerde kapitalizmin gelişimini sağlayan birikim açısından önemli bir rol oynamıştır. Çünkü köleler dünya pazarında mal ve

[30] Peter Stalker, *The Work Of Strangers: A Survey of International Labour Migration*, ILO, (Cenevre, 1994), 9-10.

[31] History Research Guides: Transatlantic Slave Trade, https://ignatius-sa.libguides.com/HistoryResearchGuide/TransatlanticSlaveTrade, Oxford University Press.

diğer sermayelerin yanı sıra aynı zamanda işgücü için dünya pazarına bağlanmıştır. Köle ticareti ile merkez ülkelerin kendi içlerinde yoğun göç hareketleri yaşanmış, bu göçler ile birlikte, küçük çiftçilerin toprakları ellerinden alınarak mülksüzleştirilmiştir. Sonuç olarak bu çiftçiler de atölye ve manüfaktürlerde çalışmak üzere kentlere göç etmek zorunda kalmıştır.[32]

Tarihin en büyük ve en acımasız uluslararası zorunlu göç hareketinden olan Trans-Atlantik Köle Ticaretinin sona ermesi, 1850'lerde Brezilyalı yetkililerin köle ticaret gemilerine el koymaya başlaması ile başlamıştır. 1867'de Kongo'dan Küba'ya giden son köle gemisi ile birlikte yasal köle ticareti sona ermiş, yerini insan kaçakçılığına bırakmıştır.[33] Köleliğin tamamen yasaklandığı yılları takiben ABD, Kanada ve Batı Avrupa ülkeleri, işçi açığını kapatmak için göçmen alımlarına başlamıştır. Fransa, Kuzey Afrika ülkelerinin yanı sıra Mali, Nijer, Gine, Fildişi, Burkina Faso, Benin, Togo ve Kamerun gibi Fransızca konuşan Batı Afrika ülkelerinden göçmen işçiler alırken İngiltere Gana, Nijerya ve Sierra Leone gibi İngilizce konuşan ülkelerden göçmenler almıştır. Liberyalılar ise ağırlıklı olarak ABD'yi tercih etmiştir.

1.3.1. Göç Çeşitleri

İnsanların göç hareketlerine katılmalarının ya zorunlu nedenlerden ya da gönüllü sebeplerden olabileceğini belirtmiştik. Fakat bu iki göç türünü birbirinden ayırmak çoğu zaman kolay olmayabilir. Örnek olarak ekonomik, daha yüsek gelirleri elde etmek, sebeplerden dolayı yapılan göçler, genellikle gönüllü göç olarak tanımlanmaktadır. Fakat eğer kişinin mevcut geliri kendisinin ve ailesinin ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz ise, bu kişi daha yüksek gelir elde etmek için göç etmek zorunda kalacaktır. Buna örnek olarak köyden kentte yapılan göçleri verebiliriz. Bu sebeple gönüllü göç konusu daha karmaşıktır. Gönüllü göç, büyük ölçüde zorunlu göçün tersi olarak ele alınmaktadır. Basitçe gönüllü göç, zorunlu göç olarak tanımlanmayan tüm mobilite hareketleridir. Zorunlu göçün bazı yapısalcı analizleri, göçün kapitalist

[32] Gülay Toksöz, Uluslararası Emek Göçü, (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 129 Göç Çalışmaları 5, İstanbul, 2006), 25.

[33] David Eltis, A Brief Overview of the Trans-Atlantic Slave Trade, (Emory university, 2007), 7-8.

kalkınma ve küreselleşme gibi ulusal ve küresel süreçler tarafından yönlendirildiğini öne sürmektedir.[34] Bu iki göçün ayrıntılarına bakmak faydalı olacaktır.

1.3.1.1. *Zorunlu/Zorla göç:*

Uluslararası Göç Örgütü'nün tanımına göre zorunlu/zorla göç, ancak doğal ya da insan yapımı nedenlerden dolayı içerisinden yaşama ve refaha yönelik tehditleri de içeren bir zorlama unsuru bulunan göç hareketi olarak tanımlanmıştır.[35] Yani bu hareket mültecilerin, ülkesinde yerinden edilmiş kişilerin hareketidir. Bu hareket, özellikle çağdaş dönemdeki göçlerden bakacak olursak daha çok Asya, Ortadoğu ve Afrika kıtasında yaşanmaktadır. Nitekim zorunlu göç Asya'da doğal felaketlerin, Ortadoğu'da iç savaşların ve terör olaylarının, Afrida'da ise iç savaşların, kabile/etnik sorunların yanı sıra bazı bölgelerinde terör olaylarının yükselişinden dolayı yaşanmaktadır.

1.3.1.2. *Gönüllü Göç:*

Gönüllü göçler, insanların kendi istekleri ve beklentileri doğrultusunda, bir kentten başka kente geçmeleridir. Gönüllü göçülerin en önemli özelliği, bireylerin kendi isteklerine bağlı olmasıdır; fakat bu istediği yaratan, genellikle göç edilen yerdeki ekonomik ve sosyal koşulların dayatmasıdır. Daha önce de belirtildiği gibi gönüllü göçler de zorunlu kararlardan sonra yapılmaktadır.[36]

1.3.1.3. Düzensiz göç:

Düzensiz göç hareketleri, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin baş başa kaldıkları en büyük sorunlardan biridir. Bu göç türü devletlerin güvenlik sistemleri için bir tehdit

[34] Oliver Bakewell, "*Unsettling the boundaries between forced and voluntary migration*" (February 2021)

[35] Uluslararası Göç Örgütü (IOM), Uluslararası Göç Hukuku Göç Terimleri Sözlüğü, (T.T) Littera Çeviri ve Dil
Hizmetleri Dnş. Ltd. Şti, No: 18, (2009), 69.

[36] Rüstem Erkan Mazhar Bağlı, "Göç ve Yoksulluk Alanlarında Kentle Bütünleşme Eğilimi: Diyarbakır Örneği", Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, (2005), Cilt: 22 Sayı: 1, 109.

oluşturmaktadır. Çünkü bu göçe sadece kendi isteği ile katılanlar dışında irade dışı çalıştırılanlar da mevcuttur. Düzensiz göç aynı zamanda devletlerin ve güvenlik kuvvetlerinin takip edemedikleri göç türüdür. Bir başka anlatımla düzensiz göç; sınır ötesi insan hareketlerinin devletler tarafından kontrol edilemeyen ve gözetlenemeyen kısmıdır. Bu göç türü sadece göçmen kaçakçılığından ibaret değildir; insan ticaretini, yasal olarak ülke sınırından girip vize süresini geçirenleri, yasal veya yasadışı göçmenlerin kaçak veya zorla çalışması gibi mobilite hareketlerini de kapsamaktadır. Düzensiz göç olgusu tam da küresel sermaye ve emeğin birbirine zıt hareketlerinin geriliminde karşımıza çıkmaktadır.[37]

1.3.1.4. Düzenli Göç:

Düzenli göçler, düzensiz göçler kadar karmaşık sorunlara neden olmaz. Bu göçe katılanlar, devletin izni ile giriş yaptıkları için kontrolü ve devlet tarafından takibi kolay insan hareketleridir. Başka bir deyişle düzenli göç hareketleri, düzensiz göç alanları dışında kalan tüm giriş şekilleridir. Literatürde ise düzenli göç; bir kişinin yaşadığı bir ülkeden yasalara uygun bir şekilde çıkarak gideceği ülkede yine aynı şekilde yasalara uygun bir biçimde ikamet etmesi olarak tanımlanmaktadır.[38]

Düzenli ve düzensiz göç hareketlerine ülkeler bazında bakılacak olursak, Türkiye düzensiz göç sorunları ile karşı karşıya kalan ülkelerin arasında yer almaktadır. Bu durumun nedenleri arasında Türkiye'nin coğrafi konumu önemli bir yere sahiptir. Aynı zamanda Türkiye'nin sağladığı fırsatlar da göçmenler için Türkiye'yi çekici hale getirmektedir. Çünkü Türkiye'nin iki kıta arasında yer alıyor olması, onu hem transit ülke hem de hedef ülke haline getirmektedir. Aşağıdaki şekilde yıllar içinde Türkiye'de yakalanan düzensiz/yasadışı göçmenlerin sayısı mevcuttur.

[37] Reyhan Atasü Topcuoglu, "Düzensiz Göç: Küreselleşmede Kısıtlanan İnsan Hareketliliği", Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar, (İletişim yayınları, İstanbul), 501-502.
[38] İbrahim Halil Güzel, Değişen Dünya'da Göç", "Türkiye'de Göç Yönetiminde Yerel Yönetimlerin Rolü, (Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2020), 67.

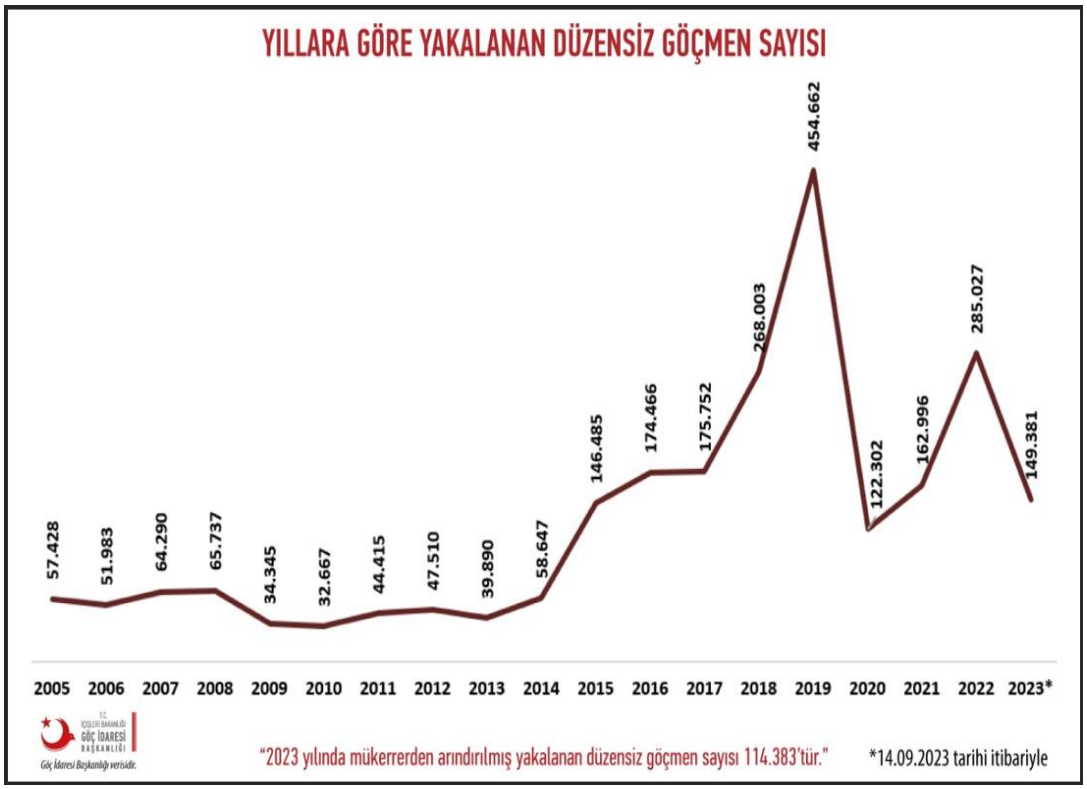

Şekil 4: Yıllara göre yakalanan düzensiz göçmen sayısı.[39]

Buna karşın düzenli göçmen statüsünde ikamet izini olanların sayısı da fazladır. Bu sayıya uluslararası öğrenciler, çeşitli sektörlerde çalışan profesyoneller ve evlilik yoluyla gelenler de dahildir.

[39] T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI GÖÇ İDARESİ BAŞKANLIĞI: https://www.goc.gov.tr/

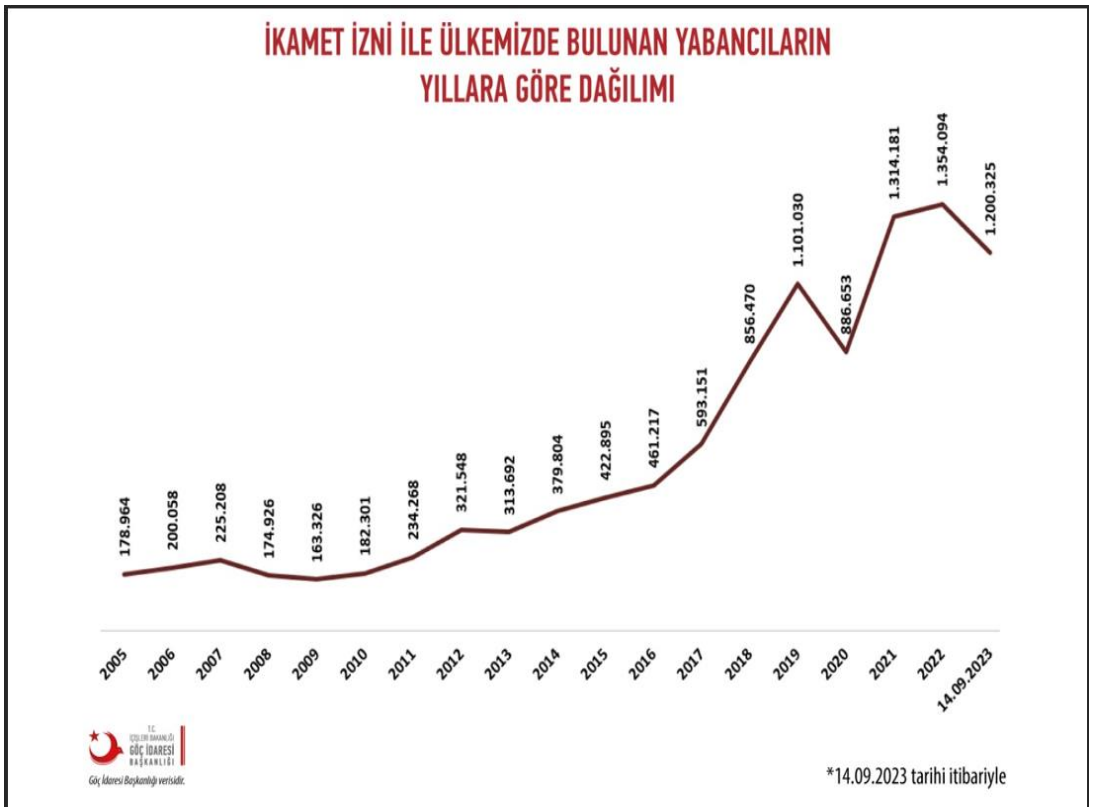

Şekil 5: İkamet izini ile Türkiye'de bulunan yabancılar.[40]

Bu konu tezimiz açısından önemli olduğu için ikinci bölümde daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

1.4. **Göç Terminolojileri**

Nedeni ve süresi ne olursa olsun gönüllü ya da zorunlu göç hareketlerine katılan insanlar ister aynı ülkenin içinde ister başka bir ülkeye doğru yaşadıkları yerleri terk ettiği andan itibaren, uluslararası göç literatür alanına girmiş olurlar. Böylelikle bu kişiler göçmen, mülteci, sığınmacı ve ülke içinde yerinden edilmiş kişiler olarak tanımlanmaktadırlar. Sırasıyla tanımlayacak olursak; Uluslararası Göç Örgütü'nün (IOM), Uluslararası Göç Hukuku Göç Terimleri Sözlüğünün tanımına göre:

[40] T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI GÖÇ İDARESİ BAŞKANLIĞI: https://www.goc.gov.tr/

1.4.1 Göçmen (Migrant):

Göçmen tanımı için uluslararası alanda üzerinde uzlaşılmış tek bir tanım bulunmamaktadır. Fakat bu terimin içerdiği anlam kısaca "kişisel rahatlık" amacıyla ve dışarıdan hiçbir zorlamak olmaksızın kişinin kendi istediğiyle göç etmeye karar vermesidir. Dolayısıyla bu terim, hem maddi ve sosyal durumlarını iyileştirmek hem de kendileri veya ailelerinin gelecekten beklentilerini arttırmak için mevcut yerleşim yerinden başka bir yere göç eden kişi ve aile mensuplarını kapsamaktadır.[41]

1.4.2. Mülteci (Refugee):

Yusuf Adıgüzel'ın tanımıyla:

"Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne göre mülteci; ırkı, dini, tâbiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasî düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişidir."[42]

1.4.3. Sığınmacı (Asylum Seeker):

"Ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde bir ülkede mülteci olmak isteyen ve yaptıkları başvurunun sonucunu bekleyen kişilerdir. Olumsuz bir karar çıkması halinde bu kişiler ülkeyi terk etmek zorunda kalmaktadır. "[43]

1.4.4. Ülke içinde yerinden edilmiş insanlar (Internally Displaced People):

[41] Uluslararası Göç Örgütü (IOM), Uluslararası Göç Hukuku Göç Terimleri Sözlüğü, (T.T) Littera Çeviri ve Dil Hizmetleri Dnş. Ltd. Şti, No: 18, (2009), 22.
[42] Yusuf Adıgüzel, "Göç Sosyolojisi", (Nobel Yayıncılık, 2016), 5.
[43] Zehra Hopyar Büşra Kepenek. Avrupa'da Göç ve İslamofobi, "Avrupa'da Göç ve Mülteci olgusu Raporu", Avrupa'da İslam Duşmanlığı Raporu, (Sakarya üniversitesi, 2017), 32.

Ülke içinde yerinden edilme, zorunlu göçlerin en kaçınılmaz biçimidir. Çünkü bu duruma sebep olan olaylar, kişilerin hayatlarına ve mal varlıklarına ciddi tehditler oluşturmaktadır. Kısaca ülke içinde yerinden edilmiş kişiler; silahlı çatışma, şiddet, insan hakları ihlalleri, doğal ya da insan yapımı felaketler sonucu uluslararası bir sınır geçmeksizin evlerini ve ikamet ettikleri bölgeyi terk ederek daha güvenli bir bölgeye göç etmek zorunda kalan kişiler[44] olarak tanımlanabilir.

Yerinden edilmişlik konusunda Afrika kıtası başı çekmektedir. Bunun nedenleri arasında doğal afetler, kıtlık, kuraklık ve açlık, geç bağımsızlık ve sınır belirsizlikleri, iç çatışmalar ve etnik sorunlar yer almaktadır. Castles ve Miller'in (1993-1998-2003) deyişiyle; nüfusu baz alındığında, Afrika diğer bölgelerden daha fazla mülteciye ve yerinden edilmiş kitlelere sahiptir.[45] Bugün dünyadaki çatışma kaynaklı yerinden edilmiş kişilerin neredeyse yarısı Afrika'da bulunmaktadır. Afrika'nın 21 ülkesindeki 11,1 milyon yerinden edilmiş kişi, 2010 yılı sonu itibariyle dünya genelinde çatışma, genel şiddet ve insan hakları ihlalleri nedeniyle yerinden edilmiş 27,5 milyon kişinin % 40'ını oluşturmaktadır. Yerinden edilmiş kişilerin % 70'lik çoğunluğu Afrika'da sırasıyla üç ülkede yoğunlaşmaktadır: Sudan, ki 4,5 milyon ila 5,2 milyon kişi ile Afrika'daki toplam yerinden edilmiş kişilerin yüzde 40'ını oluşturmaktadır; Demokratik Kongo yaklaşık 1,7 milyon; ve Somali 1,5 milyon. Ayrıca Fildişi Sahili'nde 2010 seçimi sonrasında yaşanan şiddet olaylarından dolayı yaklaşık 1 Milyon insan göçe zorlanmış, aynı zamanda 2010 yılında Nijerya'da terör olayları neden ile binlerce insan yerlerinden edilmiştir.[46]

Göç etme yeni ve daha iyi bir hayat, daha iyi bir yaşam ve çalışma koşulu ve daha iyi eğitim alma fırsatları umuduyla yapılmaktadır. Fakat göç kararı kolay alınan bir karar değildir. Bu kararın ekonomik, psikolojik, sosyolojik ve siyasi sonuçları vardır. Dolayısıyla ani ve zorunlu olaylar dışında göç etme kararı almak, zaman gerektirir. Çünkü kaynak ülke ile hedef ülkesi arasında bir karşılaştırma yapılacaktır. Örnek olarak kaynak ülkenin itici faktörleri ile hedef ülkenin çekici faktörleri, iki ülke

[44] Yusuf Adıgüzel, "Göç Sosyolojisi", (Nobel Yayıncılık, 2016), 6.
[45] Mark J. Miller ve Stephen Castles, Göçler Çağı-Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri, çev. Bülent Uğur Bal, İbrahim Akbulut, "İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008", 11.
[46] Elizabeth Ferris and Chareen Stark, "*Internal Displacement İn West Africa: A Snapshot*", BROOKNGS-LSE, Project On Internal Displacement, (2012),5.

arasındaki mesafe ve varılınca yaşanacak yerler vs. gibi bilgiler göç etme kararını doğrudan etkilemektedir. Göçler, az gelişmiş ülkeler ve bölgelerden gelişmekte veya gelişmiş ülke ve bölgelere doğru gerçekleşmektedir. Bu sebeple genellikle gelişmekte olan ülke ve bölgeler, transit göç yerleri olarak kullanılmaktadır.

Göç etme kararı alma sürecini Stalker iki farklı perspektiften açıklamaktadır: bireysel yaklaşım ve yapısal yaklaşım. Stalker bireysel yaklaşımda göç edecek olan kişiyi, varış noktalarını değerlendiren, varış noktasındaki ücret oranları, iş güvenliği ve seyahat maliyetini karşılaştırıp en iyi olanı seçen rasyonel bir insan olarak görmektedir. Aynı zamanda bu yaklaşıma "insan sermayesi" yaklaşımı denmektedir. Çünkü her insan, göç hareketlerini bir çeşit yatırım ürünü olarak görür. Finansal sermayenin en yüksek yatırım getirisini elde etmek için dünyayı dolaşması gibi, insan sermayesinin her birimi de sahip olduğu beceri ve deneyimlerden en iyi getiriyi elde edebileceği yere taşınacaktır.[47]

Öte yandan Yapısal yaklaşım ise, insanların kaderinin nihai olarak karşılaştıkları koşullar tarafından belirlendiğini savunmaktadır. Bu yaklaşıma göre her birey, hayatlarını şekillendiren, onları evlerinden "iten" ve varış noktalarına "çeken" sosyal, ekonomik ve siyasi yapılar içinde hareket etmektedir. Bu yapıların arasında nüfus baskısı, işsizlik ya da uluslararası medyaların etkisi büyüktür. İki yaklaşım arasındaki küçük farklara rağmen, birbirinden ayrılamazlar. Çünkü bireyler içinde buldukları yapılardan bağımsız olarak hiçbir karar almazlar. Aynı şekilde yapılar da kendi siyasi ve ekonomik çevrelerini yaratmaya ve yeniden şekillendirmeye yardımcı olan bireylerden de bağımsız olarak var olamazlar.[48] Sonuç olarak insanlar göç etmek için karar alma sürecinde bireysel tecrübe ve yeteneklerinin yanı sıra mevcut ekonomik ve siyasi durumları da göz önünde bulundurmak zorundadır.

[47] Peter Stalker, *The Work Of Strangers: A Survey of International Labour Migration*, ILO, (Cenevre, 1994), 21-22.
[48] Peter Stalker, The Work Of Strangers: A Survey of International Labour Migration, ILO, (Cenevre, 1994), 22.

1.5. Karşılaşılan Sorunlar

Göç sürecinde ve hedef ülkesine varıldığında, göç eden insanların karşı karşıya kaldıkları belli başlı sorunlar vardır ve bunların başında ayrımcılık ve/ya ırkçılık, aidiyet ve kimlik sorunu ve toplumsal bütünleşme/entegrasyon sorunları gelmektedir. Bunun en büyük sebebi, hedef ülke vatandaşlarının gelenlerin yaşam tarzlarına, kültürlerine ve güvenliklerine bir tehdit olarak görmesidir. Göçmenlerin karşı karşıya kaldıkları sorunların ana sebebini Adıgüzel ve Miller ve Castles şöyle açıklamaktadır:

> "Göçler sonucunda bireyler ve toplumlar sadece fiziksel olarak mekanlarını değiştirmekle kalmazlar, aynı zamanda bireysel ve sosyal hayatlarını kuşatan bütün ilişkileri yeniden kurarlar. Çünkü göçmenler, bir fiziksel mekandan bir başkasına giderken sadece elle tutulur, gözle görülür eşyaları değil, tüm hayat tecrübelerini, yaşam biçimlerini, dillerini, kültürlerini, anılarını ve hayallerini de götürürler". [49]

> "Göçler, küresel değişim üzerinde etkili olan en önemli faktörlerden biri olarak kabul edilir. Dolayısıyla göçler demografik, ekonomik, toplumsal yapıları değiştirebilir ve ulusal kimliğin sıklıkla sorgulanmasına yol açan yeni kültürel farklılığı beraberinde getirir."[50]

Göçmenler ile taşınan metalar, ev sahibi ülkenin vatandaşları için tehdit oluşturan şeyler değildir. Asıl tehdit, göçmeler ile birlikte gelen yeni diller, yeni kültürler ve yeni yaşam biçimleridir. Bu gelen yeniliklere karşı vatandaşlar ulusal kimliklerini korumak için çeşitli yollara başvururlar.

1.5.1. Ayrımcılık ve Irkçılık Sorunlar

Ayrımcılık ve ırkçılık sorunu yaş, cinsiyet ve ırk fark etmeksizin her göçmenin gündelik yaşamında karşılaştığı bir gerçektir. Bu sorunları özel sektörlerde AVM, dükkan, restoran vs. yaşanabileceği gibi kamu sektörlerinde devlet dairelerinde, sosyal

[49] Ysuf Adıgüzel, "Göç Sosyolojisi", (Nobel Akademik Yayıncılık, 2020), 3.
[50] Mark J. Miller ve Stephen Castles, Göçler Çağı-Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri, (Çev.) Bülent Uğur Bal, İbrahim Akbulut, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2008, 7.

hizmetlere erişimde, toplu taşımalarda vs. de yaşanabilmektedir. Sözlü veya fiziksel ayrımcılık ve ırkçılık saldırıları çoğu zaman cinsiyet ve ırka göre de değişebilmektedir.

Mesela bir kadının uğrayacağı sorunlar ve bir erkeğin uğrayacağı sorunlar farklıdır. Örneğin, Türkiye'de bir Afrikalı göçmenin yaşayacağı sorunlar bir Afgan, Suriye veya Pakistanlı göçmenin yaşayacağı sorunlardan daha az iken, bir Ukraynalı göçmenin yaşayacağı sorunlar diğer bütün göçmenlere göre daha azdır. Ya da Avrupa ülkelerinde Afrikalı(siyahi), Asya veya Ortadoğulu göçmenlerin başka bir Avrupalı göçmenin yaşadığı ayrımcı ve ırkçı saldırılar birbiriyle kıyaslanamazdır. Bu durum aynı zamanda dini inançlar için de geçerlidir. Bu konuyu ilgili örnek çalışmalar üzerinden değerlendirebiliriz. 2006'da İrlanda'nın Ekonomik ve Sosyal Araştırma Enstitüsü'nün yürüttüğü bir çalışmada göçmenlerin ayrımcılığa uğramalarının sonuçları şöyledir:[51]

Sokakta veya toplu taşımalarda göçmenlerin %35'i tacize uğramıştır. Tacize uğrayanların yarısından fazlası Afrikalı siyahi göçmenlerdir. Göçmenlerin %32 iş yerlerinde hakaret ve çeşitli tacizlere ve ayrımcılığa uğramıştır. İş arama veya işe alım süreçlerinde göçmenlerin %21'i ayrımcılığa uğramaktadır. Bunların çoğul siyahi ve beyaz tenli Afrikalı göçmenlerdir. Etnik kökenlerinden dolayı göçmenlerin % 17,6'ı kamu hizmetlerine ulaşmada sıkıntı yaşamıştır. Örneklemin %10'unun veya daha azının şiddet veya suç mağduru olduğu, bir mağazaya alınmadığı, iş bulma servisi tarafından kötü muamele gördüğü veya polis tarafından kötü muamele gördüğü tespit edilmiştir.

Yukarıda belirttiğim üzere göç eden her insan, belli bir seviyede ırkçılık, ayrımcılık veya başka tür tacizlere uğramaktadır. Fakat bu durum milliyet, ırk, dini inanç veya eğitim seviyesine göre değişmektedir. Bahsi geçen çalışmanın bu konudaki sonuçları şöyledir: siyah Güney ve Orta Afrikalılar, incelenen tüm gruplar arasında en fazla

[51] Frances McGinnity, Philip J O'Connell, Emma Quinn ve James Williams, J. "Migrants' Experiece Of Racism And Discrimination In Ireland", Results of a survey conducted by The Economic and Social Research Institute for The European Union Monitoring Centre on Racism and Xenophobia, The Ecomonomic and Social Research Institute, November(2006), sv.

ayrımcılığa maruz kalan gruptur. Birçok analizin müşterek sonucuna göre eğitim, yaş ve kalış süresi gibi diğer faktörler kontrol edildikten sonra bile bu durumun çalışma alanında, kamuya açık yerlerde, barlar veya restoranlarda ve kurumsal ırkçılıkta geçerli olduğunu ortaya koymaktadır. Asyalılar, Doğu Avrupalılara kıyasla kamusal alanlarda daha fazla ayrımcılığa maruz kalırken, ticari işlemler esnasında ve kurumlarda daha az ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Beyaz Afrikalıların istihdamda ve ticari işlemlerde ayrımcılığa maruz kalma olasılığı, Doğu Avrupalılara göre daha yüksektir. Kuzey Afrikalıların ticari işlemlerde ayrımcılığa maruz kalma olasılığı ise Doğu Avrupalılara göre daha düşüktür. Analizler, Nijeryalıların incelenen tüm alanlarda Filipinlilerden daha fazla ayrımcılığa maruz kaldıklarını ortaya koymaktadır. Son olarak yapılan çalışmalar göçmen kadınların kamuda ayrımcılığa maruz kalma olasılığının daha düşük olduğunu tespit etmiştir.[52]

Göçmenlerin uğradıkları ayrımcı söylemler yalnızca sıradan vatandaşlar ile sınırlı değildir. Bu konuda özellikle siyasi söylemlerin rolü, oldukça etkilidir. Siyasetçilerin yaratığı etki, zaman zaman halkı bazı ayrımcı veya ırkçı davranışlar sergilemeye yönlendirmektedir. Siyasetçilerin gerek muhalefet gerek hükümet olarak özellikle seçim zamanlarında yürüttükleri kampanyalarda göçmen karşıtı söylemleri dünyanın her yerinde tecrübe edilen ırkçılık örnekleri ile doludur. Nitekim bazı örneklere yer vermek, bu konuyu aydınlatacaktır.

George H. W. Bush, 1990'daki başkanlık seçim kampanyasında "Fear of Black Crime" sloganını kullanmıştır. Bu sloganı kısaca "siyahilerden korkma" olarak açıklayabiliriz. Bu söylem, beyazlar arasında siyahilere karşı kullanılan ayrımcı davranışların başını çekmektedir. Nitekim yukarıda izah edilen bu ve benzeri söylemler, ABD tarihine bir bütün olarak baktığımızda, bugüne kadar beyaz seçmenlerden daha fazla oy almak için siyasetçilerin kullandığı bir yöntemlerden yalnızca birkaçıdır. Diğer taraftan Margaret Thatcher'ın 1970'lerde göreve geldiği zaman en büyük korkularından birini açıklarken ülkesinin farklı kültürlere sahip

[52] Frances McGinnity, Philip J O'Connell, Emma Quinn ve James Williams, J. "Migrants' Experiece Of Racism And Discrimination In Ireland", Results of a survey conducted by The Economic and Social Research Institute for The European Union Monitoring Centre on Racism and Xenophobia, The Ecomonomic and Social Research Institute, November (2006), sv.

göçmen bataklığına dönmek üzere olduğunu söylemiştir. Bu sözler daha sonra ulusal bir politikaya dönmüştür.[53] Benzer şekilde Donald Trump'ın seçim konuşmalarında sıklıkla "Müslüman, siyahi ve Günay Amerikan" göçmenlerini geri gönderme politikasından söz ettiğini görmüştük. Türkiye'de ise Ümit Özdağ ve ekibi her seçim döneminde "göçmenleri ve sığınmacıları" geri gönderme sloganı atmakta ve bunu siyasi bir hamle olarak kullanmaktadır.

Ancak şunu belirtmek gerekmektedir ki, dünyanın birçok yerinde yapılan ırkçı ve ayrımcı söylemler farklı form ve biçimler almıştır. Özellikle son dönemde bu tür ırkçı söylemler, doğrudan "ten rengini" ya da "ırkı" hedef almaktan uzaklaşmıştır. Kısaca Batılı ülkeler, kültürlerini, sistemlerini ve medeniyetlerini gizli ırkçılık söylemleri ile yeni gelenlere karşı korumaktadır. Buna örnek olarak özellikle Avrupa ülkeleri Afrika ve Ortadoğu'dan gelen göçmenleri, "kültürlerine uygun olmamak" gerekçesini öne sürerek reddetmektedir.

Avrupa'da ırkçılığın artmakta olduğu ve bunun karakteristik özelliklerinden birinin de dışlayıcı bir söylemde yer edinen yeni "ötekiler" olarak konumlandırılan göçmen, mülteci ve sığınmacılara yönelik düşmanlık olduğu hususunda yaygın bir mutabakat söz konusudur. Örneğin birçok Avrupa ülkesinde aşırı sağ, seçim programlarını milliyetçi-popülist sloganlarla süslemiş ve ırkçılığın daha incelikli biçimlerini benimsemiştir. Bu sebeple son dönemlerde "Avrupa ırkçılığı", "sembolik ırkçılık" ve "kültürel ırkçılık"[54] gibi yeni ırkçılık biçimleri yükselmektedir.

1.5.2. Kültür, Kimlik, Aidiyet ve Entegrasyon Sorunu

Göç hareketleri gibi sosyal nitelikli olaylar, toplumlar üzerinde ciddi etkiler oluşturmaktadır. Göç eden kişilerin ister aynı ülkenin farklı bölgelerinde ister farklı

[53] Teun A. van Dijk, "Elite Discourse and Racism", Sage Series on Race and Ethnic Relations, Volume 6, (1993), 2.

[54] Gerard Delanty, Paul Jones, Ruth Wodak, Migration, "Discrimination and Belonging in Europe", Identity, Belonging and Migration, Studies in Social and Political Thought 17, (Liverpool University Press, 2008), 1.

ülke ve toplumlarda kültürel, etnik, aidiyet ve entegrasyon sorunu yaşaması kaçınılmaz bir gerçekliktir. Göç aynı ülkenin içinde yapılsa bile uzun süreli olmamak kaydıyla kültürel, aidiyet ve entegrasyon sorunu yaşanacaktır. Çünkü bir ülkenin içinde bölgelere göre kültürel farklılıklar da söz konusudur. Başka bir ülkeye göç edildiğinde ise iki temel sorun ortaya çıkmaktadır:

Birincisi, kişinin kendi kültürünü yaşayamamasıdır. Bu durum, sosyal dışlanma korkusudur. İkincisi, kişinin yeni kültüre ayak uydurmakta zorluk çekmesidir. Bu iki durumun kişi üzerindeki etkisine bağlı olarak göçmenin aidiyet duygusu geliştirmesi o kadar zor olacaktır. Bunun sonucu olarak entegrasyon sorunu da ortaya çıkmaktadır. Ev sahibi ülke vatandaşları için ise yalnızca bir seçenek vardır: yeni gelenlere karşı kendi kültürünü ve kimliğini korumak. Kısaca Miller ve Castles'in belirttiği gibi;

> "*Göç, küresel değişim üzerinde etkili olan en önemli faktörlerden biri olarak kabul edilir. Dolayısıyla göçmen demografik, ekonomik, toplumsal yapıları değiştirebilir ve ulusal kimliğin sıklıkla sorgulanmasına yol açan yeni bir kültürel farklılığı beraberinde getirir."*[55]

Tehranian (2004) makalesinde "Cultural Insecurity" (Kültürel Güvensizlik) ve "Cultural Security"[56] (Kültürel Güvenlik) kavramları üzerinde durmuştur. Bu kavramlar, ev sahibi ülke için oldukça önemlidir. Zira hedef ülke vatandaşlarının göçmenler ile birlikte gelen yeni kültürler içinde kendi kültürlerinin kaybolup gitmesine karşın kültürünü koruması gerekmektedir. Bu duruma örnek olarak Bursa Çarşamba Mahallesi verilebilir. 2016'dan sonra Çarşamba Mahallesinde Suriyeli göçmenlerin yoğunluk kazanması ve ardından tüm dükkanlarda Arapça yazıların çoğalması ile birlikte, Bursa Büyükşehir Belediyesi yayınladığı yeni bir karar ile bu yazıların yerlerine Türkçe yazı zorunluluğu getirmiştir. Diğer bir örnek ise Liberya'dan verilebilir. Özellikle göçmen çoğunluğun yaşadığı yerlerde Müslüman

[55] Mark J. MillerStephen Castles, Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri, çev. Bülent Uğur Bal, İbrahim Akbulut, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, 7.

[56] Majid Tehranian, "Tehranian, M., Cultural Security and Global Governance: International Migration and Negotiations of Identity", WORLDS ON THE MOVE: Globalization, Migration ans Cultural Security, , S., The (Toda Institute for Global peace and Policy Recearch, 2004), 6.

olmayan Liberya vatandaşlarının yaşamak istememeleri, kendi kültürlerini korumak amacıyla gerçekleştirdikleri refleks olarak okunabilir.

Yukarıda verilen örneklerden yola çıkıldığında entegrasyonun karmaşık ve zorlu bir süreç olduğu anlaşılmaktadır. Collyer, Hinger ve Schweitzer'in belirttiği üzere entegrasyon, aynı zamanda bir devlet politikasıdır. Onlara göre 'entegrasyon', en azından liberal demokrasilerde son 50 yıl veya daha uzun süredir resmi devlet politikası olmuştur. Yeni gelenlerin entegrasyonu söz konusu olduğunda, bu liberal fikir birliği son birkaç yılda değişmeye başladı. Entegrasyon, günümüzde vatandaşlık da dahil olmak üzere belirli hakların elde edilmesi için sabit ve ölçülebilir bir gereklilikler kümesi mahiyetinde çok daha araçsal bir biçimde kullanılmaktadır.[57] Bunun sonucunda ve küreselleşmenin etkisi ile birlikte çok kültürlülük anlayışı ortaya çıkmaktadır. Çokkültürlülük anlayışının önemi şudur: bu modelde hem yurtaşlığa erişim görece kolaydır, hem de farklı grupların kültürel olarak tanınması söz konusudur.[58]

Çok kültürlülük, Afrika'nın yabancı olmadığı bir konudur. Özellikle Batı ve Güney Afrika ülkelerine baktığımızda, bir ülkede en az 16 kabile bulunur. Dolayısıyla bu aynı zamanda 16 farklı dil ve kültür anlamına gelmektedir. Fakat Avrupa ülkeleri, Batı Avrupa ülkeleri, için bu durum, Öztan'ının makalesinden yola çıkarsak; II. Dünya Savaşı sonrası dönemin post kolonyal göçmenleri ve "misafir işçi"lerin gelmesi ile birlikte Batı Avrupa ülkelerinde etnik ve ırksal farklılıklarla karşılaşılmaya başlanmıştır. 1990'lı yıllarından itibaren, göç olgusu ve göçmen azınlıklar Avrupa siyasetinde önemli bir sorun haline gelmeye başlamış, Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde entegrasyon testleri, dil sınavları ve aile birleştirme politikaları uygulanarak göçmenlerin ülkeye olan bağlılıkları güçlendirilmeye çalışılmıştır.[59]

[57] Michael Collyer, Sophie Hinger, Reinhard Schweitzer, Politics of (Dis) Intergration- An Introduction, (Springer Open, 2020), 1.
[58] Öztan, E., Göçmenlerin Entegrasyonunda Değişen Modeller: "Çok Kültürlü Cennet"ten "Çok Kültürlü Drama"ya- Hollanda ve Göçmenleri, Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar, (İstanbul, 2018), 169.
[59] Öztan E, Göçmenlerin Entegrasyonunda Değişen Modeller: "Çok Kültürlü Cennet"ten "Çok Kültürlü Drama"ya- Hollanda ve Göçmenleri, Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar, (İstanbul, 2018), 169.

Göç eden kişiler için yeni topluma entegre sürecini daha karmaşık ve zorlaştıran sebeplere arasında göçün geçiçiliği veya kalıcılığı büyük rol oynamaktadır. Bunun yanı sıra kişinin kendi ülkesinden ne düzeyde kendi seçimiyle ayrıldığı sonraki uyumunu etkileyecektir. Çünkü ülkeden aniden gitmek, kişi öngörülen yası engeller ve bir sonraki uyum sürecini karmaşıklaştırır. Kişinin kendi ülkesini yeniden ziyaret edip edemeyeceği konusu entegrasyon sürecinde önemlidir. Çünkü kişi anavatanını ziyaret edebilme olasığı, yeni topluma entegrasyonu etkileyecektir.[60]

1.6. Disiplinlerarası göç Açıklamaları

Toplumsal bir olay olan göç hareketlerini bir bütün olarak anlayabilmek için diğer bilimsel disiplinler üzerinden de değerlendirmek zorundayız. Çünkü göç meselesinin kapsadığı konular tarih, ekonomi, hukuk, siyaset, sosyoloji ve hatta sağlık bilimleri alanına girmektedir. Castles ve Miller'in aktarımıyla göç süreci, toplumsal varoluşun her boyutunu etkileyen ve kendi karmaşık dinamiklerini geliştiren bir süreçtir. Bu nedenle göç üzerine yapılan araştırmalar özünde inter-disiplinerdir. Dolayısıyla göç hareketlerini tam olarak anlayabilmek için; sosyoloji, siyaset bilimi, tarihi, ekonomi, coğrafya, demografi, psikoloji ve hukuk gibi alanlara başvurulması gerekmektedir. Bu disiplinler nüfus hareketinin farklı yönleriyle ilgilenirler ve konunun tam olarak anlaşılması bu disiplinlerin müşterek katkısını zorunlu kılmaktadır.[61]

Demografik yönüyle göç olgusunun hem göç veren ülke hem de göç alan ülke üzerinde oluşturduğu etkiler ele alınmaktadır. Özellikle gönüllü göçlerde genellikle nüfusun genç kısmı yer alır. Dolayısıyla göç veren ülke, genç nüfus kaybederken göç alan ülke ise yeni gelen genç nüfus ile emek piyasasını güçlendirir. Bean ve Brown'a göre demografi çalışmaları uluslararası göç alanında üç soruya cevap arar: (1) kimin ve kaç kişinin göç ettiğini hangi faktörler etkiler? (2) Göçmenlerin hedef ülkelere

[60] Salman Akhtar, Göç ve Kimlik: Kargaşa, Sağıltım ve Dönüşüm, çev. Sedef Ayhan, 2018, 4-5.
[61] Mark J. MillerStephen Castles, Göçler Çağı-Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri, çev. Bülent Uğur Bal, İbrahim Akbulut, (İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008), 30.

vardıktan sonra başlarına gelen şeyleri etkileyen faktörler nelerdir? (3) göçmenler bu ülkelerin üzerinde ne tür etkiler bırakmaktadır?[62]

Uluslararası göç hareketlerinin en önemli nedenlerden birinin ekonomik sebepler olması, ekonominin nüfus hareketleri üzerindeki etkisinin anlaşılmasında önemlidir. Philip Martin'in "Economic Aspects of Migration" makalesine göre, ekonomistler, göçmenlerin hedef ülkenin ekonomisi üzerinde oluşturdukları etkiler ile kaynak ülkenin emek piyasası üzerinde bıraktıkları etkileri birlikte inceler. Ona göre göç, işgücü piyasasındaki emek gücünü artırır ve göçmenlerin yerleşik işçiler üzerindeki ekonomik etkilerinin standart statik veya kısa dönemli analizi, göçten sonra daha büyük ekonomide istihdamın arttığını ve ücretlerin düştüğünü varsayar.[63] Yani kısaca göçmenlerin gelişiyle bazı ev sahibi ülke vatandaşları ya düşük ücretleri kabul edecek ya da işsiz kalacaklardır.

Hukukun uluslararası göç alanında önemi büyüktür. Çünkü göçmenlerin konumları ve hakları hukuk alanında düzenlenmektedir. Kimlerin mülteci, kimlerin göçmen ve kimlerin sığınmacı olarak konumlandıracağını ve bu insanlara ne tür haklar sağlanacağını hukuk belirler. Örneğin, 28 Temmuz 1951 tarihinde Cenevre'de imzalanan Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme[64] hukuk alanındaki çalışmaların önemli bir örneğidir.

Siyaset biliminin göç alanındaki yeri ise genellikle bir ülkenin coğrafi sınırları üzerinedir. Göç alan her devletin sınırlarından giriş ve çıkışları kontrol etme hakkı ve politikası vardır. Aynı zamanda göç yerel yönetimler üzerinde de önemli etkiler bırakır. İbrahim Mavi'ye göre genel siyasetin temel haklar ile ilgili çalışmaları ve küresel politikalar çerçevesinde olayları değerlendirmelerinin yanı sıra, göçmenlerin göç ettikleri yerlerdeki yerel yönetimlerle olan ilişkileri de söz konusu olmuştur.

[62] Frank D Bean, Susan k Brown, "Demographic Analyses of Immigration," Migration Theory: Talking Across Disciplines, 3. Edition, New York,(2015), 68.
[63] Martin, P., "Economic Aspects of Migration", Migration Theory: Talking Across Disciplines, (ed) Brethell Caroline B., Hollifield James, F., 3. Edition, New York, 2015, s90- 93.
[64] Çiçeksöğüt, A, *ULUSLARARASI GÖÇ HUKUKU PERSPEKTİFİNDE YERİNDEN EDİLMİŞ SURİYELİLER'İN TÜRKİYE'DEKİ STATÜSÜ,* Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2017, cilt 6, sayı: 2, 3.

Çünkü göçlerden en fazla etkilenen kentler ve kent yönetimleridir. Yaşanılan göçler sonrası göçmenlerin yerleştikleri yerler kent merkezleri veya çevresi olmaktadır. Bu durum kent yönetimlerinin daha önce sınırları içerisinde bulunan nüfusa yönelik planlanan hizmetlerin aksamasına sebep olmakta; kısa, orta ve uzun vadede yerel idarelere önemli yük ve sorumluluklar getirmektedir.[65]

Sosyoloji, uluslararası göç çalışmalarında olmazsa olmaz bir alandır. Çünkü göç hareketleri, toplumsal olaylar olmasından dolayı bir disiplin olarak sosyolojinin temelini oluşturur. Sosyoloji, yukarıda adı geçen bütün disiplinlerden farklı olarak uluslararası göç hareketlerine daha kapsamlı bakmaktadır. Nitekim sosyoloji nüfus hareketlerinin nedenleri ve sonuçlarına dair önemli cevaplara ulaşmamıza yardımcı olmaktadır. Sosyoloji ve göç hareketleri arasındaki ilişkiyi FitzGerald şöyle açıklar: sosyolojinin akademik bir disiplin olarak temellendirilmesi, yirminci yüzyılın başlarında yaşanan kitlesel göç dalgalarıyla aynı döneme denk gelmiştir. Bir asır sonra, uluslararası göç, antropoloji veya siyaset biliminde benzeri olmayan bir biçimde sosyolojinin temel bir meselesi olmaya devam etmektedir.[66] Buna ek olarak Musa Cebeci'ye göre, göç hareketlerine yönellik yapılan araştırmalarda, sosyolojik olarak ilgilenilen nokta, göç kararının fert veya hane halkı tarafından nasıl algılandığıdır.[67]

Göç, uluslararası gündemde öne çıkan sorunlar arasında yer almaktadır. Her yıl dünyanın çeşitli yerlerinde yaşanan etnik, siyasi, doğal ve ekonomik sorunlar ile birlikte insanlar yerlerinden edilmektedir. Bu durum da her yıl binlerce insanı daha iyi bir yaşam umudu ile gelişmiş ve gelişmekte olan bölgelere ve ülkelere göç etme zorunda bırakmaktadır. Dolayısıyla bu durum coğrafi ve jeopolitik konumu nedeniyle Türkiye, Batı Avrupa ülkeleri ve Amerikan Birleşik Devletleri olmak üzere gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeleri ekonomik ve sosyal sorunlar ile karşı karşıya getirmektedir. Türkiye, coğrafi konumundan dolayı uluslararası göç hareketlerinde

[65] IV. ULUSLAR ARASI EKONOMİ, SİYASET VE YÖNETİM SEMPOZYUMU, GÖÇ VE SİYASET; KÜRESELLEŞME DÖNEMİNDE ULUSLARARASI ZORUNLU GÖÇ VE YEREL YÖNETİMLER (akt.) Mavi, İ., 10.

[66] FitzGerald David, S., "The Socioloji of International Migration", Migration Theory: Talking Across Disciplines, (ed) Brethell Caroline B., Hollifield James, F., 3. Edition, New York, 2015, 115.

[67] Cebeci, M., Sosyolojik Açıdan Göç ve Göçmenlerin Sosyal Kültürel Entegrasyonları: Kavramsal bir Çalışma, Disiplinlerarası Göç ve Göç Politikaları Sempozyumu, 29-30 Mayıs 2015,(ed) Prof. Canatan, K., Yrd. Doç. Dr. Birinci, M., Yrd. Doç. Dr. Çağlar, İ., Yrd. Doç. Dr. Kryvenko, Y., Öğr. Gör. Öksüz, S., Arş. Gör. Altun, F., İstanbul Sabahatti Zaim Üniversitesi, 142.

önemli bir yere sahiptir. Türkiye Asya, Ortadoğu ve Afrika'dan aldığı göçler ile güvenlik, ekonomik, siyasi ve kültürel bir savaş vermektedir. Dolayısıyla ikinci bölümde Batı Afrika'nın uluslararası göç hareketlerindeki yerinin yanı sıra, Türkiye'nin göç politikalarına da yer verilecektir.

II. BÖLÜM

Bu bölümde tezimiz için önemli olan üç başlık ele alınacaktır. Bunlardan birincisi Batı Afrika'nın durumudur. Batı Afrika'nın coğrafi konumu, göç tarihi, göç nedeleri ve aynı zamanda Batı Afrika ülkelerin hem ulusal hem kıta içi uluslararası hem de kıta dışı uluslararası göç alanındaki yerleri üzerinde durulacaktır. İkinci başlığımız, Türkiye'nin Batı Afrika ülkeleri ile ilişkisi üzerine olacaktır. Türkiye ve Batı Afrika ilişkilerinde sadece devletin değil, sivil toplum kuruluşları, özel şirketler ve iş adamlarının da yeri önemlidir. Üçüncü başlığımız ise Türkiye'nin uluslararası göç alanındaki yeri üzerine olacaktır.

2. Batı Afrika

Batı Afrika, Benin, Burkina Faso, Cape Verde, Gambiya, Gana, Gine, Gine-Bissau, Fildişi Sahili, Liberya, Mali, Moritanya, Nijer, Nijerya, Senegal, Sierra Leone ve Togo olmak üzere on altı (16) ülkeden oluşmaktadır. Batısında ve güneyinde Atlantik Okyanusu ve kuzeyinde ise Sahra Çölü ile sınırlıdır.

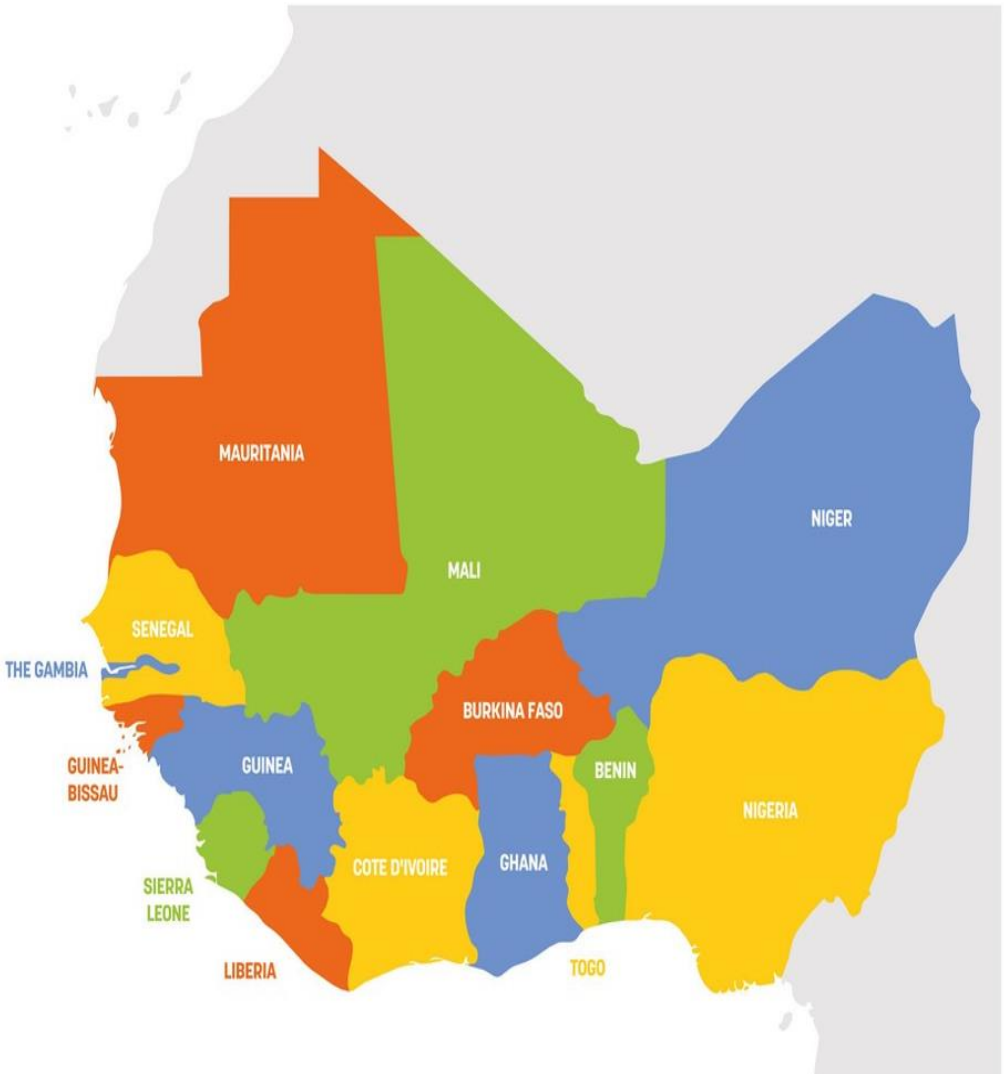

Şekil 5: Batı Afrika coğrafi haritası[68]

2.1. Batı Afrika'da Göç

Batı Afrika ülkeleri kıta içi göç hareketlerin yanı sıra kıta dışı uluslararası göç hareketlerinde de önemli bir yere sahiptir. Sömürge geçmişinden dolayı genellikle Avrupa ülkelerini tercih eden Batı Afrikalı göçmenlerin, son yıllarda Türkiye, Arap Yarımadası, Çin ve diğer Asya ülkelerine yöneldiklerini görmekteyiz. Batı Afrika ülkeleri, Afrika'nın diğer bölgelerinden farksız olarak yoğun göç hareketleri yaşayan bir bölgedir. Zorunlu ya da isteyerek yapılan göçlerin nedenleri doğal afetler, savaşlar,

[68] Ghana fact: Ghana's Independent Fact-cheching Platform: https://ghanafact.com/2021/03/fact-check-ghana-has-the-best-road-networks-in-west-africa/ , Erişim Tarihi: 14.12.2023

terör olayları, etnik çatışmalar gibi belirgin nedenlerin yanı sıra fakirlik, salgın hastalıklar, gelir dağılımıdaki eşitsizlikler ve nüfusun genç kesiminde yüksek işsizlik oranı olarak belirlenebilir. Bu göçler, köylerden kentlere ve Batı Afrika ülkeleri arasında serbest geçiş olmasından dolayı bir ülkeden başka bir ülkeye kolaylıkla yapılmaktadır. Aynı zamanda bu bölge, Trans-Atlantik Köle Ticaretinin ana güzergâhı olmuştur. Dolayısıyla Batı Afrika bölgesi hem kıta içi zorunlu ve zorunlu olmayan göç hareketlerinde hem kıta dışı zorunlu ve zorunlu olmayan göçlerde önemli bir tarihe sahiptir. Bu bölgenin göç nedenlerini ve istatistiklerine girmeden önce Afrika üzerinde genel bir değerlendirme faydalı olacaktır.

Afrika, Asya'dan sonra en büyük ikinci kıta olarak Dünya'nın toplam kara yüzeyinin yaklaşık beşte birini kaplamaktadır. Afrika kıtası, batıda Atlantik Okyanusu, kuzeyde Akdeniz, doğuda Kızıldeniz ve Hint Okyanusu, güneyde ise Atlantik ve Hint okyanuslarının birbirine karışan suları ile sınırlanmıştır. Afrika, toplam kara alanı itibariyle 11,724,000 mil karelik bir alana sahiptir. Kuzeyden güneye uzunluğu yaklaşık 5,000 mil ve doğudan batıya uzunluğu yaklaşık 4,600 mil kadardır. Afrika'nın kuzey ucu Al-Abyaḍ noktası yakınlarındaki Al-Ghīrān noktasıdır. Güney ucu ise Güney Afrika'daki Cape Agulhas'dır. Doğudaki en uzak noktası Somali'deki Gwardafuy (Guardafui) Burnu yakınlarındaki Xaafuun (Hafun) noktasıdır. Batı ucu ise Senegal'deki Cape Verde üzerindeki Almadi noktasıdır. Afrika, kuzeydoğuda Sina Yarımadası ile Asya'ya bağlanıyordu ancak Süveyş Kanalı'nın inşasıyla birlikte bu bağlantı kesilmiştir. Afrika'nın kıyı şeridi ise 18.950 mil uzunluğundadır ve Avrupa'nın kıyı şeridinden daha kısa bir mesafededir. Bunun nedeni ise az sayıda giriş ve büyük koy veya körfeze sahip olmasıdır.[69]

[69] Kröner, A., Smedley, A., McMaster, David N., "Africa", (ed) Nicol, Davidson S. H. W. 2023, 1.

Şekil 6: Afrika siyasi haritası[70] (Nations Online Project)

Afrika elmas ve altın gibi değerli yer altı kaynaklarının yanı sıra dünyanın en büyük fosil yakıt rezervleri, metalik cevherler, değerli taşlar ve değerli metaller de dahil

[70] Afrika'nın siyasi haritası https://www.nationsonline.org/oneworld/africa.htm Erişim Tarihi 30, 10, 2023

olmak üzere muazzam bir maden kaynağı zenginliğine sahiptir. Bu zenginlik, Orta Afrika'nın son derece gür ekvator yağmur ormanlarını ve kıtanın doğu ve güney kısımlarının dünyaca ünlü vahşi yaşam popülasyonlarını içeren büyük bir biyolojik çeşitliliğe ev sahipliği yapmaktadır.[71] Afrika, en eski kıta olmasının yanı sıra hem yeraltı ve yerüstü kaynaklarıyla en zengin kıta hem de en çok sömüren kıtadır. Afrika'da en çok bilinen Mısır İmparatorluğu dışında, 900 yıl boyunca Batı Afrika'da hüküm sürmüş Gana İmparatorluğu, Mali İmparatorluğu ve Songhay İmparatorluğu [72] vardır. Bu imparatorlukların yıkılmasından sonra binlerce insan göç etmek zorunda kalmıştır.

Afrika, nüfusu hızla büyüyen bir kıtadır. Fakat büyüyen nüfusunun ihtiyacını karşılamakta ve istihdam etmekte başarısız kalmıştır. Bu başarısızlığın nedeni, kaynak yokluğundan ziyade kıtanın özellikle Batı Afrika bölgesindeki ülke yöneticilerinin aşırı yolsuzlaşmış olmaları gösterilmektedir. Nüfusunun çoğunluğu gençlerden oluşan Afrika'da, nüfusun yaklaşık %60'ı şu anda 25 yaşın altındadır. Bir kaç yıl içerisinde Afrika'nın genç nüfusunun (15-34 yaş) +%168 oranında artması ve 2010 ve 2026 yılları arasında, Afrika'nın nüfusunun neredeyse iki katına çıkarken, kişi başına düşen GSYİH'nın sadece yaklaşık üçte biri olması beklenmektedir.[73]

Aşağıdaki haritalarda Afrika'nın üç farklı döneme ait kentleşme ve nüfusunun artış hız detayları yer almaktadır. Görüleceği üzere son yetmiş yıl içersinde nüfusun en çok artış gösterdiği yerdelerin arasında Batı Afrika ilk sıralarda yer almaktadır.

[71] Kröner, A., Smedley, A., McMaster, David N., "Africa", (ed) Nicol, Davidson S. H. W. 2023, 6.
[72] Corad, David C., Great Empires of the Past: Empires of the Medieval West Africa, 2005, 15.
[73] Africa Europe Foundation Debate., Africa and Europe : Facts and Figures on African Migration, 5, Erişim: https://www.friendsofeurope.org/wp/wp-content/uploads/2022/01/AEF_Summit_African-Migrations.pdf

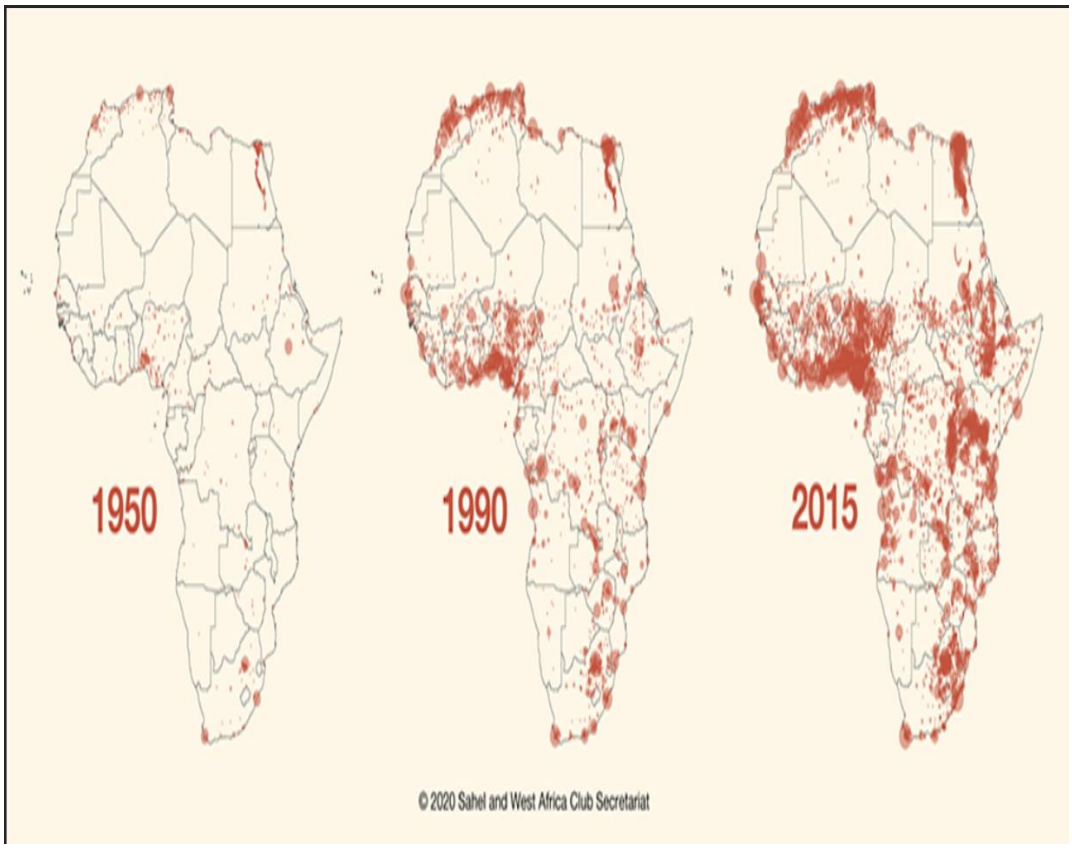

Şekil 7: 1950 ve 2015 yılları arasında Afrika'nın kentleşme haritası ve kentleşme düzey haritası.[74]

Yukarıdaki üç haritada görüldüğü üzere 1950'li yıllarda kentleşme ve nüfus oranı en düşük bölge, Sahra Altı Afrika diğer adıyla Siyah Afrika[75], 1990'lı yıllardan 2015'e kadar hızlı bir büyüme (nüfus olarak) yakalayarak Afrika'nın en kalabalık bölgesi haline gelmiştir. En hızla büyüyen ülkelerin arasında ise Nijerya, Fildişi Sahilleri, Benin, Togo, Gana, Gambiya ve Senegal gibi Batı Afrika ülkeri yer almaktadır.

Şekil 7'deki birinci harita, 1950'de Afrika'da yaşayan insanların yalnızca %11'inin 302 kentsel yığılmada ikamet ettiğini ortaya koymaktadır. İkinci haritada 1990 yılında Sahra-altı Afrika'daki kent merkezlerinin sayısının altı kat artarak 1.955'e ulaşmış ve

[74] SAHEL AND WEST AFRICA CLUB SECRETARIAT: https://www.oecd.org/swac/about/news/understandingafricasurbangeographyisatopprioritynewswacoecdreport.htm. Erişim Tarihi: 20.11.2023.

[75] Gugler, J., William Flanagan, G., "*URBANIZATION AND SOCIAL CHANGE IN WEST AFRICA*", Cambridge University Press, 1978, 1-3.

Afrika nüfusunun neredeyse üçte birini barındırır hale geldiğini, üçüncü harita ise 1950 ve 2015 yılları arasında, Afrika'nın kentsel nüfus oranı neredeyse dört katına çıkarken, şehir sayısı 19 kat artarak hem olağanüstü göç akımlarını hem de eski köylerin kasabalara dönüşerek doğal bir büyüme yaşadığını göstermektedir. 1950 yılında Batı Afrika, nüfusunun % 9,3'ünü 147 şehirde barındırıyordu ve bu sayı, nüfusu 10.000'i aşan toplam Afrika şehirlerinin yarısını oluşturuyordu; bu şehirlerin üçte ikisi, Batı Afrika nüfusunun yarısına ev sahipliği yapan Nijerya'da yoğunlaşıyordu. Haritalar incelendiğinde görüldüğü üzere, 1960 yılından önce nüfusu 1 milyondan fazla olan hiçbir Afrika yerleşim yeri yoktu.[76]

Afrika, diğer kıtalar ile kıyaslandığıda dünya'nın en karmaşık kıtası ve en sorunlu kıtasıdır. Karmaşıklıkları arasıda dil, inanç ve etnik çeşitlilik yer almaktadır. Etnik farklılığa sahip olmak, Afrika'da zaman zaman çok şiddetli etnik çatışmalarına yol açmış ve binlerce insanı yerlerinden ederek göç etmek zoruda bırakmıştır. Ortaya çıkan bu sorunlar ile baş etmek için Birleşmiş Milletler ve alt kurumlarının yanı sıra, 2002'de göreve başlayan ve Fas hariç kıtanın 53 ülkesinden sorumlu olan Afrika Birliği[77] (AB) mevcuttur. Bunun yanında Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra bölgedeki Fransız egemenliğini azartmak için kuzeyde Arap Mağrip Birliği (AMU) kurulmuştur. Ekonomik bir kuruluş olmasına rağmen en önemli özelliklerinden biri üye ülkeler arasında mobiliteyi serbestleştirmesidir.[78] Doğuda Doğu Afrika Topluluğu (EAC) bulunmaktadır. Bu kurum bölgedeki sosyal güvenlik sorunları ve yardımlaşma amacına sahip bir kurumdur.[79] Son olarak güneyde ise SADCC (Güney Afrika Kalkınma Koordinasyon Konferansı) ya da yeni adıyla SADC (Güney Afrika Kalkınma Topluluğu) da bölgeselleşme, bilinçli bir siyasi proje ve stratejinin yanı sıra

[76] F. Meier Zu Selhausen, "*URBAN MIGRATION IN EAST AND WEST AFRICA SINCE 1950: Contrasts and Transformantıon*", "Migration in Africa Shifting Patterns of Mobility from the 19th to the 21st Century" (ed.) M. de Haas, E. Frankema, Routledge Taylor & Francis Group, 2022, 281,282, s283, 284.
[77] Badojo Diedre, L., "*GLOBAL ORGANIZATIONS: THE AFRICAN UNION",* (ed) K. Peggy, Chelsea House, 2008, 12, 14.
[78] F. Söderbaum, "*Handbook of Regional Organizations in Africa*", Nordiska Afrikainstitutet, Uppsala, 1996, 24.
[79] Barya, John-Jean, "*Socail Security and Social Protection in the East African Community*", Fountain Publishers, Kampala, 2011, 15.

Güney Afrika'daki tüm üyelerinin karşılıklı yararı için bölgeyi bir araya getirmeye yönelik çalışmalar yapmaktadır.[80]

Batı Afrika'da ise 1945 yılında CFA Franc Birliği (CFA Franc Union) kurulmuştur. Bu birlik, yalnızca bölgedeki Fransızca konuşulan ülkeleri birleştirme amacıyla kurulmuştu. 1964 yılında Liberya cumhuraşkanı William Vacanarat Shadrach Tubman tarafından bütün bölgeyi birleştirecek bir birlik kurulma teklifinde bulunulmuş ve on beş (15) yıl sonra, Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS) kurulmuştur. Üyeleri, Benin, Burkina Faso, Cote d'Ivoire, Gambia, Ghana, Guinea, Guinea Bissau, Cap Verde, Liberia, Mali, Niger, Nigeria, Senegal, Sierra Leone and Togo (Ibid)'dır. Fakat Moritanya 1999 yılında siyasi farklılıklar nedeniyle ECOWAS'tan ayrılmıştır.[81] Bu topluluk bir bütün olarak bölgede ekonomik kalkınmanın yanı sıra, barış ve güvenlik de sağlamaktadır.

Konumuza dönecek olursak, Afrika genellikle yoksulluk ve şiddetli çatışmaların neden olduğu kitlesel yerinden edilme ve göçlerin yaşandığı bir kıta olarak görülmektedir ve aynı zamanda da son yıllarda, Afrika'dan Avrupa'ya düzensiz göç meselesi büyük ilgi görmekte ve medya'da genellikle Afrika "Hareket Halindeki Kıta" ('continent on the move') olarak ifade edilmektedir.[82] "Hareket halindeki Kıta" iyi anlamak için Mehari Taddele (2022) geliştirdiği iki senaryo üzerinde durmak faydalı olacaktır:

Birinci Senaryoda Hareket Halindeki Kıta: Bu senaryoda Tadelle kıta içi ve kıta dışı göç hareketleri istastistikleri üzerinde durmaktadır. Verilere göre, iş, eğitim ve daha iyi bir yaşam standartları arayışıyla her yıl yaklaşık 10 ile 12 milyon Afrikalı genç iş gücüne katılmak için göç etmektedir. 2020 yılında 40,5 milyon Afrikalı göçmen ülkelerinin dışında başka bir Afrika ülkesinde veya Afrika dışında yaşıyordu. 2015-2020 yılları arasında yılda 1,1 milyon Afrikalı ülkesinin dışına göç etmiştir. 2020'deki

[80] Kyu Deug Hwang, "*The Historical Evolution of SADC(C) and Regionalism in Southern Africa*" International Area Studies Review 2007 10: 55, DOI: 10.1177/223386590701000104, Center for International Area Studies, Hankuk University of Foreign Studies, 2007, 58.
[81] A, William., *The Evolution of ECOWAS: How the Economic Organization Transitioned Into Peace and Security,* Eğitmen: Erik Ringmar, Lund University Department of Political Science, 6, 7.
[82] Flahaux Marie, L., Hein De H., "*Comparative Migration Studies: African migration: trends, patterns, drivers*", 2016, 1.

281 milyon uluslararası göçmenin %14,4'ünü Afrika içinde veya dışında yaşayan Afrikalı göçmenler oluşturmaktadır. Bu oran 2015'teki %14.1'den beş yıl içinde sadece %0.3'lük bir artış anlamına gelmektedir[83]. Bu veriler, Afrika'nın hareket halinde bir kıta olduğunu gerçeğini ortaya koymaktadır. Fakat medyada gösterilenin aksine, kıta dışı olmaktan çok kıta içi bir hareketlilik söz konusudur.

İkinci senaryo, Afrika İçe Dönük Kıta: Bu senaryoda ise gelecek yıllar içerisinde Afrika ülkeleri arasında serbest geçiş durumunun daha da artıracağı varsayılmaktadır. Çünkü, 2010 yılında dünya genelinde 10,5 milyon mülteci ve 14,7 milyon ülke içinde yerinden edilmiş kişi (IDP) vardı; 2020'de bu sayı 16 milyon mülteci ve 33 milyon ülke içinde yerinde edilmiş kişiye yükseldi. 2030 yılında yerinden edilmiş kişilerin ve mültecilerin sayısı artmaya devam etmektedir ancak yerinden edilmiş kişilerin sayısı mültecilerden çok daha yüksek bir oranda artmaktadır. Bu durumda Afrika'da yerinden edilmiş insanların dörtte üçü, ülke içinde yerinden edilmişlerden oluşmaktadır. Bu kişilere komşu ülkeler sahip çıkmaktadır. Etiyopya ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde olduğu gibi iklim şoklarının ve çatışmaların etkisi göz önüne alındığında bu eğilimin devam etmesi kuvvetle muhtemeldir.[84]

Taddele'nin ikinci senaryosundaki varsayımıları Afrika'nın geleceğinde kaçınılmaz bir sonuca götürmektedir. Kıta genelinde bitmek bilmeyen siyasi sorunlar, çatışmalar ve doğal afetler her sene artmaktadır. Dolayısıyla her sene binlerce insan yerlerinden edilmekte ve mülteci durumuna düşmektedir. Bu insalardan vize istenilmeyeceği için gelecek yıllarda insanlar için serbest geçiş imkanının artması beklenmektedir. Böylece Afrikalı göçmenler, kıta dışı yerine kıta içi göç hareketlerine katılacaklardır.

Afrika ülkeleri arasındaki vize muafiyet koşuları da yıllar içinde değişmektedir. Afrika'nın en serbest dolaşım bölgesi, Batı Afrika'dır ve diğer bölgeleri için de bu

[83] M. Teddele Maru, *THE FUTURE OF AFRICAN MIGRATION AND MOBILITY: Continent on the move, or contained?,* 2022, 2.
[84] M. Teddele Maru, *THE FUTURE OF AFRICAN MIGRATION AND MOBILITY: Continent on the move, or contained?,* 2022, 2.

imkan 2016'dan bu yana artmaktadır. Afrika Kalkınma Bankası'nın (ADB) Afrika Vize Açıklığı Raporu, Afrikalıların diğer Afrika ülkelerinin %55'ine seyahat etmek için vizeye ihtiyacı olmadığını ve %25'ine ise varışta vize istendiğini bildirmektedir. Fakat 2016 yılından 2022 yılına kadar düştüğünü ve kıta içi seyahat kolaylığının arttığını bildirmiştir. Aşağıdaki verileri de bu konuya açıklık getirmektedir.

Afrika içi seyahatlerin %28'i için, Afrikalıların vizeye ihtiyacı yoktur. Bu sayı 2016'da %20 iken 2022'de %27' yükselmiş ve 2023 yılında ise %28'e yüselmiş durumdadır. Afrika içi seyahatlerin %26'sında Afrikalılar varışta vize alabilmektedir. Bu sayı 2016'da %25'ten fazla iken, 2022'de %27'den az olmuş ve 2023 yılında da %26'dan daha az olarak kayda geçmiştir. Afrika içi seyahatlerin %46'sında Afrikalıların seyahat etmeden önce vize almaları gerekmektedir. Bu sayı 2016'da ise %55 iken, 2022'de bu oran %47'ye düşmüş[85] ve 2023 yılında ise %46'ya düşerek kayda geçmiştir. Bu gelişmeler ile birlikte Afrika'nın 2030 yılında "içe dönük" bir kıta olması muhtemeldir.

2.1.1. Kıta İçi Göç Hareketlerinde Batı Afrika'nın Yeri

Afrika'da kıta içi göç hareketlerinde bir alt bölge olarak Batı Afrika'nın yeri farklıdır. ECOWAS öncesinde bu bölgede ülkeler arasında serbest geçiş mevcuttu. Batı Afrika'da göç yüzyıllardır farklı nedenlerle gerçekleşmektedir. Bu göçlerin birçok boyutu hala devam etmekle beraber yeterince belgelenmemiş ve yeterince anlaşılmamıştır. Bu bölgedeki insan hareketliliğinden bahsederken çeşitli göç türlerini birbirinden ayırmak önemlidir. Şiddetli kuraklıklar, çatışmalar veya terör saldırıları nedeniyle gerçekleşen zorunlu göç veya yerinden edilme, mevsimlik (işgücü) göçten ayırt edilmelidir. Göç hareketleri uzun vadeli, kısa vadeli veya kalıcı göçler olabilmektedir.

[85] African Union and the African Development Bank Group "Africa Visa Openness Report 2023", 9.

Afrika'daki sınır ötesi göç, çoğu durumda aynı alt bölge içinde gerçekleşmektedir. Alt bölge göç hareketlerinde Batı Afrika için bu oran % 90'na kadar çıkmaktadır. Örneğin, Burkina Faso, Gine Bissau ve Mali'den gelen göçmenler en yaygın olarak Fildişi Sahili'ne yönelmekte ve son zamanlarda yaşanan sorunlara rağmen bu durum değişmemektedir. Aynı şekilde Benin, Gana ve Nijer'den gelen göçmenler de Nijerya'ya gitmektedir. Batı Afrika aynı zamanda kıta içi göçmelerin %39'una da ev sahipliği yapmaktadır. Afrika içinden gelen göçmenlerin en çok tercih ettiği ülkelerin başında Fildişi Sahili %16, Güney Afrika %12 ve Burkina Faso %6 bulunmaktadır.[86] Bu durumun arkasındaki en önemli nedeni, adı geçen ülkeler arasındaki tarihsel bağlara dayandırabiliriz. Aşağıdaki haritada 2010 Sahra-Altı göç yolları gösterilmektedir. Göründüğü üzere haritadaki her bölge, ağırlıklı olarak kendi içinde hareket etmektedir.

[86] A. Shimeles, "*Migration Patterns, Trends and Policy Issues in Africa*", (ed) Kamara, Abdul B. (Chair) Anyanwu, John C. Aly, Hassan Youssef Rajhi, Taoufik Vencatachellum, Désiré, African development Bank Group Working Paper Series, 2010, s9 s14.

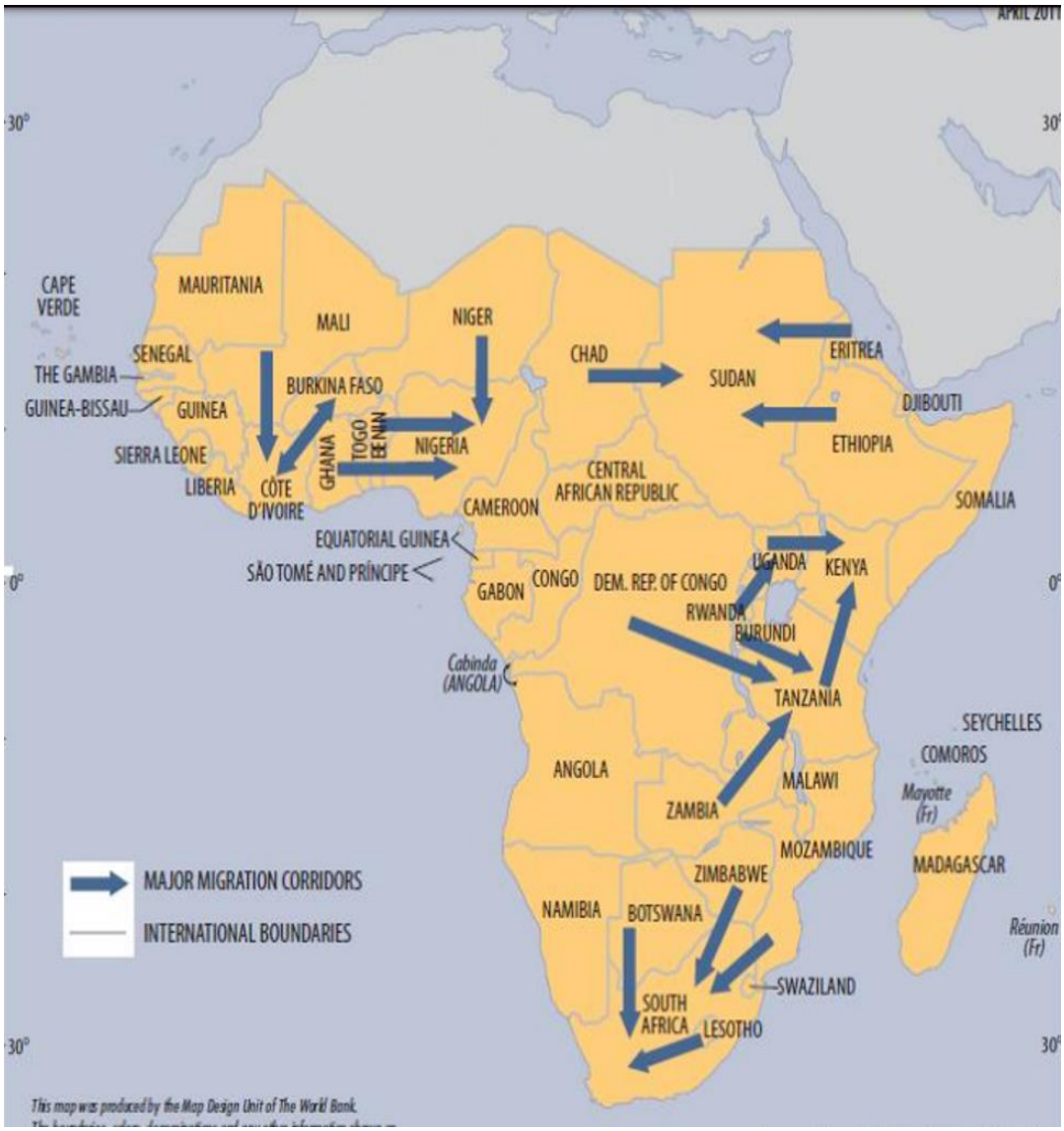

Şekil 8: 2010 Sahra Alt Göç Yolları[87]

Hem Afrika hem de alt bölge olarak Batı Afrika'daki yoğun iç göçleri daha iyi anlayabilmek için tarihsel bağlarına bakmalıyız. Bu tarihsel bağlar, Batı sömürgeciliğinin tarihinden daha eskilere dayanmaktadır. Tezimiz Batı Afrika ile ilgili olduğu için bu kısımda sadece bu bölgenin üzerinde durulacaktır.

[87] ARLAC Training workshop on Migrant Workers, 28 September – 1st October 2015, Harare, Zimbabwe, Presentation 1. Overview of labour migration in Africa: Data and emerging trends, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---migrant/documents/presentation/wcms_422420.pdf Erişim Tarihi: 12.30.2023.

Yukarıda gösterilen veri ve haritadaki yollardan da anlaşıldığı üzere bölgesel göç hareketlerin en yoğun olduğu ülker; Burkina Faso, Gine Bissau, Fildişi Sahili, Benin, Gana, Nijer ve Nijerya'dır. Son yıllarda ise bu listeye Senegal de dahil olmaktadır. Adı geçen ülkelerin en belirgin ortak özellikleri dil, din ve etnik kültürüdür. Bu ülkelerin arasındaki bağların tarihsel kökenleri Batı Afrika bölgesinde hüküm sürmüş imparatorluklara dayanmaktadır. Bunların bazılarına bakacak olursak; Gana İmparatorluğu, Benin İmparatorluğu, Mali İmparatorluğu, Songhay/Songhai İmparatorluğu ve Wassoulou İmparatorluğu ön plana çıkmaktadır.

Gana İmparatorluğu, Batı Afrika'da ortaya çıkmış ilk devlet olarak bilinmektedir.[88] Coğrafi olarak bugün bilinen Gana ülkesinden bağımsız olarak, başkenti bugün Moritanya olarak bilinen ülkede bulunmakla birlikte Senegal, Gambiya, Mali, Gine, Nijer ve bir nevi Fildişi Sahili kapsayacak kadar genişlemiştir. Gana İmparatorluğu'nun hüküm sürdüğü devirlerde komşu halklara baktığımızda kuzey doğuda Tuaregler, batıda Fulaniler, kuzeybatıda Sanhâceler, doğuda Malinkeler ve onlarında doğusunda Songhaylar, güneylerinde ise Wangaralarla birlikte Mandingoların yaşadıkları görülmektedir.[89] Son olarak bu listeye Woloflar da eklenebilir.

[88] F.-C. Holl, A., *Background to the Ghana empire: Archaeological investigations on the transition to statehood in the Dhar Tichitt region (mauritania)*, JOURNAL OF ANTHROPOLOGICAL ARCHAEOLOGY 4, 73- 115 (1985), 73.

[89] Demirer, A., *Batı Afrika'nın Bilinen İlk Devleti; Gana (Gâne) İmparatorluğu*, Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 2023 11(Afrika) 46–58, 2023, 47.

Şekil 9: Gana İmparatorluğun Haritası[90]

Songhai veya Songhay İmparatorluğu da orta Nijer ve kuzeybatı Nijerya'dan Atlantik Okyanusu'na, modern Senegal ve Gambiya, kadar her yöne doğru genişlemiştir. Başka bir deyişle, Songhay alanı bugünkü Batı Afrika ülkelerinin Nijer, Nijerya, Moritanya, Mali, Burkina Faso, Benin, Gine, Gine-Bissau, Senegal ve Gambiya topraklarını kapsıyordu.[91] Gana İmparatorluğu ile aynı coğrafi alanı paylaşmış olmasından dolayı dil, din ve etnik olarak birbirinden ayrılması güç olsa bile Songhay/Songhai Gana İmparatorluğuna göre daha geniştir.

[90] Soninkara.Org: http://www.soninkara.org/actualite-soninke/organisation-administrative-de-lempire-du-ghana-631.html Erişim Tarihi: 1.1.2024

[91] Kintiba, G., The Empire of Songhay, 1375-1591: Memory and Heritage of a Glorious Past [A Historiographical Essay], International Journal of Humanities and Social Science Vol. 8 • No. 10 • October 2018 doi:10.30845/ijhss.v8n10p4, 2018, 38.

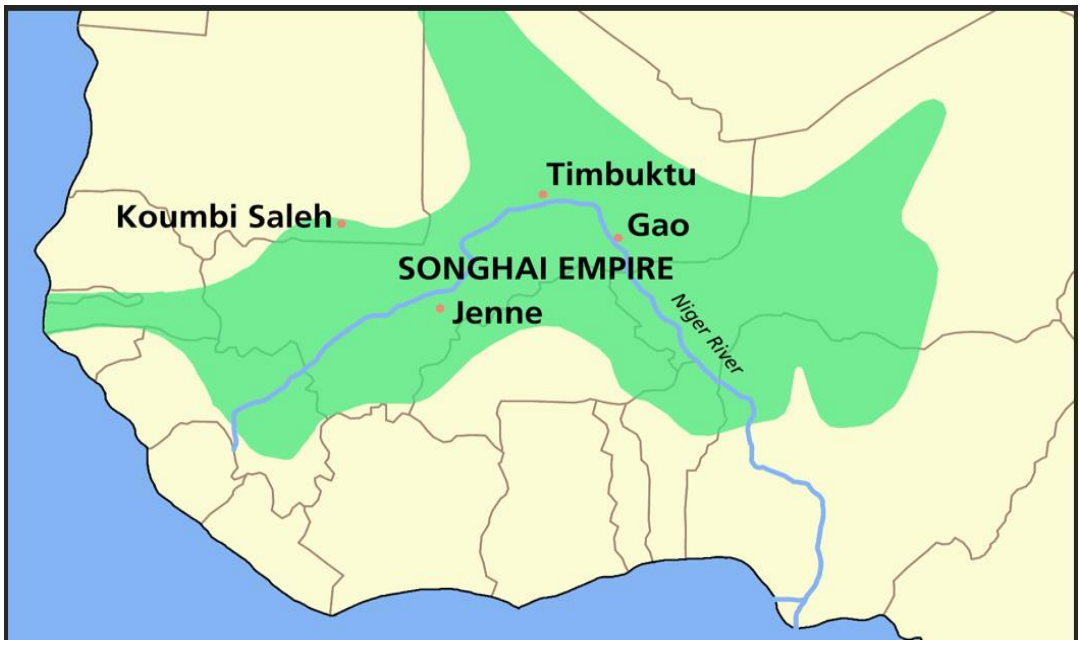

Şekil 10: Songhay/Songhai İmparatorluğu Haritası[92]

Mali İmparatorluğu, bugünkü Mali ülkesinin önemli bir bölümünü, güney ve batı Moritanya ile Senegal'i kapsayan bir alanda hüküm sürmüştür.[93] Bu imparatorluk, Songhay/Songhai'dan sonra Batı Afrika'nın en büyük imparatorluğudur.

[92] https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dosya:SONGHAI_empire_map.PNG Erişim Tarihi: 1.1.2024
[93] https://africa.si.edu/exhibits/resources/mali/index.htm

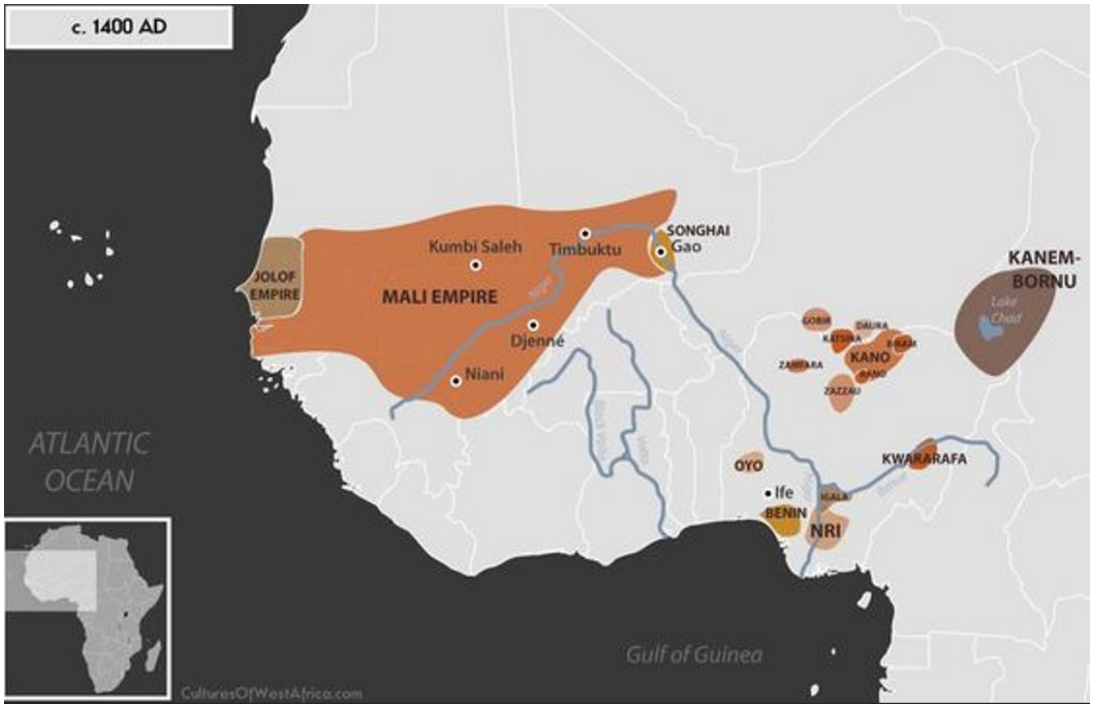

Şekil 11: Mali İmparatorluğu Haritası[94]

Yukarıda bahsi geçen İmparatorluklar ve niceleri, bugünkü Batı Afrika bölgesindeki yoğun iç göç hareketlerinin tarihsel patikasını oluşturmuştur. Haritalarda da gösterildiği üzere, coğrafi konum olarak iç içe geçmiş olan bu imparatorluklar, gerek barışçıl bir şekilde gerekse işgal yolu ile hem kuruluşlarında hem yıkılış süreçlerinde bölgedeki göç hareketlerin yönlerini belirlemiştir. Örnek olarak bugün çoğu Batı Afrika ülkelesinde konuşulan Mandingoların, Bambara veya Malinke olarak da bilinmektedir, bölgedeki yayılma süreçleri verebiliriz. Mandingolar, Benin Körfezi ormanlarına derin izdüşümleri olan, Atlantik'ten Sudan-Sahel bölgesi boyunca dağılmış bir dizi grup ve alt gruptan oluşur. İkinci Mandingo yayılması ise Mali'nin ortaya çıkışıyla aynı döneme denk gelir. Malinke kabileleri yukarı Nijer'deki üslerinden batıdaki Atlantik kıyılarına kadar savaştılar ve günümüzün Senegal ve Gambiya, eski adıyla Senegambiya, bölgesine yerleşmişlerdir.[95] Bu tarihsel veriler,

[94] Google Resimleri, Erişim Tarhi: 1.1.2024

[95] D. T. Niane, Mali and the second Mandingo expansion, "*GENERAL HISTORY OF AFRICA; IV Africa from theTwelfth to the Sixteenth Century,* (ed) D. T. Niane, HEINEMANN-CALIFORNIA-UNESCO, 1984, 117 - 118.

Batı Afrika'daki bölgesel göç hareketlerinin sömürgecilik tarihine dayanmadığı gerçeğini ortaya çıkarmaktadır.

Batı Afrika, Afrika'nın göç tarihinde önemli bir yere sahiptir. Bu bölge, hem kıta içi hem de kıta dışı köle ticaretinin merkezi idi. Tarihte ''The Gold Coast''[96] (Altın Kıyısı) olarak bilinen ve günümüzde Gana, Gine Körfezi ve Sierra Leone'yu kapsayan bölge, yalnızca ticari malların değil aynı zaman insan ticaretinin merkezi konumundaydı. Batı Afrika bölgesi, tarihin en büyük zorunlu göçlerinden biri olan Trans-Atlantik Köle Ticaretine zemin hazırlayan "Trans-Sahra Köle Ticareti"nin[97] de merkeziydi. Trans-Sahra ticareti esas olarak 8. yüzyıldan 16. yüzyıla kadar gerçekleşmiştir. 15. ve 16. yüzyıllarda dördü Batı Afrika'ya ulaşan (Antik Gana, Timbuktu, Hausa Nijer vadisi ve Çad Gölü) altı büyük ticaret yolundan oluşmaktaydı.[98] Yaklaşık beş yüz yıl süren köle ticareti, bazı yazarlara göre bugün Afrika'da binlerce insanın ölümüne ve binlercesinin yerinden edilmesine yol açan iç savaşların tohumunu atmıştır.

Zhang ve Kibriya'ya göre, daha fazla köle ihraç edilen etnik anavatanların çatışmaya daha yatkın olması beklenmektedir. Çünkü Zhang ve Kibriya Köle ticaretinin, bölgesel ekonomik kalkınmayı, bireyler arasındaki güven derecesini, toplumsal uyumu ve etnik kimlikleri etkilediğini[99] yazmıştır. Bu yazarlar tarafından ortaya atılan iddialar tamamen doğru değildir. Nitekim köle ticaretinden önce kabile veya klan çatışmaları mevcut olmuştu. Dolayısıyla 1450'de başlayan ve 1550'de[100] kıtada etkin hale gelen insan ticaretinin, bugünkü iç çatışmaların nedeni olması düşük bir ihtimaldir. Şimdi Batı Afrika'daki göç nedenlerine tek tek incelememiz gerekiyor.

---

[96] A. B. Ellis, "*A HISTORY OF THE GOLD COAST OF WEST AFRICA*", LONDON: CHAPMAN AND HALL, LD. 1893.

[97] S. R. Prange, "'*Trust in God, but tie your camel first.' The economic organization of the trans-Saharan slave trade between the fourteenth and nineteenth centuries",* Journal of Global History, (2006) 1, pp. 219–239 ª London School of Economics and Political Science 2006 doi:10.1017/S1740022806000143, 222.

[98] Lovejoy, P. E., 2012. Transformations in Slavery. 3rd ed. Cape Town: Cambridge University Press, (akt) Hunter, J. M. "*The relationship between the Trans-Saharan trade and the Trans-Atlantic Slave Trade*", 1.

[99] Zhang, Y., Kibriya, S. "*The Impact of Slave Trade on Current Civil Conflict in Sub-Saharan Africa*", 2016, 10.

[100] Manning, P. "*Slavery and Slave Trade in West Africa 1450-1930: Themes in West Africa's History*", (ed) Akyeampong Kwaku, E., 99 -100.

Dünya'nın her yerinde göç etmenin temelinde hep "daha iyi bir yaşam" düşüncesi yatmaktadır. Bu "daha iyi bir yaşam" düşüncesi, göçün kaynak ülkesindeki itici nedenlerini belirlediği gibi, hedef ülkesindeki çekici nedenlerini de belirler. Göçün itici ve çekici nedenleri de göç eden kişi yada insan grubuna göre değişmektedir. Südaş ve Mutluer ele aldığı *Daha İyi Bir Hayata Doğru: "Yaşam Biçimi Göçü"* çalışmasında "daha rahat bir yaşam" arayışını refah göç kapsamında değerlendirmişlerdir. Onlara göre:

> *"*Günümüzde, nüfus hareketlerinin tümünün tek nedeni ekonomik kazanç kaygısı değildir. Bir iş bulma ya da sığınma kaygısının bulunmadığı, bir doğal afetin ya da savaşın yol açmadığı, dolayısıyla hareketin bir mağduriyetten kaynaklanmadığı; "göçmen"in de verili toplumsal hiyerarşide "aşağıda" yer almadığı bir başka göç hareketinin hacmi de yıldan yıla büyümektedir``. Göç, her zamanki gibi daha rahat yaşama ortamı aramaktan kaynaklanmaktadır ancak ekonomik kaygı söz konusu değildir. Kaynak ülkeler, diğer göç türlerindekinin aksine, yaşam standardı ve refah düzeyi yüksek ülkelerdir".[101]

Südaş ve Mutluer'in bu ifadeleri elbete tartışılmazdır. Fakat bu durum, Batı Afrika göçmenleri için pek geçerli değildir. Bugün Batı Afrika'daki göçlerin itici nedenlerine baktığımızda doğal afetler ve birbirinden bağımsız olmayan ekonomik, politik ve toplumsal nedenler öne çıkmaktadır. Dolayısıyla "daha iyi bir yaşam" arayışı, bu göçmenler için ya ekonomik kazanç kaygısı ya doğal afetlerin yol açtığı olumsuz hayat koşullardan kaynaklanmakta ya da savaştan kaçmak için sığınma kaygısından meydana gelmektedir. Özet olarak Afrika kıtasında hem bölgesel göçler hem de kıta dışı göçler, genellikle bir mağduriyetten kaynaklanmaktadır.

Afrika'daki göç hareketlerini belgelemeye yönelik en eski bulgular bile Afrika'nın, özellikle de Sahraaltı Afrika'nın, küresel ortalamayı bile aşan büyük bir insan hareketi dalgası yaşadığını göstermiştir. Bu hareketler, her zaman kıta dışına yönelik değildir. Kirwin ve Anderson'un Batı Afrika'da yaptıkları bir çalışmanın sonucuna göre; Batı Afrika'da göç etmek isteyenlerin oranı, Nijer'de %11'den Nijerya'da %50'ye, Burkina

[101] Südaş, İ. Mutluer, M. "DAHA İYİ BİR HAYATA DOĞRU: "YAŞAM BİÇİMİ GÖÇÜ"1 Towards a Better Life: "Lifestyle Migration", Ege Coğrafya Dergisi, 19/1 (2010), 31-47, İzmir Aegean Geographical Journal, 19/1 (2010), 31-47, Izmir—TURKEY, 2010,32-34.

Faso, Fildişi Sahili ve Senegal'de ise yaklaşık dörtte bire kadar değişmektedir. Göç etmek isteyen herkesin hedefi kıta dışı değildir. Örneğin Burkina Faso'da birçok kişi komşu Fildişi Sahili'nde iş bulmak için ülkelerini terk etmektedir. Nijerya diğer Batı Afrika ülkelerinde büyük bir göçmen nüfusuna sahipken, özellikle Hausa kökenli birçok Nijeryalı ise komşu Nijerya'da iş aramaktadır.[102]

Yukarıdaki verilerde de gösterildiği üzere Batı Afrika göçmenleri yaygın olarak kıta içi ve bölge içi uluslararası göç hareketlerinde bulunmayı yeğlemektedir. Bu durum, Afrika toplumlarının siyasi ve tarihi evrimi bağlamında daha iyi anlaşılabilir. Özellikle Sömürge öncesi dönemde, Afrika'daki nüfus hareketleri büyük ölçüde hakim sosyopolitik ve ekolojik koşullarla, özellikle de iç savaşlar, doğal afetler ve tarım arazisi arayışı veya sömürgeleştirme ile ilişkilendirilmiştir. Sonuç olarak bu hareketler yapılandırılmamış, gruplar halinde gerçekleşmiş ve göçmenler demografik olarak farklılaşmamıştır.[103]

Bir ülkede şiddet, işsizlik ve ekonomik sorunlardan dolayı insanlar orayı terk ederken üç durumdan birine düşebilirler: Buna göre insanlar, ya göçmen ya mülteci ya da yerinden edilmiş kişiler durumuna düşerler. Bu duruma çözüm bulmak için bazıları kendi can ve mal güvenlikleri için mümkün olabilecek en iyi yere taşınır. Afrika'daki çalışmaların göstermiş olduğu üzere, kıtada en çok yerinde edilmiş kişiler öne çıkmaktadır. Afrika, uzun zamandır dünyada en fazla yerinden edilmiş kişinin bulunduğu bölge olmuştur. Örnek olarak 1993 yılında Burundi'de yaşanan etnik çatışmayı ve 1994'da Ruanda'da yaşanan ve 800,000'dan fazla kişinin yerinden edilmesi ile sonuçlanan soykırımı verebiliriz.[104]

[102] Kirwin, M., J. Anderson ""*Identifying the factors driving West African migration*", West African Papers, N°17, 2018, 9.

[103] A. Aderanti, "*Linkages between internal and international migration the African situation*", INTERNATIONAL SOCIAL SCIENCE JOUNAL Vol. XXXVI , No. 3, (ed), Peter Lengyel, Unesco, 1984, 441-442.

[104] O. K. Lwabukuna, "*INTERNAL(DISPLACEMENT(IN(AFRICA: AFRICAN(SOLUTIONS(TO AFRICAN(PROBLEMS? CHALLENGES(AND(PROSPECTS*", Journal(of(Internal(Displacement(Volume(1(Number(1(© JID(2011, 133.

Aynı zamanda 2011 yılı sonunda sadece iç karışılık ve insan hakları ihlalinden dolayı dünya genellinde bulunan 26,4 milyon yerinden edilmiş kişinin 9,7 milyonu Sahra-Altı Afrika'da barınıyordu.[105] Teppert ve Rossi'nin Libya'da yapıkları çalışmanın sonucuna göre, iç karışıklık nedeni ile Libya'da bulunan yabancıların öncelikle Sudan (%36), Suriye Arap Cumhuriyeti (%20) ve Filistin topraklarında (%8) yerinden edilmiş kişiler bulunmaktadır.[106] Dolayısıyla Afrika'da ekonomik ve keyfi insan hareketlerinden çok, zorunlu göçler yaşanmaktadır.

2.1.2. Yerinden Edilme Sebepleri

Yerinden edilme sorunu, Batı Afrika ve Afrika genelinde zorunlu göç kapsamında öne çıkmaktadır. Bu sorunun kaynağı kıtada bir türlü bitmek bilmeyen iç karışıklar ile ortaya çıkan şiddet olayları, terör olayları ve iklim koşullarının değişmesine bağlı olarak ortaya çıkan doğal afetler olmaktadır. IDMC (Ülke İçinde Yerinden Edilme İzleme Merkezi)'nin verilerine göre:

> "Sadece 2015 yılında iç karışıklıkar, şiddet ve hızla büyüyen doğal afetler, kıtada 3,5 milyon kişiyi yerinden etmiştir. Bu 3,5 milyonun 2,4 milyonu yerinden edilme sebebi iç karışıklılardan kaynaklanırken, 1,1 milyonun ise hızla büyüyen doğal afetlerden kaynaklanmıştır. Toplamda 12.4 milyon insan iç karışıklıklar ve şiddet nedeni ile Afrika'da yerinden edilmiş olarak yaşamaktadır; bu rakam küresel olarak iç karışıklıklar nedeni ile yerinden edilen toplam insan sayısının (40.8 milyon kişi) %30'una ve toplam Afrikalı mülteci sayısının (5.4 milyon) iki katına denk gelmektedir. Sadece 2015 yılında bir günde şiddet olayları ve doğal afetlerden dolayı 9,500 kişi evlerini terk etmekteydi. ".[107]

Bu iç karışıklar ve şiddet olayları uluslararası medyalarda yer aldığının aksine her zaman etnik sorunlardan kaynaklanmamaktadır. Genellikle siyasi ve ekonomik sorunlardan kaynaklanır. Bu olaylara Batı Afrika ülkelerinin az veya hiç

[105] Da-Cocodia, Alaowei Al-Bashir T. Lekan, "*Migration, Displacement and Refugees: An Overview of The Role of Some Regional African Organizations*", 2021, 7.
[106] Teppert, T. Rossi, L. "*Migration in Libya post-2016: recently arrived migrants and migrants who have been in Libya 5. for at least one year*", 60.
[107] IDMC websitesi: https://www.internal-displacement.org/publications/2016-africa-report-on-internal-displacement/ , Erişim Tarihi: 23.03.2024.

gelişmemişliği, sağlık ve eğitim gibi temel insani haklara erişememe durumu, gelir dağılımı eşitsizliği, hızla büyüyen genç nüfusun istihdam edilememesi ve dolayısıyla açlık oranının giderek yükselmesinin yanı sıra terör ve dini çatışmaların etkisi de eklenmelidir.

Yerinden edilme durumunu iki ayrı başlık altında alarak daha detaylı veriler sunulabilir.

2.1.2.1. Doğal Afetler

Doğal afetler, zorunlu yer değiştirmenin en fazla öne çıkan sebeplerinden biridir. Doğal afetlerden oluşan sorunlardan dolayı Afrika'da her yıl binlerce insan yer değiştirmek zorunlu kalmaktadır. Batı Afrika bölgesine baktığımızda kuzey kesiminde kuraklık ile mücadele edilirken, orta ve bazı güney kesimlerinde fazla yağmurdan dolayı sel felaketleri ile mücadele edilmektedir. Aynı zamanda batı kıyılarında zaman zaman ortaya çıkan erozyon sorunları ile mücadele edilmektedir. Batı Afrika bölgesi geçimini ağırlıklı olarak tarımdan karşılamaktadır. Dolayısıyla kuraklık, sel ve erozyon gibi toprakların verimliğini azaltan felaketler, kıtlık sorununu da beraberinde getirmektedir. Bu durumdan dolayı ister istemez geçici ya da kalıcı göç hareketlerine sebebiyet vermektedir.

Doğal afetlerin sebebiyet verdiği bu yer değiştirmelerin yakın zamanda önüne geçilecek gibi görünmüyor. Tahminlere göre, 21'inci yüzyılda öngörülen hava koşulları arasında kuraklığın artması yer almaktadır. Güney ve Doğu Afrika'da şiddetli yağışlar beklenirken, Batı Afrika'da daha yoğun yağışlar ve Kuzey Afrika'da daha sık sıcak hava dalgaları beklenmektedir. 2015 yılında 33 Afrika ülkesinde toplam 1.1 milyon insan doğal afetler nedeniyle evlerinden olmuştu. Bu yılda en ağır darbe alan bölge ise, Güney Afrika olmuştu. Bu bölgede 410.000'den fazla insan yerinden edilmişti. Doğu Afrika'da 386.000'den fazla kişi ve Batı Afrika'da ise 190.000'den fazla kişi evlerini terk etmek zorunda kalmıştır. 2016 yılında da sel olaylarından dolayı en az 56.000 insan evlerini terk etmiştir. 2009 ile 2015 arasında kıtada en az 14 milyon

kişi selden etkilenerek göç etmek zorunda kalmıştır.[108] Kıtada olan orta ölçekli afetlerden en az yüz bin ile bir milyon insan etkilenmiştir.[109]

Yine 2018 yılında 2.6 milyon, 2009 ile 2018 yılların arasında toplam 21.2 milyondan fazla kişi yerinden edilmiştir. Sel gibi ani gelişen doğal afetlerden 18.1 milyon kişi etkilenirken, fırtınalardan ise 1.3 milyon kişi etkilenmiştir. Bu rakamlar dünya genelinde son 10 yıl içerisinde doğal afet nedeniyle yerinden edilmiş kişilerin % 9.3'üne tekabül etmektedir. Batı Afrika kıyılarında özellikle Gana, Nijerya, Senegal, Togo ve Liberya gibi ülkelerde zaman zaman ortaya çıkan erozyonlar sebebiyle binlerce kişi yer değiştirmek zorunda kalmaktadır.[110]

Yukarıda sunulan verilerin kesinliğini saptamak kolay değildir. Bu veriler, genellikle tahminlere dayanmaktadır. Kıtadaki gelişmişlik düzeyin düşüklüğü ve bölgeler arasındaki insan hareketlerin serbestliği, veri elde etmeyi zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla tahmin edilenden daha fazla insan yer değiştirmektedir.

2.1.2.2. Ekonomik ve Sosyal Sebepler

Ekonomik ve sosyal sebeplerden kaynaklanan göç hareketleri, doğal afet kaynaklı göçlerden daha farklı sonuçlanır. Bu alanlarda ortaya çıkan sorunlardan dolayı yapılan yer değişiklikleri genellikle ülke içi ile sınırlı kalmayıp, ülke dışına çıkmakla sonuçlanmaktadır. Bu göçler aynı zamanda doğal afet kaynaklı göçlere nazaran daha kalıcı göçlere neden olur. Bu göçlere ekonomik nedenlerden olan yoksulluk ve işsizlik ilk sırada sebep olmaktadır.

Aydın ve Levent çalışmalarında yoksulluğu mutlak ve göreli olarak ikiye şöyle tanımladılar:

[108] Ellie, K. "*Africa Report ON INTERNAL DISPLACEMENT*", ed. Jeremy, L., 2016, 10-11.
[109] Leonardo, M. Justin, G. "*Reducing Displacement risk in the greater horn of africa: A baseline for future work*", 2017, 10.
[110] "AFRICA REPORT ON INTERNAL DISPLACEMENT", ed. Jeremy, L. 2019, 19, 21, S22.

"Mutlak yoksulluk bireylerin, hane halklarının ve sosyal grupların beslenme, barınma gibi temel fizyolojik gereksinmelerini giderebilecekleri minimum gelir ve harcama seviyesinin altında kalmaları şeklinde ifade edilmektedir. Göreli yoksulluk ise hem biyolojik ihtiyaçları hem de toplumsal ihtiyaçları baz almaktadır."

Aydın ve Levent aynı çalışmada "işsizlik sorunuyla karşılaşan bireyler istihdam imkânının yüksek, sosyoekonomik fırsatların daha fazla olduğu bölgelere doğru göç etmek zorunda kalırlar"[111] değerlendirmelerde bulunmuştur. Yukarıda bahsi geçen açıklamalar doğru olmakla beraber bugün Batı Afrika'da ve Afrika genellinde uluslararası (kıtadışı) göçlerin başat nedenleridir.

Göçün sosyal yönüne baktığımızda Batı Afrika bölgesinde özellikle politik nedenlerin öne çıktığını görmekteyiz. Politik istikrarsızlık ile başlayan iç karışıklıklar zaman zaman farklı etnik kimliklerin çatışması ile sonuçlanabilir. Bölgede çok sayıda dil, din ve etnik kimlik mevcuttur. Bir ülkede ya da bölgede çoğunluğa sahip etnik kimlik veya dil grubu, azınlığın üzerine egemenlik kurmaya çalışır. Bu durum bazen ülke geneline yayılmakta ve durdurulması zor bir sorunu ortaya çıkartmaktadır. Batı Afrika'da politik istikrarsızlık[112] sebep olduğu çatışmalardan dolayı binlerce insanın ölümüne neden olmuş, geriye kalan binlercesinin ise geçici veya kalıcı olarak göç etmesini zorunda kılmıştır. Batı Afrika'nın tarihi bir dizi çatışmadan ibarettir: bu devletlerin çoğu bağımsızlıklarını kazandıklarından bu yana çeşitli sorunlar yaşamıştır. Sierra Leone, Liberya, Gine-Bissau ve Fildişi Sahili gibi ülkelerde iç savaşlar yaşanırken, Gambiya, Nijer ve Gine gibi ülkelerde hükümet darbeleri ve Benin, Nijerya ve Mali gibi ülkelerde ise etnik ve dini çatışmalar görülmüştür[113]. Aynı zamanda bazı ülkelerde doğal kaynak zenginlikleri de çatışmalara neden olmaktadır.

[111] F. F. Aydın, C. Levent "*GÖÇÜN SOSYO-EKONOMİK ETKİLERİ: DÜZEY-1 BÖLGELERİNDE EKONOMETRİK BİR UYGULAMA*", ADIYAMAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ ISSN: 1308–9196, Sayı 38, 2021, 400, 401.

[112] Yalçınkaya, Ö. Kaya, V. "*POLİTİK İSTİKRARIN/İSTİKRARSIZLIĞIN EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: DÜNYANIN EN BÜYÜK İLK YİRMİ EKONOMİSİ ÜZERİNDE BİR UYGULAMA (1996-2015)*", Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, Cilt 13, Sayı 2, 2017, 280.

[113] Kuerschner, M. "*Conflict in West African States*", 2013, 1.

Batı Afrika'da yaşanan iç karışıklıkları bazı ülkeler bazında incelemek, çalışmamız açısından faydalı olacaktır. Öncelikle Liberya'da yaşananlar incelenecektir. Liberya, Batı Afrika'da yer alan, batısında Sierra Leone, kuzeyinde Gine Cumhuriyeti ve Fildişi Sahili, güneyinde ise Atlantik Okyanusu yer almaktadır. Liberya alüvyonlu elmas, altın yatakları, orman kaynakları ve küresel öneme sahip demir cevheri yatakları ile doğal kaynaklar açısından zengin bir ülkedir.[114] Bu ülke, ilki 1989-1996 ve ikincisi 1999[115] ve 2003 yılında barışın sağlaması ile sona ermiş olan iki büyük iç savaş yaşayarak tarihin en kanlı iç savaşlarına şahit olmuştur. Liberya'nın ilk iç savaşı, yaklaşık 2.1 milyon[116] nüfuslu ülkenin 60,000 ile 200,000 arasında vatandaşının hayatına mal olmuş[117] ve 1 milyona yakın insanı yerinden ederek mülteci konumuna düşürmüştür.[118] 2003 yılında barış sağlanmasına rağmen özellikle Amerikan Birleşik Devletleri ve Kanada gibi ülkelere göç edenlerin hiçbiri ülkeye geri dönmemiştir.

Seirra Leone, doğuda ve kuzeyde Gine, batıda Liberya ve güneyinde Atlantik Okyanusu ile çevrili bir Batı Afrika ülkesidir. Seirra Leone, çeşitli doğal zenginliklerinin yanı sıra büyük bir elmas rezervine sahiptir.[119] 1961 yılında bağımsızlığını kazanan Seirra Leone, hükümet yolsuzlukları, eğitim ve istihdam eksikliği ve ülkenin doğal kaynaklarının kötüye kullanılmasından dolayı politik istikrarsızlık yaşamıştır.[120] 1991 yılının Mart ayında RUF (Revolutionary United Front) ülkeyi işgal etmiş, böylelikle iç savaş başlamıştır.[121] Ülkede on (10) yıl süren iç savaş 50,000 kişinin ölümüne[122] ve yaklaşık 2 milyon kişinin yerlerinden edilmesine

[114] Emmanuel Olatunde, O. Godwyns Ade, A. "*An Exploration of the Historical and the Political Backgrounds of Liberia*", AFRREV IJAH An International Journal of Arts and Humanities, 2012, 189.
[115] G. K. Kieh. "*Beyond Ethnicity: The Political Economy of Liberia's Civil Wars*", LIBERIAN STUDIES JOURNAL (ed) J. S. Guseh. 2009, 63.
[116] Samuel Momodu, "*FIRST LIBERIAN CIVIL WAR (1989-1996)*", 2016.

[117] Mats Utas, "*Fluid Research Field: Studying Excombatant Youth in the Aftermath of the Liberian Civil War*", Children and Youth on the Front Line: ETHNOGRAPHY, ARMED CONFLICT AND DISPLACEMENT (ed) Boyden, J. Joanna de Berry, 2004-2007, 213.
[118] Emmanuel Olatunde, O. Godwyns Ade, A. "*THE POLITICS OF CONFLICT AND INTERNAL DISPLACEMENT: AN ASSESSMENT OF THE INTERNAL AND EXTERNAL CAUSES OF THE LIBERIAN CIVIL WAR*", European Scientific Journal, 2015, 346.
[119] Se Young Jang, "*The Causes of the Sierra Leone Civil War*", 2012, 2.
[120] Okwesili Nkwede, J. Orieoma Usonka, C. "*CONFLICT AND CIVIL WARS IN AFRICA: THE SIERRA LEONEAN EXPERIENCE*", African Journal of Politics and Administrative Studies, Vol. 12(1); June 2019, 4.
[121] Bibi Maiah Vincent, J. "*A Village-Up View of Sierra Leone's Civil War and Reconstruction*", IDS Bulletin Volume 44 Number 1 January 2013, 31.
[122] Erbrick, Stephen, "*Economization of the Sierra Leone War*" 2012, 67.

neden olmuştur.[123] Seirra Leone'de tıpkı Liberya gibi savaş sonrasında önemli bir nüfus kaybı yaşanmıştır.

Fildişi Sahili de Batı Afrika'da iç karışıklıklardan dolayı sorun yaşamış önde gelen ülkelerden biridir. Ekonomik kalkınmışlığı ile kıtanın en iyi ülkelerden biri olan Fildişi Sahili, aynı zamanda dünyanın en büyük kakao çekirdeği ihracatçısıdır.[124] 1980'li yıllardan itibaren ekonomik, sosyal ve siyasi sorunlarla uğraşan Fildişi Sahili, önce 1999 yılındaki darbe ardından 2002 yılında çıkan ve iç savaşa dönüşen askeri isyan[125] sonucunda önemli derecede göç vermiştir. Bu ülke vatandaşlarının ekseriyeti beş büyük sosyo-kültürel veya etno-dilsel grupta toplanabilecek yaklaşık 60 farklı etnik gruba mensuptur.[126] Mevcut hükümetin kuzeydeki kontrolü kaybetmesiyle şiddetlenen iç savaş[127], görünüşte siyasi bir çatışmaydı. Fakat asıl nedeni dil, din, milliyet ve etnik farklılıklardır.[128] Le Mouvement Patriotique de Côte d'Ivoire (MPCI) yani (Fildişi Vatanseverler Hareketi), olarak bilinen grup, askerlerden oluşmaktaydı ve ülkedeki beş (5) milyon yabancı nüfusunu hedef almıştır.[129] 2003 yılında 700,000 ile 1,000,000 arasında insan yerinden edilerek göç etmek zorunda bırakılmıştır. Bunların 250,000'i aslen Burkina Faso'lulardan oluşmaktaydı.[130]

1967'den 1970 yılına kadar kanlı bir iç savaş yaşanan Nijerya da din, etnik veya siyasi sebeplerden kaynaklanan çeşitli sorunlarla karşılamıştır.[131] Bu sorunlardan dolayı ülkede çok sayıda yerinden edilmiş insan bulunmaktadır. 2019 yılında sadece

---

[123] McHugh, Richard, "*Revolutionary United Front: guerrilla unit, Sierra Leone*", https://www.britannica.com/topic/Revolutionary-United-Front , Erişim Tarihi: 5.5.2024.
[124] "*Ivory Coast country profile*" https://www.bbc.com/news/world-africa-13287216 Erişim Tarihi: 05.06.2024

[125] Birminghan, Michael. "*The Ivory Coast: FROM A WEST AFRICAN MIRACLE TO ETHNIC CONFLICT*", KHAMASIN: Reflection on the Social and Political, (ed) Dr. Eric Goodfield, 2008, s25.
[126] Langer, Arnim. "*Horizontal inequalities and violent conflict: the case of Côte d'Ivoire*", CRISE WORKING PAPER No. 13 November 2004, 10.
[127] Bah, Abu-Bakarr, "*Democracy and civil war: Citizenship and peacemaking in Cote d'Ivoire*", African Affairs · September 2010, 604.
[128] Ogwang, Tom, "*The Root Causes of the Conflict in Ivory Coast*", 2011, 2.
[129] "Ça va un peu, maintenant," The collapse of healthcare, malnutrition, violence and displacement in western Côte d'Ivoire". file:///C:/Users/nuryb/Downloads/03A0320D830A53F6C1256D5F002CBF16-cot-msf-10jul.pdf
[130] Côte d'Ivoire: "*The War Is Not Yet Over*" ICG Africa Report N°72, 28 November 2003, 4.
[131] Akinrinde, Olawale O. Damola, Adegboye I. "*Conflicts in Nigeria*", 2018.

kuzeydoğu Nijerya'da 3,3 milyondan fazla Nijeryalı yerinden edilmiştir. Benzer şekilde, Ülke İçinde Yerinden Edilenleri İzleme Merkezi'ne (2020) göre, 31 Aralık 2019 tarihi itibariyle Nijerya'da toplam 2.583.000 kişi ülke içinde yerinden edilmiştir.[132] Nijerya'da siyasi ve etnik sorunların yanı sıra, 1999[133] yılından bu yana ağrılıklı olarak ülkenin kuzeyinde faaliyetini devam eden "Boko Haram" terör örgütü bulunmaktadır.

Boko Haram terör örgütü sosyal ve ekonomik felaketlere yol açmıştır. Bu örgüt, birçok yerleşim yerini yok ederek binlerce insanın ölümüne ve yüzlercesinin yerinden edilmesine sebep olmuştur.[134] BM ve Nijerya verilerine göre, Boko Haram ve hükümet arasında yaşanan şiddet çatışmalardan dolayı yaklaşık 6 milyon Nijeryalının etkilendiği ve 300.000'den fazla kişinin de yerinden edildiği bilinmektedir.[135]

Yukarıdaki verilerde de gösterildiği üzere Batı Afrika bölgesinde her yıl binlerce insan ya doğal afetlerden ya da sosyal ve ekonomik sebeplerden dolayı evlerini terk etmektedir. Göç edenlerin kimisi belli bir zaman sonra geri döner, kimisi de gittiği yere kalıcı olarak yerleşerek geri dönmeyi düşünmemektedir. Örneğin; iç savaş zamanında Gana'ya giden Liberya vatandaşlarının çoğunluğu, savaşın bitmesine rağmen ülkeye geri dönmeyip Gana'da kalıcı olarak yerleşmiştir. Bölgede ve kıtanın genelinde teknolojinin yavaş gelişmesinin bir sonucu olarak özellikle savaş gibi toplumsal olaylarda kaç kişinin öldüğünün tam olarak belirlenmesi ve kaç kişinin göç ettiğine dair tam bir sayının verilebilmesi oldukça güçtür. Dolayısıyla yukarıda verilen sayılar, yıllık göç oranlarının yalnızca bir kısmını oluşturmaktadır.

---

[132] Adegbami, Adeleke Dr. Adeoye, Julius Olaniyi Dr. "*Violent Conflict and National Development in Nigeria*", 2021, Hatfield Graduate Journal of Public Affairs: Vol. 5: Iss. 1, Article 9. 13.

[133] Bloom, Mia. Matfess, Hilary. "*Women as Symbols and Swords in Boko Haram's Terror*", PRISM 6, no. 1, 105.

[134] Mohamadou, H. A. "*Boko Haram in Central and Western Africa: Rebuilding Strategies by Governments*.", AHBV Akdeniz Havzası ve Afrika Medeniyetleri Dergisi, 3(1),43-52. 2012.

[135] Mustapha Alhaji Ali , Ummu Atiyah Ahmad Zakuan, Mohammad Zaki bin Ahmad "*The Negative Impact of Boko Haram Insurgency on Women and Children in Northern Nigeria: An Assessment*", American International Journal of Social Science Research.3(1),27-33. DOI: 10.54655/aijssr.v3n1p27, 29.

Ayrıca bu ülkelerin kaybettiği genç nüfusu kısa sürede geri kazanması söz konusu olmamaktadır. Bugünlerde özellikle kıta dışına ekonomik sebeplerden dolayı yapılan göçler, söz konusu ülkelerde genç nüfusun azalmasına neden olmaktadır. Giden nüfus yakın bir zamanda kendi ülkesine dönme planı ile bu yola çıkmaz ve hatta dönmek yerine bazıları ölmeyi göze almaktadır. Bu sebeple bir yılda Afrika'dan Avrupa'ya geçmeye çalışırken çeşitli nedenlerle ölen göçmen sayısı, ancak tahminler ile belirlenmektedir. Daha iyi bir yaşam arayışı için çıkılan bu yollar, her sene daha da tehlikeli hale gelmektedir. Bu tehlikeleri aza indirmek için göçmenler, bilindik göç rotalarını değiştirmektedir. Bu yeni rotaların arasında Arap Yarımadası, Çin ve Türkiye de bulunmaktadır. Bu sebeple Türkiye coğrafi ve jeopolitik konumundan dolayı diğer ülkere göre daha çok tercih edilmektedir. 2011 ve sonrasında Batı Afrikalılar için Türkiye'ye göç etmek bir trend haline gelmiştir. Tezimizin odak noktası olan bu yoğun telebin arka planı ve tarihsel gelişimi bir sonraki başlıkta incelenecektir.

2.2. Türkiye – Batı Afrika İlişkileri

Türklerin Afrika ile ilişkileri çok eski tarihlere kadar geri gitmektedir. Ancak, Türklerin Afrika kıtası ile ilişkileri Osmanlı Devleti zamanında yoğunluk kazanmıştır. Osmanlı Devleti'nin ilk etkisi coğrafya dolayısıyla, kuzey Afrika üzerinde olmuştur.[136] Türkiye'nin Kuzey Afrika ile tarihi ilişkileri geçmişte ve günümüzde var olan ve devam eden ilişkilerdir.[137] Kuzey Afrika'dan sonra Doğu Afrika ile ilişki kurulmuştur. Bu ilişki, Kanuni Sultan Süleyman döneminde Doğu Afrika ülkeleri Eritre, Somali, Sudan kıyılar ve Habeşistan'ın bir kısmını Osmanlı topraklarına katarak başlamıştır.[138]

[136] Hazar, Numan. "*Küreselleşme sürecinde Afrika ve Türkiye-Afrika ilişkileri*", Genişletilmiş 2. Bask, Uşak Yayınları, Ankara, 2011, s 109 – 110.

[137] Djamanca, A., & Çağlar, A. (2023). Kamu diplomasisi perspektifinden Türkiye – Sahra-Altı Afrika ilişkileri. Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 16(2), 513–530. http://doi.org/10.25287/ohuiibf.1221836. S518.

[138] Oruç, Ali. "*Türkiye'nin Afrika stratejisinin dış ekonomik ilişkiler bağlamında değerlendirilmesi ve öneriler*", Uzmanlık Tezi, Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı ; yayın no: 0022., Ankara : Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı İSEDAK ve Uluslararası Kalkınma İşbirliği Genel Müdürlüğü, 2022, s105.

Bu ilişkilerin izlerini Türk dilinde de bulmak mümkündür. Örneğin, "Fizan'a kadar yolun var" veya "Fizan'a bile gitsen seni bulurum". Fizan, aslında bir hayaller ülkesi olmaktan öte bugünkü Libya Devleti'ne bağlı bir coğrafı bölgesinin adıdır".[139] Bu sözler, Türklerin kıta ile ilişkilerinin yeni olmadığının kanıtıdır. Bu ilişkinin tarihsel sürecini incelemekteki amacımız ise, Türkiye'nin Afrika kıtasıyla olan günümüz ilişkilerini daha iyi anlamaktır. Bu ilişkiler, yukarıda da belirtildiği üzere coğrafya yakınlık dolayısıyla ve elbete İslamın etkisiyle Kuzey Afrika'da başlamıştır ve Doğu Afrika'ya yayılmıştır.

Diğer yandan Türkiye – Batı Afrika ilişkileri gelişmiş düzeyde yeni gibi görünse de kökeni, 16. yüzyıla dayanmaktadır. Bu ilişkilerin temeli, 16. yüzyılda bugünkü Kuzey Nijerya, Çad, Nijer devletleri ile Kuzey Kamerun'u kapsayan Kanem – Bornu Sultanlığı ile Osmanlı İmparatorluğu arasındaki siyasal ve ekonomik çıkar ilişleri ile atılmıştır. Bu ilişkilerin temelinde Osmanlı Devleti, altın yolu üzerinde bulunan Kanem – Bornu Devleti ile iyi ilişkiler kurarak altın yolunun güvenliğini sağlamak ve karşılığında Kanem – Bornu'yu da Fas'a karşı kılmak[140] yatmaktaydı. Türkiye, 1960-1970'li yıllarda genel olarak Sahra-Altı Afrika ülkelerinin çoğuyla diplomatik ilişkiler kurmaya başlamıştır.[141]

Türkiye, Afrika kıtası ile olan ilişkisini geliştirmek için çeşitli planlamalar yapmıştır. Örneğin, 2010'da "Afrika Statejik Belgesi" ve 2013'te "Afrika Ortaklık Politikası"nı kabul ederek kıtayla siyaset, ekonomi, güvenlik ve kültür gibi alanlarda ilişkilerini üst düzeye çıkarmıştır. Aynı zamanda 2009'da 12 olan diplomatik temsilci sayısını, 2018 yılında 41'e yükselmiş[142] ve 20 kadar ülkede ise fahri başkonsolosluk bulundurmaktadır.[143] Böylece Türkiye kıtada var olan siyasal varlığını genişleterek

[139] Tandoğan, Muhammet. "*Afrika'da sömürgecilik ve Osmanlı siyaseti : (1800-1922)*", Atakürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, IV/A-2-2-1 Dizi – Sayı: 6, Ankara – 2013, 161.

[140] Hazar, Numan. "Küreselleşme sürecinde Afrika ve Türkiye-Afrika ilişkileri", Genişletilmiş 2. Bask, Uşak Yayınları, Ankara, 2011, 123-124-125.

[141] Oruç, Ali. "Türkiye'nin Afrika stratejisinin dış ekonomik ilişkiler bağlamında değerlendirilmesi ve öneriler", Uzmanlık Tezi, Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı ; yayın no: 0022., Ankara : Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı İSEDAK ve Uluslararası Kalkınma İşbirliği Genel Müdürlüğü, 2022, s107.

[142] Abdoulaye Bachir, I. "*Türkiye – Afrika İlişkileri*", SETA "2018'de Türkiye" 1. Baskı, 2018, İstanbul, 76.

[143] Kavas, Ahmet. Öztürk, Hasan. "*I. Uluslararası Türk-Afrika Kongresi sonuç raporu= The 1st International Turkish-African Congress final report*", TASAM, 2005, s11.

güçlendirmiş ve güçlendirmeye devam etmektedir. Aynı zamanda Türk STK'lar da Afrika genelinde yaptıkları hizmetler ile halkın Türkiye'yi tanımasında önemli roller oynamaktadır.

Bu STK'ların özellikle eğitim alanında faaliyet gösteren iki tanesi öne çıkmaktadır: Birincisi, Türkiye Bursları kapsamında yer alan Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB)'dir.[144] Her sene Afrika'dan çok sayıda öğrenciye burs sağlayarak onları eğitim almaları için Türkiye'ye getirmektedir.

İkincisi, Türkiye Maarif Vakfı'dır. Türkiye Maarif Vakfı, birçok ülkede faaliyet gösteren okulları aracılığıyla eğitim alanında faaliyetler yürütmekte ve Türkiye'nin eğitim alanındaki tecrübesini dünyanın pek çok yerinde olduğu gibi Sahra-Altı Afrika ülkeleri ile de paylaşmaktadır.[145] Bu vakıf, Batı Afrika ülkelerinde en çok tanınan yardım kurumları arasında yer almaktadır.

Ayrıca Afrika'da faaliyet gösteren insani yardım kuruluşları arasında İnsani Yardım Vakfı (İHH), Deniz Feneri Derneği, Beşir Derneği, Hayrat İnsani Yardım Derneği, Umuda Koşanlar Derneği, Sadakataşı Derneği, Cansuyu Derneği, İnsana Değer Veren Dernekler Federasyonu (İDDEF)[146] gibi yardım kurumları da yer almaktadır.

2.2.1. Uluslararası Göç Alanında Türkiye

Türkiye, göç ve göçmenlik konusunda uzun geçmişe sahip bir ülkedir. Geçmişte olduğu gibi bugün de Türkiye, sığınmacılar, düzensiz göçmenler, göçmen işçiler için önemli bir merkezdir. Aynı zamanda Suriye başta olmak üzere diğer komşu ülkelerden

[144] YTB websitesi: https://www.ytb.gov.tr/daireler/uluslararasi-ogrenciler/ Erişim Tarihi: 02.06.2024
[145] Djamanca, Abdu. Çağlar, Ali. "*KAMU DİPLOMASİSİ PERSPEKTİFİNDEN TÜRKİYE – SAHRAALTI AFRİKA İLİŞKİLERİ*", Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Yıl: 2023 Cilt-Sayı: 16(2) ss: 513–530, s524.
[146] İşbilir, A.C. (2021). Afrika'da Faaliyet Gösteren Türk STK'ların Barış İnşa Edici Kapasitesi, Africania-İnönü Üniversitesi Uluslararası Afrika Araştırmaları Dergisi, 1 (1) , 05-25, 19.

ve Asya'nın uzak bölgelerinden kaçan insanlar için de transit geçiş merkezidir.[147] Türkiye, konumundan dolayı uluslararası göç alanında önemli rol oynamaktadır. Çünkü Türkiye Asya, Afrika ve Avrupa arasındaki "kavşak" noktasında yer almaktadır. Türkiye'nin göç veren ve göç alan ülkelere olan bu bağlantı ve yakınlığı, ülkeyi değişen göç eğilimlerine karşı oldukça hassas hale getirmektedir.[148] Bu durum her sene yasal veya yasadışı yollarla Türkiye'ye giren ya da girmeye çalışan insan sayısının yükselmesine neden olmaktadır.

UNHCR verilerine göre Türkiye, dünya'da en çok sığınma başvurusu alan ilk on ülkeden biridir. 2011-2012 arasında Türkiye'ye sığınma başvurusunda bulunanların sayısında yüksek bir artış yaşanmıştır. 2010 yılında alınan sığınma başvuru sayısı, 9.200 iken bu sayı 2011'de 16.000'e yükselmiş ve 2012 yılında ise 16.700'e yükselmiştir.[149]

Yıllara göre verilere bakacak olursak, T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI'nın 2014 yılı raporuna göre 1922'den bugüne kadar 2014 yılına kadar Türkiye, yasal yollardan gelip çalışma, eğitim, ikamet veya evlilik gibi nedenlerle kalan kişiler dışında, 2,5 milyondan fazla insana kucak açmıştır.[150] 2015 yılı itibariyle Türkiye, dünya'da en çok mülteci kabul eden ülkelerin arasına girmiştir.[151] Bu veriler aşağıdaki grafikler ile daha net bir şeklide açıklanmaktadır.

[147] Huddleston, Thomas. "*TURKEY A Migrant Integration Policy Index assessment*", Migration Policy Group in accordance with the MIPEX methodology, 2013, s1.
[148] İçduygu, Ahmet. Aksel, Damla B. "*IRREGULAR MIGRATION IN TURKEY*", Ankara, 2012, 17.
[149] İçduygu, Ahmet. "*TURKEY AND INTERNATIONAL MIGRATION 2012-13*", Report Prepared for The Annual Meeting of the OECD Expert Group on Migration Paris, November 27-29th 2013, 4.
[150] T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları Yayın No: 18 Temmuz 2014, s10-11.
[151] Ensari, P., Üstübici, A., Kavur, N. and Ekhtiari, M. (2023) Migration-relevant policies in Turkey. MIGNEX Background Paper (v2). 3.

Şekil 12: Yıllara Göre Türkiye'ye Giriş Yapan Yabancılar (2014)[152]

Şekil 13: Yıllara Göre Türkiye'ye Giriş Yapan Yabancılar (2015)[153]

[152] T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ YAYINLARI Yayın No: 34 Mart, 2016 "*2014 Türkiye Göç Raporu*", s34-35. Erişim Tarihi: 12.06.2024

[153] T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ YAYINLARI Yayın No: 35 Nisan, 2016, "*2015 Türkiye Göç Raporu*", 34-35. Erişim Tarihi: 12.06.2024

Türkiye'ye kara, hava, deniz ve demiryolu ile giriş yapan yabancıların geçmiş yıllara ait sayılarında genel bir artış mevcuttur. 2014 yılında Türkiye'ye giriş yapan yabancı sayısı, 35.115.789 iken, 2015 yılında %1'lik bir azalma ile 34.633.391 olmuştur.[154] 2015 yılında yaşanan azalışa rağmen Türkiye en çok göç alan ülkelerin arasında yer almıştır. Bu azalma trendi 2016 yılında da devam etmiştir.

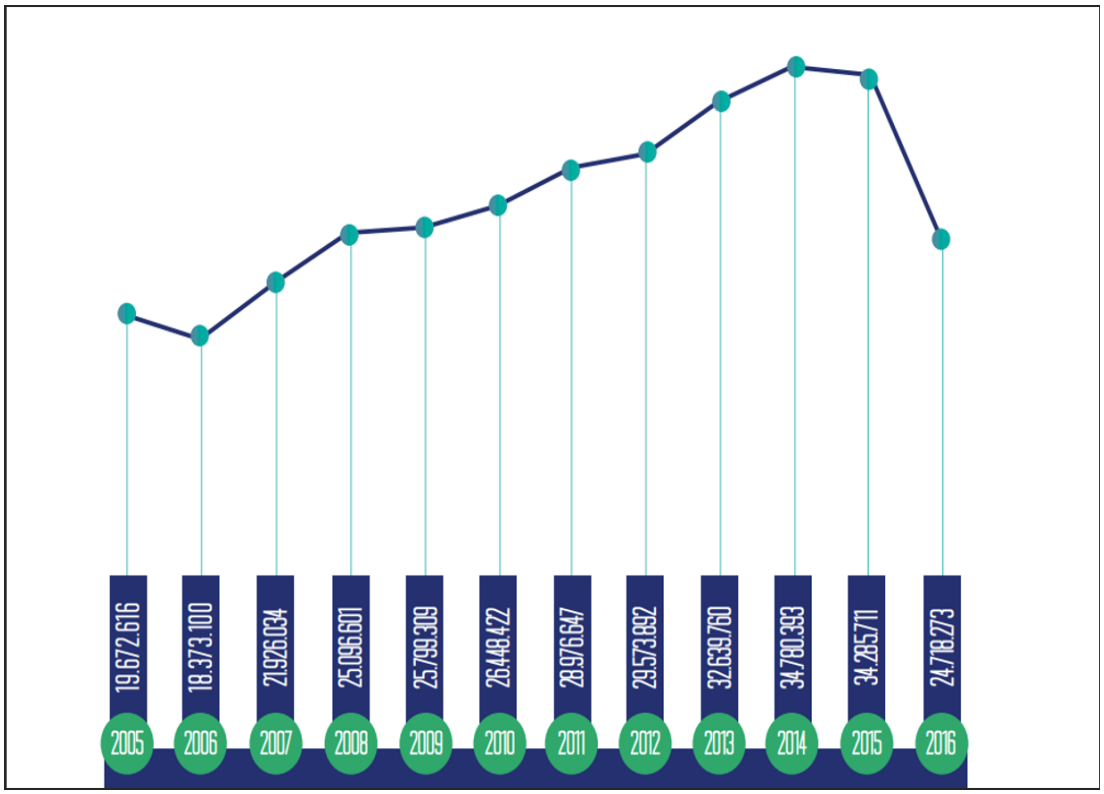

Şekil 14: Yıllara Göre Türkiye'ye Giriş Yapan Yabancılar (2016)[155]

Türkiye, 2020 yılında da dünyada en fazla sayıda mülteciye ev sahipliği yapmaya devam etmiştir. Türkiye, Suriyelilere geçici koruma statüsü sağlamasından dolayı Avrupa dışında politik, ekonomik ve kültürel nedenlerle yaşanan olaylar nedeniyle gelen mülteciler için en çok tercih edilen ülkedir. Resmi istatistiklere göre, Türkiye 2020 yılında 3.6 milyon Suriyeli'yi geçici koruma altına almış ve başta Afganistan, İran İslam Cumhuriyeti ve Irak vatandaşları olmak üzere diğer uyruklardan yaklaşık

[154] T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ YAYINLARI Yayın No: 35 Nisan, 2016, "*2015 Türkiye Göç Raporu*", 34-35.
[155] T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ YAYINLARI Yayın No: 40 Nisan, 2017, "*2016 Türkiye Göç Raporu*", 31. Erişim Tarihi: 12.06.2024

56.417 kişi uluslararası koruma başvuru talebine olumlu yanıt almıştır.[156] Aynı yıl içerisinde Türk Sahil Güvenliğinin verilerine göre, 2019'da 61.028 olan düzensiz göçmen sayısı 2020'de toplam 20.380'e ulaşmıştır. Türk Silahlı Kuvvetleri ise, 2019 yılında kara sınırlarında tespit edilen toplam 216.760 yasa dışı geçişe kıyasla, 2020 yılı boyunca 104.359 yasa dışı giriş girişimi ve 5.970 yasa dışı çıkış girişimi rapor etmiştir.[157] 2019-2020 yıllarındaki düşüş, pandemiden kaynaklanmaktadır. Aşağıdaki grafiklerde 2005'ten 2024'e kadar Türkiye'de yakalanan düzensiz göçmen ve uyruklarına dair detaylı bilgi verilmiştir.

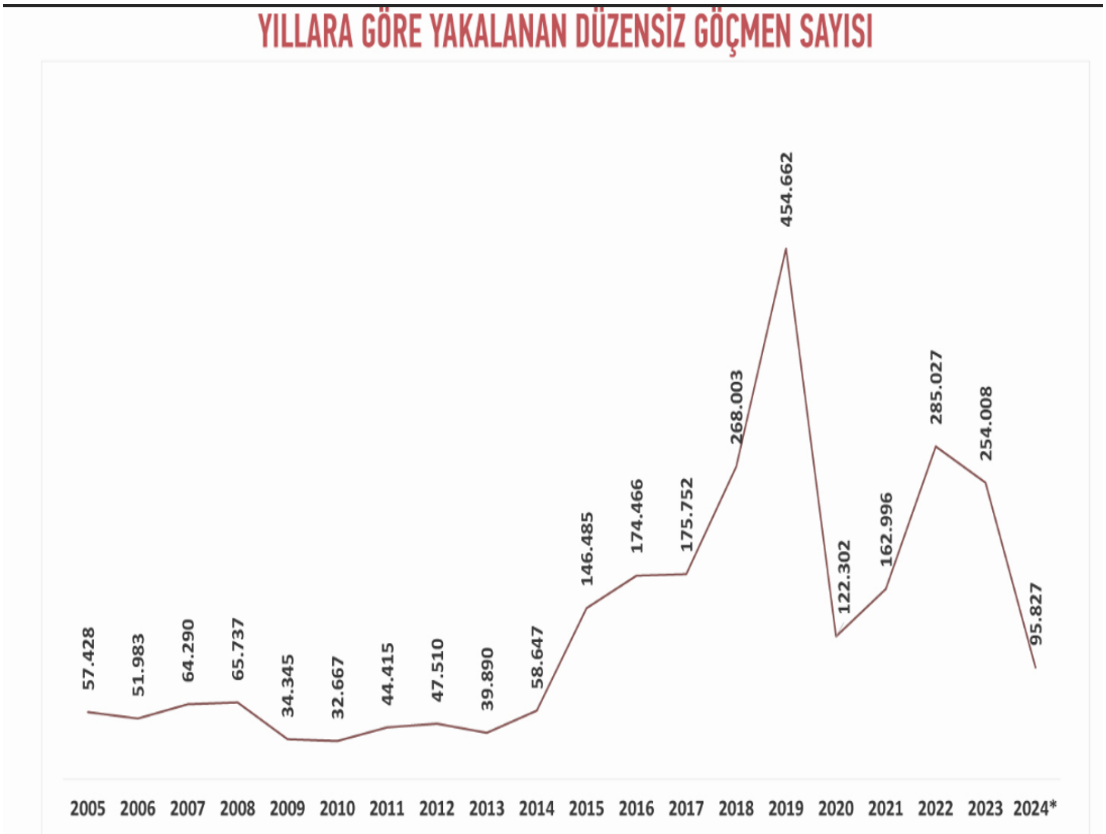

Şekil 15: Yıllara göre yakalanan düzensiz göçmen sayısı[158]

[156] "*TURKEY POLICY BRIEF*", International Centre for Migration Policy Development, 2021, 1.
[157] "*ICMPD Regional Migration Outlook 2021 TURKEY & WESTERN BALKANS*", TURKEY & WESTERN BALKANS REGIONAL COORDINATION OFFICE, 2021, 6-1.
[158] T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI GÖÇ İDARESİ BAŞKANLIĞI, https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler Erişim Tarihi: 12.06.2024

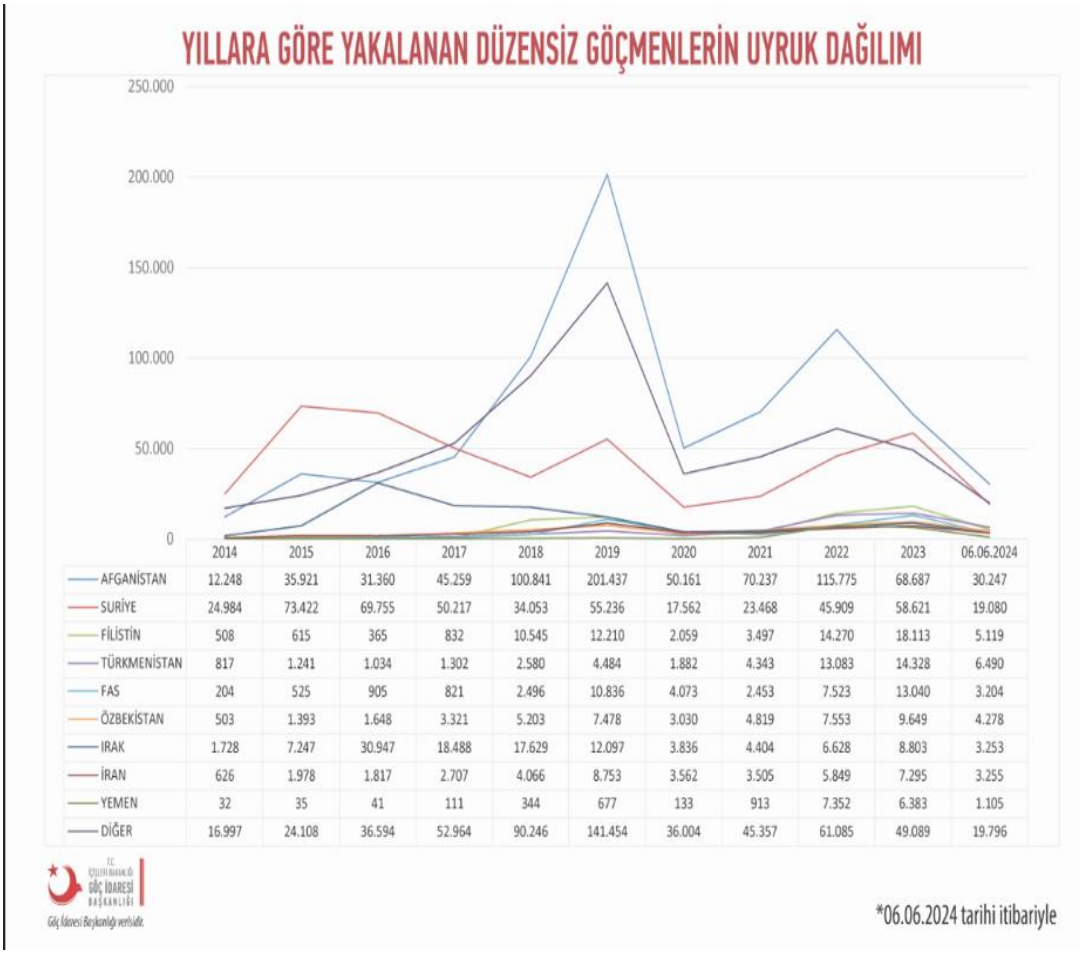

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	06.06.2024
AFGANİSTAN	12.248	35.921	31.360	45.259	100.841	201.437	50.161	70.237	115.775	68.687	30.247
SURİYE	24.984	73.422	69.755	50.217	34.053	55.236	17.562	23.468	45.909	58.621	19.080
FİLİSTİN	508	615	365	832	10.545	12.210	2.059	3.497	14.270	18.113	5.119
TÜRKMENİSTAN	817	1.241	1.034	1.302	2.580	4.484	1.882	4.343	13.083	14.328	6.490
FAS	204	525	905	821	2.496	10.836	4.073	2.453	7.523	13.040	3.204
ÖZBEKİSTAN	503	1.393	1.648	3.321	5.203	7.478	3.030	4.819	7.553	9.649	4.278
IRAK	1.728	7.247	30.947	18.488	17.629	12.097	3.836	4.404	6.628	8.803	3.253
İRAN	626	1.978	1.817	2.707	4.066	8.753	3.562	3.505	5.849	7.295	3.255
YEMEN	32	35	41	111	344	677	133	913	7.352	6.383	1.105
DİĞER	16.997	24.108	36.594	52.964	90.246	141.454	36.004	45.357	61.085	49.089	19.796

Şekil 16: Yıllara göre yakalanan düzensiz göçmenlerin uyruk dağılım[159]

Türkiye'nin uluslararası göç hareketlerindeki yeri ve önemi, yukarıdaki verilerde açık olarak verilmiştir. Türkiye'yi göçmenler için önemli kılan unsur, yukarıda ifade edildiği üzere Türkiye'nin coğrafi ve jeopolitik konumudur. Bu da coğrafi yakınlığın, göç hareketleri üzerindeki önemini ortaya koymaktadır. Göç eden kişi(ler) için bulundukları konum, bir avantaj ya da dezavantaj olabilir. Bu durum ülkeler için de geçerlidir. Bugün transit göç merkezi haline gelen bütün ülkler, hedef ülkelerin kara sahasına yakın ülkelerdir. Örneğin, Afrika'dan Avrupa'ya geçmeye çalışan yasadışı göçmenlere için Tunus, Fas, Cezayir ve Libya gibi kuzey Afrika ülkeleri transit geçiş merkezleridir. Fakat Türkiye'yi diğer transit ülkelerden farklı kılan asıl unsur, hem transit hem de hedef ülke olmasıdır. Türkiye sadece komşu ülkelerin yasal ve yasadışı

[159] T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI GÖÇ İDARESİ BAŞKANLIĞI, https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler Erişim Tarihi: 12.06.2024

göçmenlerine değil, coğrafi olarak uzak olan Sahra-Altı Afrika ülkelerinden gelen göçmenlere de ev sahipliği yapmaktadır.

III. BÖLÜM

3. TÜRKİYE'DEKİ BATI AFRİKALI GÖÇMENLER

Bugün Türkiye'nin her yerinde Batı Afrikalılar olmak üzere, Afrika'nın her ülkesinden gelmiş göçmenler ile karşılaşmak mümkündür. Bu durumu temelde iki kategoriye ayrılabiliriz. Birinci kategoride Batı Afrikalı göçmen işçiler; ikinci kategoride ise, bugünlerde sık sık karşımıza çıkan yabancı gelin ve damatlar yer almaktadır. Gözlem ve görüşme sürecinde Afrika'ya ticaret yapmaya giden veya Afrika'da bulunan Türk şirketlerinde çalışan bazı Türk vatandaşlarının (genellikle erkekler) Afrika'da evlenerek ülkelerine geri geldikleri gözlemlenmiştir.

Elinizdeki tezin araştırma alanı olarak İstanbul ve Bursa illeri seçilmiştir. Yakın zamanlarda az da olsa Türkiye'de yapılan Sahra-Altı Afrika çalışmaları genellikle İstanbul'daki göçmenler ile sınırlı kalmıştır. Bu araştırma ise, Bursa'yı da dikkate alarak yapılan çalışmalara alternatif yeni veriler sunmaktadır.

Türkiye, dünya'nın en çok göç alan ülkelerden biri olma statüsüne sahiptir. Bu durumun uzun bir geçmişe sahip olduğunu da yukarıda belirtmiştik. Ülkede bulunan göçmenler arasında da son yıllarda artan ve görünür hale gelen Afrikalı göçmenler yer almaktadır. Kuşkusuz ki Türkiye'de bulunan Afrikalı göçmenlerin başında Kuzey ve Doğu Afrika göçmenleri gelmektedir. Bunun en önemli sebebi ise bir önceki bölümde de belirtiğimiz gibi coğrafi yakınlıktır. Fakat 2000'li yıllardan bu yana Sahra-Altı Afrika ülkelerinden Türkiye'ye yoğun ilgi duyulmaya başlamıştır. Bu ilginin sebepleri ise kısaca ülkenin konumu, eğitim, spor ve ticari imkanlar olarak sıralayabilir. İlgi duyanların arasında Batı Afrika ülkleri de listede yerini almıştır. Bugün İstanbul, Ankara ve Bursa gibi büyük şehirlerde başta Senegal, Nijer ve Gana olmak üzere çok sayıda Batı Afrikalı göçmen bulunmaktadır.

Geliş nedenleri farklı olan bu göçmenler, çeşitli sektörlerde çalışarak hem buradaki hayatlarını sürdürmeye hem de geride bıraktıkları ailelerine para göndererek bakmaktadırlar. Özellikle İstanbul'un Laleli, Aksaray ve Yenikapı taraflarında el arabası taşımacılığı işleri ve Türkiye genelinde saat satıcılığı, berberlik, güzellik salonu ve restoranlarda çalışan Batı Afrikalı göçmenler; Bursa'da tekstil alanında çalışmaktadır. Bu duruma ek olarak Batı Afrikalı göçmenler, en az bir tane yabancı dil biliyor olmaları nedeniyle yabancı dil kurslarında ve bugün Türkiye'de yükselmekte olan turist rehberlik sektöründe iş imkanı bulmaktadır.

İstanbul'da ticaretin yoğun olarak aktığı Laleli ve Yenikapı'da bulunan bu göçmenlerin hepsi, yalnızca Türklere ait iş yerlerinde çalışmamaktadır. Buralarda bulunan ve Afrikalılara ait berberler, lokantalar, güzellik salonları ve yurtdışı kargo gönderim yerlerinde çalışmaktadırlar. Son yıllarda Afrika'da çok ilgi görmeye başlayan Türk tekstil ürünleri ve hazır giyimleri sayesinde Afrikalı göçmenler kendi iş yerlerini açma fırsatı bulmakta ve kendi arkadaşlarına da iş imkanı sağlamaktadırlar. Bunun dışında genelde birbirilerine tavsiye ettikleri işlerde çalışmaktadırlar. Böylece kendi aralarındaki bağı güçlendirerek sosyal ilişkilerini bir arada tutmaktadırlar. Aynı zamanda bekar olanlar toplu bir biçimde evlerde yaşayarak yaşam maliyetlerini en aza indirmeye çalışmaktadır.

Bursa'daki gözlem sürecinde en çok göze çarpan şey, İstanbul'un aksine evli göçmen sayısının kayda değer oranda fazla olmasıdır. Göçmenlerin kendi aralarında evlilik oranlarının yüksek olmasının yanı sıra Türk vatandaşları ile evli olan göçmen kadın ve erkek oranının yüksek olması, dikkat çekilmesi gereken bir durumdur.

İstanbul ve Bursa'da bulunan göçmenler arasındaki bir diğer farklılık ise, göçmenlerin Türkiye'deki edindikleri deneyimlerin farklılığıdır. İstanbul'daki göçmenlerin çoğu, İstanbul dışında başka bir şehirde yaşamamış iken Bursa'daki göçmenler ise Bursa dışında en az bir şehirde yaşamışlardır. Dolayısıyla Türkiye'deki deneyimleri ve Türk halkıyla olan iletişimlerinde dikkate değer farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Bursa'daki

göçmenler genel olarak konuşkan ve arkadaş canlısı iken, İstanbul'dakiler, biraz mesafelidir. Bu durum metropolün etkisine bağlanabilir.

Görüşmeye katılan katılımcıları, yasal ve yasadışı (kaçak) göçmenler olarak iki farklı kategoriye ayırdık. Bu iki kategoride bulunan göçmenlerin hem deneyimlerini hem de yaşam ve çalışma ortamlarındaki farklılıkları belirtmeye çalıştık. Bu göçmelerin vurgulanması gereken önemli bir farklılığı da şüphesiz hayat ve gelecek ile ilgili görüşleri arasındaki farklılıklardır. Çünkü yasal olarak bir ülkede bulunma, bir göçmenin gelecek hakkında daha müspet düşüncelere sahip olmasını kolaylaştırırken; yasadışı (kaçak) göçmenler için aynı şey söylenemez.

İstanbul'daki görüşme sürecinde dikkatimi çeken başka bir unsur da özellikle yasadışı (kaçak) göçmenlerin konaklamalarıdır. Görüşmeye katılan tüm yasadışı katılımcıların konakladıkları dairelerin hepsi, başka bir Afrikalı göçmene aittir. Bu tür daireler, genellikle bodrum katında, küçük ve hijyen koşullarından uzak dairelerdir. Bazı dairelerde farklı etnik kimliğe sahip, farklı diller konuşan yasadışı göçmenler barınmaktadır. Bu koşullarda barınmayı tercih eden ya da barınmaya zorlanan göçmenlerin, ailelerinin yanındayken kendilerine ait ya da kardeşleri ile paylaştıkları odaları varmış.

Bursa'da yaşayan yasadışı göçmenler ise, hangi mahallede yaşadıkları ve barınma koşullarının durumu hakkında bilgi vermekten özellikle kaçındılar. Bu göçmenler barındıkları yerlerden memnun olduklarını belirterek konuyu kapatıyorlardı.

Görüşmeye katılan katılımcılardan edindiğimiz bilgiler ile Avrupa'da Afrikalı göçmenler ile ilgili yapılan bazı çalışmalardan edinilen sonuçları karşılaştırdık. Bu çalışmalardaki katılımcıların durumu ile Türkiye'deki göçmenlerin durumunu karşılaştırdığımızda ortaya çıkan ilk benzerlik, göçmenler için tek bir hedef şehir olmamasıdır. İngiltere veya Fransa'ya giden göçmenler için artık Londra ve Paris tek hedef şehir değildir. Bu durumun aynısını Türkiye için de söylemek mümkündür.

Türkiye'ye gelen Afrikalı yasal veya yasadışı göçmenler için İstanbul halen önemli bir varış noktası olsa da Ankara, İzmir ve Bursa'yı da tercih edenler vardır.

Crawley'in 2009'da yaptığı araştırmanın sonucuna göre, Birleşik Krallık'ta beyaz kökenli olmayan 4.6 milyon göçmen, genellikle büyük kent alanlarında yaşamayı tercih etmiştir. Fakat göçün ölçeği ve karmaşıklığı arttıkça göçmenlerin yerleşim şekilleri de değişmiştir. Son yıllarda İngiltere'deki göç çalışmalarında en çok dikkat çeken şey, göçmenlerin dengesiz dağılımıdır. Londra göçmenler için ana varış noktası olmaya devam etmektedir ancak diğer bölgelerin önemi de günbegün artmaktadır. 1999'da Londra'da 197.000 olan göçmen sayısı, 2006'da gerileyerek 170.000'e düşmüştür. Buna karşılık, İngiltere ve Birleşik Krallık'ın diğer bölgelerinde göçmen sayısı artmıştır.[160] Maalesef Türkiye'de Batı Afrikalı göçmenler üzerine böylesi detaylı bilgiler bulunmadığından dolayı gözlem sürecindeki bilgiler ile karşılaştırma yapılmıştır.

Karşılaştırmadaki diğer husus ise Afrikalı göçmen ailelerdeki çocuk sayısıdır. İngiltere'deki veriye göre Afrikalı göçmenler, diğer göçmen gruplara göre en az çocuk sayısına sahiptir. Bu durum, aynı zamanda Türkiye'deki Afrikalı göçmenler için de geçerlidir. Crawley'in yine 2009'da yapmış olduğu araştırmasına göre, İngiltere'deki göçmen çocuk nüfusunun yalnızca % 19.4'ü Afrikalı göçmenlerden oluşmaktadır. Daha detaylı bakacak olursak Gana % 14, Kenya % 3.3, Nijerya % 2.5 ve Güney Afrika ise % 2.3'ü oluşturmaktadır. Buna karşın Latin Amerika ve Karayipli göçmenler, Asya'lı göçmenler ve diğer Avrupa ülkelerinden gelen göçmenler çoğunluğu oluşturmaktadır.[161] Türkiye'deki göçmen ailelerine de bakıldığında Afrikalı (özellikle Sahra-Altı Afrikalı) göçmenlerin kendi aralarında yaptıkları evliliklerde çocuk sayısının diğer göçmen gruplarına göre bariz bir biçimde daha az olduğu görülmektedir.

[160] Crawley, Heaven. "*The Situation among Children in Immigrant Families in the United Kingdom*", Innocenti Working Paper, no. 2009-18, Florence, UNICEF Innocenti Research Centre, 2009, 9.
[161] Crawley, Heaven. "The Situation among Children in Immigrant Families in the United Kingdom", Innocenti Working Paper, no. 2009-18, Florence, UNICEF Innocenti Research Centre, 2009, 13-14.

Görüşmelerde katılımcılara sorulan sorular EK'te bulunmaktadır. Katılımcılar, zaman zaman bu sorulara benzer cevaplar verirken zaman zaman da farklı cevaplar verdiler. Bu soruları sorma amacımız, katılımcıların üç aşamalı durumlarını anlamak içindir.

1. Göçmenlerin ülkelerinden ayrılmalarının arka planında yatan sebepler nelerdir?
2. Göçmenlerin Türkiye'deki durumları ve deneyimleri nelerdir?
3. Göçmenlerin gelecek ile ilgili planları nelerdir?

Dolayısıyla katılımcılar, EK'te bulunan sorulara tek tek verilen cevaplar değerlendirmede yer almayacaktır. Gelecek planları ile ilgili göçmenlere şu soruları yönelttik: bundan sonra Türkiye'de yaşamaya devam mı edecekler ya da başka bir ülkeye göç etmeyi hedefliyorlar mı? Yoksa kendi ülkesine mi dönecekler?

3.1. İstanbul'daki Batı Afrikalı Göçmenler

İstanbul, dünya'daki en büyük metropol şehirlerden biridir. En az Paris ve Londra kadar akışkan ve ilgi çekici olan bu şehir, Türkiye'ye gelen göçmenler için ilk tercih edilen yerlerden birisidir. Konumu açısından Avrupa ülkelerine yakın olması, özellikle transit göçmenlerin ilgisini çekmektedir. Fakat İstanbul da her metropol şehir gibi yaşamı hiç kimse için kolaylaştırmaz. İstanbul, Türkiye'de bulunan Batı Afrikalı (öğrenciler hariç) nüfusun üçte ikisini barındırmaktadır. İstanbul'daki göçmenlerin yaşam koşulları ve çalışma şartları diğer şehirlerdeki göçmenlere nazaran daha zordur. Bu yüzden son dönemlerde göçmenler, İstanbul dışında başka şehirlere yönelmeye başlamıştır.

Görüşmede üç katılımcı hariç diğerleri, Türkçe konuşma pratikleri iyi olmadığı için İngilizce konuşmayı tercih ettiler. İngilizce verilen cevapların tezimize aktarılması esnasında Türkçeye çevirmeleri dışında başka bir değişiklik yapılmamıştır. Aynı

zamanda ismini yayınlamasını istemeyen katılımcılar olmuştu dolayısıyla bu katılımcılar isimlerinin baş harfi kullanılarak gösterilmiştir.

İstanbul'da bulunduğum ve üç ay Batı Afrikalı göçmenleri gözlemleme fırsatı bulduğum Taksim'de V ile karşılaştım. V Kamerun'lu, 27 yaşında ve bir gece kulübende dansçı olarak çalışmaktadır. V aynı zamanda yasa dışı bir göçmendir. Kamerun'dan ayrılma sebebini şu sözlerle dile getiriyor:

> *"*Kamerun'da hayat kolay değil bizim için. 8 yaşımdan beri anneme yardımcı olmak için çalışıyorum. 18 yaşında lise mezuniyetimden sonra üniversiteye gitmeyi çok istedim ama yaşadığımız yerde üniversite olmadığı için bu hayalim suya düştü. 20 yaşında daha iyi para kazandıran bir iş bulmak için Yaounde'ye taşındım. Orada birlikte çalıştığım arkadaşım vardı. İşler yolunda gitmediği için deniz yolu ile Fransa, İtalya yada İspanya'ya gitmeye karar verdik. Cezayir'den karşıya geçmenin bir yolunu ararken arkadaşımın izini kaybettim ve kendimi bir şekilde Türkiye'de buldum.*"*

Başta V olmak üzere görüşmeye katılan yasa dışı göçmenler Türkiye'ye giriş şekilleri ya da giriş yolları hakkında bilgi vermeyi kabul etmediler. V, Türkiye'deki durumunu ise şöyle ifade ediyor:

> *"*3 yıldır Türkiye'de yaşıyorum ve hala yasal belgelerim yok. Bu durum beni çok korkutuyor ve her gün yakalanma korkusuyla yaşıyorum ama burada bana yardım eden biri var ve iş bulmama da yardımcı oldu. Çalıştığım yerde Türkçe konuşmak zorunda olmadığım için Türkçem çok iyi değil. Türkiye'deki durumum yasadışı olmam dışında çok güzel çünkü buraya gelene kadar çok daha kötü şeyler yaşadım. Dansçılık yaptığım külup Türklere ait ve çok iyi insanlarla çalışıyorum bana insan gibi davranıyorlar. Zaman zaman farklı tavırlarla karşılaşıyorum ama ben her şeyin iyi tarafından bakmayı tercih ediyorum.*"*

V**,** uzun bir süreliğine kendi ülkesine dönmeyi düşünmeyen göçmenlerden biriydi. Yukarıda da behsettiğimiz gibi yasadışı göçmenler, yasal göçmenlerle kıyaslandığında geleceğe daha karamsal bakmaktadırlar. **V** de gelecek planları ile ilgli şunları ekledi:

> "Kendi adıma konuşayım, gelecek ile ilgili çok planım yok. Ben günden güne yakalanmamak için dua ediyorum. Avrupa'ya gitmek için yola çıktım ama kader beni Türkiye'ye getirdi. O yüzden en büyük gelecek planım yasal statüsü almak. Eve de

dönemem artık çünkü burada kazandığım paranın yarısını annemlere gönderiyorum ve sadece onunla geçiniyorlar. Eğer eve dönersem bize kim bakacak. Ben artık Avrupa'ya gitmek istemiyorum. Türkiye'de yaşamak istiyorum."

Türkiye'de bulunan Batı Afrika kökenli göçmenlerin en büyük serbest meslek alanı saat, parfüm, kemer ve cüzdan satmaktır. Hatta çoğu Türk vatandaşına göre bu işler, Türkiye'de bulunan bütün Afrikalı göçmenlerin yaptığı iştir. Galata Kulesinin yakınlarında saat satan Omar ile karşılaştım. Müşterisi olmadığı için ve yalnızca bazı sorulara cevap vermek şartıyla benimle konuşmayı kabul etti. Omar, 32 yaşında Gambiya'lı ve Türkiye'de yasa dışı olarak yaşamaktadır. Gambiya'dan ayrılma sebebini şöyle dile getiriyordu:

"Benim babam çiftçi olduğu için çok küçük yaşlarda tarlada çalışmaya başladım ve bu yüzden de dini eğitim dışında başka bir eğitim görmedim. Modern bir eğitim olmadığı için çiftçilik dışında başka bir iş bulamıyordum. Ben buraya gelmeden önce birçok Afrika ülkesini gezdim ama Afrika ülkeleri birbirinden farklı değiller. Gittiğim yer ayrıldığımdan daha kötü şartlar sunuyor insana. Benim babam yaşlandı ve bazı sebeplerden dolayı tarlamızı satmak zorunda kaldık. Aileme bakma sorumluluğu bana kaldı ve çalışmak için gittiğim diğer Afrika ülkerlerinde kazandığım para hepimize yetmiyodu. O yüzden Avrupa'ya gitmeye karar verdim çünkü eve döviz para göndermek daha iyi olurdu. Yani anlayacağın aileme daha güzel bir hayat sunmak için bu yola çıktım."

Omar'a Türkiye'deki durumu ve deyimlerini sorduğumda ise şunları ekledi:

"İstanbul'da yabancılar için çok fazla iş var. Bu saatler bana ait ama sadece bununla geçinmek zor olur. O yüzden farklı işler de yapıyorum ve arkadaşlarla birlikte yaşadığım için aylık giderim az oluyor. Cebimde iyi miktarda para kalıyor ve aileme gönderiyorum. Şimdiye kadar başımı belaya sokmadığım için her şey yolunda."

Omar, gelecek için planlarını şöyle anlatıyor:

"İnsan elindekilere nankörlük etmeden hep daha fazla ve daha iyi şeyler istemeli hayattan. Türkiye çok iyi ve güzel para da kazanıyorum. Ama hedefim Fransa'ya ya da İngiltere'ye gitmek. Eğer bir gün öyle bir fırsat gelirse tabi ki giderim. Ama öyle bir fırsat gelmezse ben yine burada kalmaya devam ederim. Çünkü artık eve dönmek söz konusu değil benim için."

Birinci bölümde bahsettiğimiz gibi bir yerden başka bir yere göç etme kararı bazen tek bir kişiye ait olurken, bazen de tüm aile bireylerinin aldığı ortak bir karar olabiliyor. Böyle durumlarda tüm aile, gidecek olan kişiye hedef ülkeye varıncaya kadar her türlü ekonomik destekte bulunur. Giden kişi başarılı olursa, ona yardımcı olan tüm aile bireylerinin yükünü sırtlanmak zorundadır. Bu durumda gönderilen kişi, aile bağı güçlü olan kişi olur.

Beşiktaş'ta karşılaştığım 19 yaşında ve bir futbol okulunda eğitim alan Benin'li İbrahima, ailesi tarafından Türkiye'ye futbol oynamak için gönderilmiştir. Çok fazla antrenman yapmaktan dolayı sosyal çevresi olmadığını ve ülkesindeki internet durumdan dolayı ailesiyle pek konuşamadığını belirten İbrahima, yalnız hissettiğini ifade etti. Yalnızlık hissi, genellikle yeni göç edildiğinde hissedilmektedir. Zamanla tamamen ortadan kalkmasa da ilk zamanlara göre daha az hissedilir. İbrahima, Benin'den ayrılma nedenini şöyle açıklamaktadır:

> "Ben futbol oynamayı çok seviyorum ve Türkiye'ye futbol oynamaya geldim. Liseyi çok güzel ve zengin bir okulda futbol bursu ile okudum. Takımımızın en genç ve yetenekli oyuncularındandım. Liseyi bitirdiğimde babam ve ağabeylerim beni Avrupa'da bir futbol okulana yazdırmak için söz verdiler. Fakat mezuniyetten sonra Avrupa'daki futbol okullarının çok pahalı olduğunu öğrendik. Halamın eşi sürekli Türkiye'den mal aldığı için İstanbul'daki futbol okullarını araştırmış ve burası daha uygun olduğu için ağabeyimle geldim ve (bu okula) yazıldım".

Türkiye'deki durumunu sorduğumda ise:

> "Ben daha 19 yaşındayım ve İstanbul'a geleli tam bir yıl olmadı. Çok arkadaşım yok ve biraz yalnız hissediyorum. Ben Türkçe bilmiyorum ve takım arkadaşlarım da bir kaç kelime dışında başka bir dil bilmiyorlar. Sürekli bana bakıp bir şeyler söylüyor ve sonra gülüyorlar. Bu çok üzüyor beni ve daha da yalnız hissetmeme neden oluyor. Ama bunun dışında her şey yolunda."

İbrahima gelecek için planlarını şöyle dile getirdi:

> "Ben sadece futbol oynamak istiyorum hangi ülkede olduğu farketmez. Ben şimdi Türkiye'deyim ve çok güzel ve büyük futbol kulüpleri var burada. Eğer onlardan biri için oynayabilirsem, benim için çok güzel bir başlangıç olur. Ama Beşiktaş olursa çok

daha sevinirim çünkü ben beşiktaş taraftarıyım. Eğer bir büyük bir futbolcu olursam başka bir ülke için değil kendi ülkem için oynayacağım. Çünkü buradaki tüm masraflarımı karşılayan babam ve ağabeylerime söz verdim. Kariyerimin sonunda ülkeme dönüp katkı sağlamak istiyorum."

Batı Afrika ülkelerinde Türk tekstil ve Hazır giyim ürünlerin kullanımı gittikçe artmaktadır. Eskiden ürün almak için Çin'e giden Batı Afrikalı giyim tacirleri, son zamanlarda Türk ürünlerine önem vermeye başlamıştır. Fakat kendileri için yol ve konaklama maliyeti yüksek olduğu için Türkiye'de tanıdıklarına para gönderip maliyetlerini düşürmeye çalışıyorlar. Bugün Laleli ve Yenikapı/Aksaray'da bulunan Afrikalıların işlettiği kargo yerleri bu görevleri üslenmektedir. 35 yaşındaki Senegalli A, 2015'ten beri İstanbul'da yurtdışına yönelik kargo işleri ile ilgilenmektedir. A**,** 2012 yılında Türkiye'ye gelmiş ve 2013'te kargoculuğa başlamıştır. Senegal'den ayrılma sebebini sorduğumda şu yanıtı aldım:

"Ben Senegal'de işletme bölümünü bitirdim. Okurken ailemin maddi olarak durumu iyi olmadığı için çalışarak okumak zorundaydım. Sabah derse giderdim ve dersten sonra tamircide çalışırdım. Oradaki çalışma şartları ve ücretler, Türkiye'deki gibi değil. Kazandıklarımla zor yetiniyordum ama bir şekilde üniversiteyi bitirdim. Mezuniyetten sonra uzun bir süre uğraştım ama iş bulamadım. Sadece ben değil birçok arkadaşım, iş bulamadılar. Bir yerden borç aldım ve kendi işimi açtım ama maalesef orası battı. Bir gün bir Türk iş adamı ile tanıştım ve bana çok yardımcı oldu. Türkiye'ye gelmem için vize konusunda da yardımıcı oldu. İstanbul'da iş bulmama yardımcı oldu. Bulduğum ilk işte kazandıklarımla borçlarımı kapattım. O sırada çocuklarım için kıyafet ve bazı şeyler gönderdim ve bunu beğenlenler oldu ve bana para gönderdiler. Ben de bu işe öyle başladım."

A, Türkiye'deki durumu hakkında şu bilgileri vermekteydi:

"Ben, buralarda çalışan çoğu Afrikalı göçmenden önce Türkiye'ye geldim. O zamanlarda ekonomik olarak ülke çok daha iyiydi. Ama insanlar, Afrikalılara alışık olmadığı için çok zor durumlar yaşadım. Ama şimdi daha iyi bir yerdeyim. Senegal'de kalsaydım daha kötü durumda olurdum. Türkiye bana birçok fırsat sundu."

A'ya bazı göçmenler gibi gelecekte Avrupa'ya gitme planı olup olmadığını sorduğumda ise aldığım cevap şöyle oldu:

“Hayır, öyle bir düşüncem yok hiç olmadı. Türkiye, benim ikinci ülkem oldu. Şimdi sahip olduğum her şeyi burada kazandım ve tüm yasal belgelerim var. İstediğim zaman ülkeme gidip ailemi görebiliyorum. O iş adamı ile karşılamasaydım belki Senegal’den bile ayrılamayacaktım. Çünkü çocuklarım var. Gelecek ile ilgili tek planım var o da eşimi ve coçuklarım yanıma almak.”

Bugün Laleli, Yenikapı ve Aksaray’da çeşitli işlerde çalışan yüzlerce Sahra-Altı Afrikalı göçmenle karşılaşmak mümkündür. Günlük ücret karşılığında çalışan bu göçmenler, kendi çalıştıkları sektöre “çabuk çabuk”[162] sektörü ismini vermektedir. Bu sektörde çalışanlar, genelde iki ya da üç farklı iş yapmaktadır. 26 yaşındaki Sierra Leoneli O, kendi durumu şu sözlerle anlattı:

“Ülkemizde çok fazla iş fırsatı yok. İş bulsan bile hem ağır şartlarda çalışmak zorundasın hem çok düşük para veriyorlar. Bizim mahalleden Avrupa’ya gidenler oldu. Onlar da çok iyi işlerde çalışmıyorlar ama ailelerine çok iyi para gönderiyorlar. Yani Avrupa’da çok kötü işlerde çalışsan da ailene en azında yüksek miktarda para gönderebilirsin. Ben de o yüzden Avrupa’ya gitmeye karar verdim hangi ülke olursa olsun hiç fark etmez benim için.”

O, Türkiye’deki durumunu sorduğumda gülerek şunları ekledi:

“Türkiye’ye nasıl geldiğimi ve hangi yollar kullandığımı söyleyemem sana. Buradaki durumum fena değil. Yani kötünün iyisi diyebilirim. Günde hangi iş ele geçerse onu yapıyorum. Para da kazanıyorum gerisi pek umrumda değil.”

O, gelecek için planlarını şöyle belirtiyordu:

“Ben Türkiye’de kalmaya gelmedim. Hatta yola çıkana kadar Türkiye hakkında pek bir şey bilmiyordum. Ama insan, göç etmek için yola çıktığında çok fazla bilgi ediniyor. Gideceğin yere varmak için sürekli elindeki imkanlarla araştırma yaparsın. Riskleri de hesaplarsın. Bu riskler bitmez ama en az riskli olan yolları seçersin. Buraya geleli iki sene oldu ve geleceğimi şekillendirmek için çok fazla bilgi ediniyorum. Aynı zamanda param da var artık. Doğru zamanı geldiğinde başka bir Avrupa ülkesine gideceğim.”

[162] Şaul, M. “*SAHRA ALTI AFRİKA ÜLKELERİNDEN TÜRKİYE’YE İŞ GÖÇÜ*”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 68, No. 1, 2013, s. 83 – 121, 2013, 105.

İstanbul'daki "çabuk çabuk" sektörün bir tanesi de "el arabası" işçiliğidir. Bu işi Afrikalı göçmenlerin yanı Afgan, Suriye ve Pakistanlı göçmenler de yoğun olarak yapmaktadır. El arabası işçiliği, yurtdışı kargo işlerinin yükselmesiyle daha da yoğunlaşmıştır. Bu işi yapan 27 yaşındaki Ganalı Joe ile görüştüm ve kendi durumu hakkında Gana'dan ayrılma sebebini şöyle anlattı:

> "Ben Gana'da iktisat okudum ve gerçekten başarılı bir öğrenciydim. Ama bizim ülkede işler öyle kolay değil işte. Memur olmak zaten çok zor herkes kendi tanıdığını bir yerelere aldırıyor ve bizim gibiler ise o kadar iyi notlara rağmen işsiz kalıyor. Çok fazla haksızlık var ve özel sektörde de çok para yok. Üniversiteyi bitirdikten sonra iki yıl geçmesine rağmen iş bulamadım ve diğer arkadaşlarım gibi ben de çalışmak için yurtdışına çıkmaya karar verdim. Zaten diplomam bir işe yaramıyordu artık. Benden önce Türkiye'ye gelen arkadaşım vardı onun sayesinde gelebildim."

Joe'nin Türkiye'deki durumu ise şöyleydi:

> "Burada durum kötü biraz benim için. Gelirken çok şey hayal kurdum ama gerçekler başka oldu. Şimdi üç tane işte çalışıyorum. Şikayetçi değilim ama durumlar biraz kötü. Geleli iki yıl oldu ama alışamıyorum Türklere. Sürekli dalga geçiyorlar ve gülüyorlar. Bazen çalışıyorsun ve anlaştığınız miktarın sadece yarısını veriyorlar bazen param kalmadı deyip hiç vermiyorlar. Yabancı olduğun için de hiç bir şey yapamıyorsun. Bu durum sadece benim değil burada çalışan tüm yabancı göçmenlerin başına gelen bir durumdur."

Jeo kısaca gelecek için planlarını şöyle ifade etti:

> "Aslında Türkiye'de bizim için durumlar iyi olsaydı başka bir ülkeye gitmezdik. Sonuçta başka bir ülkeye gittiğimizde sıfırdan başlamamız gerekiyor. Ama arkadaşım ile Avrupa'ya gitmeye çalışıyoruz. Hedefimiz İngiltere ya da İspanya."

Aynı el arabası işçiliği yapan 25 yaşındaki Nijeryalı Olufela da Nijerya'dan ayrılma sebebini şöyle anlatıyor:

> "Ben liseden sonra üniversiteye gitmemeye karar verdim. Çünkü üniversite okumuş iki ağabeyim var ancak ikisi de güzel bir iş bulamadı ve okulla alakasız yerlerde çalışıyorlar. Benim ülkem çok kalabalık bir ülke. Orada şans, herkesin yüzüne gülmez. O yüzden insan kendini oradan ne kadar erken kurtarabilirse o kadar iyi olur."

Olufela Türkiye'deki duruma dair soruma şu cevabı verdi:

> "Burada çok fazla ayrımcılık ve ırkçılık var. Özellikle bizim sektörde çok sorun var. Bazen çalıştıktan sonra paranı alamıyorsun ve ihtiras edersen dayak da yiyorsun. Hiç kimse gelip karışmıyor sadece izliyorlar. Ve çok fazla hakaret ediyorlar bize. Eğer Avrupa'ya gidersek yine ayrımcılık ve ırkçılığa uğrayacağız ama en azında paramızı alabileceğiz ve dayak yemeyeceğiz."

Geleceği ile ilgili çok iyimser düşünen Olufele, şu sözler ile devam etti:

> "Ben Türkiye'ye gelene kadar çok şey yaşadım ama pes etmedim. Afrika kıtasından çıkıp Türkiye'ye kadar geldiysem bunu başaracağım. Bir şekilde buradan da Avrupa'ya gideceğim. Bu tek planımdır. Orada da çok başarılı olacağımı düşünüyorum çünkü 18 yaşımdan beri çalışıyorum ve her türlü çalışma koşuluna alışığım. Orada bir kaç tanığım var benim. Kalacak yer ve yeni bir hayata başlamam için iş ayarlayacaklar."

Görüşmeler sürecinde arkadaşımın vasıtasıyla Türkiye'ye evlilik yoluyla gellen 43 yaşındaki Liberyalı Latifa Fatma Çevik Yiğit ile tanıştım. Türkiye'de okumaya gelenler dışında Liberya, Batı Afrika ülkeleri arasında en az göçmen sayısına sahip ülkelerden biridir. 14 yıldır Niğdeli bir adamla evli olan Latifa hanım, Liberya'dan Türkiye'ye geliş sürecini şöyle anlattı:

> "Ben kocamla Liberya'dan Çin'e okumak için gitmeden önce facebook'tan tanıştım. Okulumu bitirdikten sonra da evlendik ve Türkiye'ye taşındık. Onunla tanışmadan önce Türkiye'yi biliyordum ama taşınmak istediğim bir ülke olarak bakmıyordum. Ama evlilik ile birlikte her şey değişti."

Latifa hanım Türkiye'deki durumunu sorduğumda şöyle bir cevap verdi:

> "Gelmeden önce Türkiye ile ilgili ön yargım yoktu ama gelince çok şaşırdım. Herkes çok iyi davranıyor özellikle eşimin ailesi çok kibar ve nazik insanlar. Ben burada ne bir ayrımcılığa ne de ırkçılığa uğradım. Ö yüzden her şey güzel ve yolunda."

Latifa hamının gelecek için planları ise şöyle:

> "Biz Türkiye'de yaşamaya karar verdik. Eşim Liberya'ya sadece iş için gidiyor. Ben de ailemi görmeye gidiyorum. İleride giyim dükkanı açmayı düşünüyoruz ama oraya taşınmayı düşünmüyoruz."

Berberlik yapan 29 yaşaındaki Ganalı W, Gana'dan ayrılma sebebi olarak hakkında şu sözleri söyledi:

> "Ben aslında evden ayrılmak istemiyordum. Ama neredeyse tüm arkadaşlarım yurtdışına çıktı ve bir şekilde başardılar. Ama daha çok Çin tarafına gittiler. Ben de oraya gitmek istemedim. Türkiye için başvuru yaptım ve vize çıktı bana öyle geldim"

W'nin Türkiye'deki durumu şöyleydi:

> "Benim için burası fena değil şimdilik. Yasal belgelerim var hepsi tamam. Kendi berber dükkanım var ve işimde ilerliyorum. Burada çok fazla yasadışı göçmen var ve hepsi korku içinde yaşıyorlar. Ama benim için öyle bir durum yok."

W'ye gelecek planlarını sorduğumda aldığım cevap şöyle oldu:

> "Türkiye benim için bir başlangıç noktası. Yasal olarak burada yaşadığım için bankada iyi miktarda param olduğunda Avrupa'ya turist vizesi almaya çalışırım eğer alırsam gider ve duruma göre belki gelirim ya da gelmem"

K, İstanbul'da hem saat satan hem el arabası işçiliği yapan 26 yaşında Burkina Fasoludur ve Türkiye'de yasadışı kalan göçmenlerden biridir. Burkina Faso'dan ayrılma sebebini şöyle dile getirdi:

> "Ben Burkina Faso'da siyaset bilimi okudum üniversitede. Ama iş bulmak çok zor ve para lazım çünkü aileme yardımcı olmam lazım. Para kazanmak için tarlalarda çalışmaya başladım. İş hem çok zor hem de fazla para kazandırmıyor. Ben borç aldım ve yurtdışına çıkmaya karar verdim. Ailemin bana ihtiyacı var okulum için çok para harcadılar çünkü. O yüzden benim de para kazanmam lazım annem ve babam yaşlanmaya başladılar."

K, Türkiye'deki durumunu şu sözlerle ifade etti:

> "Türkiye'ye belgesiz girdim. Buraya gelmeden önce Arap ülkelerine gittim Arapça biliyorum çünkü. Fransa'ya ya da Belçika'ya gitmek zor. Ama Arap ülkelerde durumlar çok kötü. İnsanca hiç bir davranışla karşılaşmazsın. Ben de Türkiye'ye gelmek için İran'dan geçtim ve bir şekilde İstanbul'a geldim. Sana tüm samimiyetimle söyleyebilirim ki Türkler, ülkemden çıktıktan sonra karşılaştığım en iyi insanlardır. İlk geldiğimde çok az param kalmıştı. Yemek yemek için gittiğim yerin sahibi benden para almadı ve bana iş verdi. Bulaşık ve temizlik yapıyordum. Öyle para kazanmaya başladım. Yani yasadışı göçmen olmam dışında hiç bir sıkıntım yoktu"

K, gelecek için planlarını şu şekilde ifade etti:

> "Kardeşim bak benim Avrupa'ya gitmem gerekiyor. Orada yasadışı olarak girsen de zamanla yasal statüsü alabiliyorsun ve daha iyi işler bulabilirsin. Ailem için bunu başarmak zorundayım. Başka bir seçeneğim yok."

3.2. Bursa'daki Batı Afrikalı göçmenler

Bursa, İstanbul kadar Afrikalı göçmenlerin hedef şehri olmasa da son zamanlarda yüksek miktarda göçmen almıştır. İstanbul'a yakın olması, bu konuda önemli bir rol oynamıştır. Bursa'da bulunan Afrikalı göçmenler İstanbul'dakilerin aksine Türkiye'de sadece Bursa'da değil başka şehirlerde de yaşamış ve daha sonra Bursa'ya taşınmışlardır. Bursa'da bir tekstil firmasının dış ticaret departmanında çalışan 32 yaşındaki Malili M ile görüştüm ve durumunu anlattı. Mali'den ayrılma sebebi ile ilgili kısaca şunları söyledi:

> "Ben Mali'de işletme bölümü okudum. Bitirdikten sonra da küçük bir işletmede çalışmaya başladım. Ama yine de yüksek lisans yapmak istiyordum. Fransa'daki bir tanıdığımın benim için üniversite araştırmasını rica ettim ama hepsi çok pahalı geldi. Ve o kadar da paramız yoktu. O da Türkiye'deki üniversitelerin daha uygun olduğunu söyledi. Ben de araştırma yaparken İstanbul'da olan bir firmanın ilanı gördüm. Afrika'da ticaret yaptıkları için Fransızca bilen birini arıyorlardı ve CV'mi gönderdim ve iki gün sonra dönüş yaptılar. Facebook'tan canlı görüşmeler yaptıktan sonra kabul edildim ve çok zorlanmadan vize aldım ve geldim. Bir yıl sonra işler kötü gitmeye başladı. Ben de yeni bir iş ararken şimdi çalıştığım firma ile anlaştım ve Bursa'ya taşındım."

M'nin Türkiye'deki durumu şöyleydi:

> "Valla durumum iyi gerçekten. İstanbul'dayken bu kadar iyi değildi bile. İlk geldiğimde çok zorlandım. Türkçe çok zor bir dil ve burada da yabancı dil bilenler çok az. İlk çalıştığım yerdeki iş arkadaşlarım sürekli bana bakıp gülerdi. Tenime ve saçıma sürekli dokunuyorlardı. Kendimi çok yalnız ve dışlanmış hissediyordum. Bu da topluma alışma sürecimin uzamasına neden oldu. Bana ırkçılık gibi geliyordu çünkü farklıydım ama sürekli dalga geçip gülmeleri hiç hoş ve arkadaşça gelmiyordu. Ama Türkçe öğrenmeye başladığımda tavırları da değişmeye başladı. Çünkü söyledikleri şeyleri az çok anlayabiliyordum."

Resmi olarak çalıştığı için terfi alıp almaığını sorduğumda ise M şu sözlerle yanıt verdi:

> "Hayır terfi alamıyorsun işi ne kadar iyi bilsen de alamıyorsun. Şimdiki firmada en tecrübelilerdenim ama pozisyonum degişmiyor. Daha yeni birini aldılar ve bir ay eğitimden sonra müdür yardımcı oldu. Ama tüm yazışmalar ve sipariş takiplerini ben yapıyorum. Müşteri ile ben ilgileniyorum. Ve artık terfi meselesini kafamdan çıkartım. Çünkü her zaman aynı sonuç çıkıyor."

M'ye geleceğe yönelik planlarını sordum. Aldığım cevap şöyleydi.:

> "İnsanlar Türkiye'deki tüm Afrikalı göçmenlerin Avrupa'ya gitmeye çalıştığını düşünüyor ama benim öyle bir planım yok. Bir de evliyim ve iki tane çocuğum var. Burada okula gidiyorlar. Burada doğdular Mali'yi çok iyi bilmiyorlar. Eğer bir gün kendi işimi açarsam ben Mali'ye taşınırım ama çocuklarım burada kalacaklar."

Heykel tarafında bir güzellik solunda çalışan 31 yaşındaki Fildişili Sue görüşmeyi kabul etti ve Türkiye'ye geliş sürecini anlattı. Sue, Fildişi'nden ayrılma sebebini şu sözlerle dile getirdi:

> "Ben bir Türk vatandaşıyla evlendim ve buraya taşınmamızı söyledi, kabul ettim. O bizim şehre iş için geldiğinde tanıştık. Orada Türk firmalar çoğalmaya başladı ve hepsinde Türk vatandaşlar çalışıyor."

Sue Türkiye'deki durumu hakkında şunları kaydetti:

> "Ben evlilik ile geldiğim için vatandaşlık aldım. O yüzden yasal belgelerimde hiç bir sıkıntı yaşamıyorum. Geldiğimde eşimin ailesi bana her konuda çok yardımcı oldular. Dil öğrenme sürecinde bile çok yardımcı oldular. O konuda çok şanslıydım. Ama sonra eşim Bursa daha iyi bir iş buldu ve buraya taşındık. Buraya taşındıktan sonra sorun yaşamaya başladık ve bir süre sonra boşanmaya karar verdik."

Sue'nin geleceğe dair planları ise şöyleydi:

> "Evliliğimden bir kız çocuğum var. Küçük daha beş yasında. Eşimle boşandığımızda kızımız üç yaşındaydı. Babası da burada olduğu için burada kalmak zorunda kaldım. Hem de kızım babasız büyüsün istemedim. Bursa'da güzel bir işim var şimdi benim ve kızım için her şey yolunda ve Türk vatandaşlığım da var. O yüzden başka bir ülkeye ya da Fildişi'ye dönmeyi düşünmüyorum."

Türk futbol takımları Avrupa'daki perfomasları ile Türkiye'yi de tanıtmaktadırlar. Afrika'da futbolcu olma hayali kuran çok genç insan var. Fakat ülkelerindeki durumlardan dolayı bazıları kendi imkanlarıyla yurtıdışına çıkarak daha iyi fırsatlar yakalamaya çalışıyorlar. Gineli 23 yaşındaki Mamadou da futbolcu olma hayali ile Türkiye geldi. Mamadou Gine'den ayrılma sebebini şu sözlerle anlatıyor:

> "Ben futbol oynamak için ülkemden çıktım. Bazı arkadaşlarım Çin'e gittiler. Babam İspanya'ya bakalım dedi ama ağabeyim Türkiye daha iyi olur başlangıç için dedi. Önce İstanbul'a geldim. Orası çok pahalı olduğu için şehir değiştirmek zorunda kaldım. Burada bir takımın antrenmanlarına katılıyorum belki beni alırlar. Bursa güzel hem de İstanbul'a çok yakın."

Mamadou Türkiye'deki durumunu sorduğumda bana şunları söyledi:

> "Benim oturma izinim var o konuda rahatım. İstanbul'da oynadığım takımda biraz dışlandım. Çünkü antrenmanlarda oynamak yerine daha çok taşıma işleri yaptırıyorlardı. Sular, ayakkabılar ve formaları taşıyordum. Buradaki takımda her şey yolunda."

Kendisinin gelecek planlarını ise şöyle anlatıyor:

> "Burada güzel bir başlangıç yapmak istiyorum. Ondan sonra Avrupa'da oynamak istiyorum. Bu sadece benim değil futbolcu olmak isteyen herkesin gelecek hayali zaten. O yüzden gelecek için en büyük planım Avrupa'da oynamak."

Peki gelecekte iyi bir futbolcu olursan kendi ülkeni mi yoksa Avrupa'dan herhangi bir ülkeyi mi seçersin diye sorduğumda şu sözleri ekledi:

> "Kendi ülkemi seçmek isterim ama bazen durumlar göründüğü kadar kolay olmuyor işte. O yüzden şimdilik sadece iyi bir futbolcu olmak istiyorum."

Bursa'da saat satan Senegelli Yusuf ve kardeşi Mousah ile görüşme yaparken kendi durumlarını ve Senegal'den ayrılma sebeplerini şöyle anlattılar:

> "Biz çok kalabalık bir aileyiz. Sadece babamızın çocukları değil, amcalarımız, halalarımız ve yeğenlerimiz ile hepsimiz birlikte yaşıyoruz. Bu kadar kalabalık bir aileye bakmak kolay değildir. O yüzden ailenin yükünü azaltmak için birileri yurtdışına çıkıp çalışması gerekiyor. Başka ülkelerde de kardeşimiz var ama yine de yetmiyor. Biz de yurtdışına çıkmaya karar verdik."

Bu iki kardeş Türkiye'deki durumlarını ise şu sözlerle ifade ettiler:

> "Biz Türkiye'ye turist vizesi ile geldik. Üç ay verdiler bize. Bir ay İstanbul'da yaşadık, bir ay Ankara'da yaşadık. Biterken de uzatmak istedik ama kabul olmadı. Biz de çıkış yapamadık. İstanbul'da biri bize yardım etti ama istanbul zor ve pahalı olduğu için yeni yerlere bakmaya başladık ve sonunda Bursa'ya geldik. Elimizde kalan parayla saat satmaya başladık ve bazen inşaatlarda çalışıyoruz. Her ay ailemize para gönderiyoruz."

Senegalli Yusuf ve Mousah geleceğe dair planlarını şöyle anlattılar:

> **"**Türkiye'de biraz para biriktirmeye çalışıyoruz. Ondan sonra ya Yunanistan'dan ya da Bulgaristan'dan yol bulup Fransa'ya gideceğiz inşallah."

Bursa'da bir firmanın dış pazarlama bölümünde çalışan 30 yaşındaki Nijerli Ibrahim, Rusya'da okuyurken fuarda tanıştığı Türk iş adamının yanında mezuniyetinden sonra çalışmaya başlamış. İstanbul'da bir yıl çalıştıktan sonra firmanın Bursa şubesine gönderilmiş. İbrahim, Nijer'den ayrılma sebebini şöyle ifade etti:

> "Nijer'de liseyi bitirdikten sonra Rusya'da okumak için burs kazandım. Lisans ve yüksek lisansımı da orada yaptım. İyi derecede İngilizce, Fransızca, Arapça ve Rusça biliyorum. Şimdi çalıştığım firmanın sahibi ile fuarda çalışırken tanıştım ve bana onunla çalışmam için iş teklif etti. Ama daha mezun değildim. Rusya'da bir yıl onun için çalıştım okulla birlikte. Mezun olduktan sonra da Türkiye'de çalışmak için vize aldım ve geldim."

İbrahim'e Türkiye'deki durumunu sordum. Bu soruya İbrahim şöyle yanıt verdi:

> **"**Türkiye'de durumum çok daha iyi. Okuduktan sonra Nijer'e gitseydim böyle güzel bir iş bulamazdım bile. Zaten kendi ülkeme gitmeyi de düşünmüyordum."

İbrahim'den Türkiye ve Rusya'daki deneyimini karşılaştırmasını ve hangisi ülkeyi tercih ettiğini belirtmesini rica ettim. Soruma karşılık şu sözleri ekledi:

> "Türkiye'de çok sorun yaşadım. İnsanlardan farklı tavırlarla karşılaştım. Ama yine de Türkiye'yi tercih ederim. Siyahi insanlara Rusya gibi ülkelerde yaşamayı asla tavsiye etmem. Yani gerçekten çok zor."

Türkiye'deki durumundan nispeten daha memnun gözüken İbrahim, gelecek için planlarını şöyle ifade etti:

> "Ben burada evliyim ve bir çocuğum var. Eşim Türk, o yüzden başka bir ülkeye taşınmak gibi bir düşüncemiz yok. Burada her şey yolunda ve güzel bir işim de var. Evlendikten sonra Avrupa'ya gitme fikrini kafamdan çıkarttım."

Bursa'da bir firmanın satış pazarlama departmanında çalışan 30 yaşında Togolu Ibraham kendi durumunu ve Togo'dan ayrılma sebebini şu sözlerle belirtti:

> "Ben Togo'da üniversiteyi bitirdikten sonra Fransa'da bir firmayla anlaştım. Fransa'ya gittim ve çalışmaya başladım. Ama bir süre sonrası işler planladığımız gibi gitmemeye

başladı ve beni işten çıkarttılar. Oturma izinim de bitiyordu kötü duruma düşmemek için Togo'ya döndüm ve şimdiki patronumla tanıştım."

Ibraham'a Türkiye'deki durumunu özetlemesini istediğimde aldığım yanıt şöyleydi:

"Burda benim için herşey yolunda. Toga'da çok işsizlik var. Herkes başka ülkeye gitmeye çalışıyor. Genç ve eğitimli insanlar işsiz. Burada işin varsa oturma izininde sorun yaşamıyorsun. Yasadışı göçmen değilim o yüzden her şey yolunda."

Ibraham, buradaki hayatıyla Fransa'daki hayatını şu söylerle karşılaştırdı:

"Fransa Avrupa ve herkesin hayali ama ben buradaki hayatımı seviyorum bunun için kendi nedenlerim var."

Mülakata katılan herkese sorduğum gibi Ibraham'a da gelecek için planlarını sordum. Ibraham bu soruma yönelik şöyle söyledi:

"Gelecekte ne olur bilmiyorum ama uzun bir süre burada kalmak istiyorum belki başka şehre taşınırım zamanla. Avrupa'da insanlar çok acımasız ama Türkiye öyle değil. Zaten Togo'ya dönemem orada işsizlikten başka bir şey beklemiyor beni."

Ruth da Batı Afrikalı bir göçmen. Bursa'da bir yabancı dil kursunda Fransızca öğrentmenliği yapmaktadır. O da kendisi hakkında çok fazla konuşmak istemediği için kısa cevaplar verdi. Ruth'a ülkesinden ayrılma sebebini sordum. Kısaca bana şu cevabı verdi:

"Şimdi kim Afrika'da kalmak ister ki? Sen de Afrikalısın beni en iyi sen anlarsın. Durum ortada, ne kadar okursan oku yine de bir başarı elde edemiyorsun. O yüzden yurtdışına çıkmak zorundayız"

Ruth'un Türkiye'deki durumu ise şöyleymiş:

"Ben Türkiye dışında başka bir Avrupa ülkesinde bulunmadım. Ama oralarda çalışan arkadaşlarımdan duyduğum kadarıyla işler hiç iyi değil. Çoğu zaten kaplarda yaşıyor

ama yine de Afrika'ya dönmek istemiyorlar. Onlara bakınca benim durumum daha iyi."

Son olarak geleceğe dair planları için şunları ekledi:

"Ben buralarda ölmeye razıyım. Şimdi Avrupa'ya gitmek gibi bir düşüncem de yok zaten. Bazı başvurular yaptım olumlu çıkarsa hayatımın sonuna kadar buradayım."

Resmi kayıtlarda " Vatansız kişi" statüsü altında yaşayan 28 yaşında Malili bir göçmen ülkesinden ayrılma sebebini şöyle ifade etti:

"Ülkemden ayrılmak zorundayım çünkü annemin çok borcu vardı ve ödemek için bizi rahatsız etmeye başladılar. Çalışıyorduk ödemek için ama yetmiyordu o yüzden Avrupa'ya gitmeye çalıştım ama olmadı."

Türkiye'deki durumunu ise şöyle belirtti:

"Burada vatansız statüsündeyiz o yüzden başka bir ülkeye gidemem"

İstanbul ve Bursa'da bulunan Batı Afrikalı göçmenlerin ve genel olarak Afrikalı göçmenlerin yaş ortalaması hesaplandığında 30 ile 35 arasında değişmektedir. Bu genç nüfus, Türkiye'nin iş gücü piyasasında önemli bir rol oynamaktadır. Yukarıda da yazıldığı gibi bugün Laleli ve Yenikapı'da çalışanların çoğunluğu, bu Afrikalı göçmenlerden oluşmaktadır.

Değerlendirme

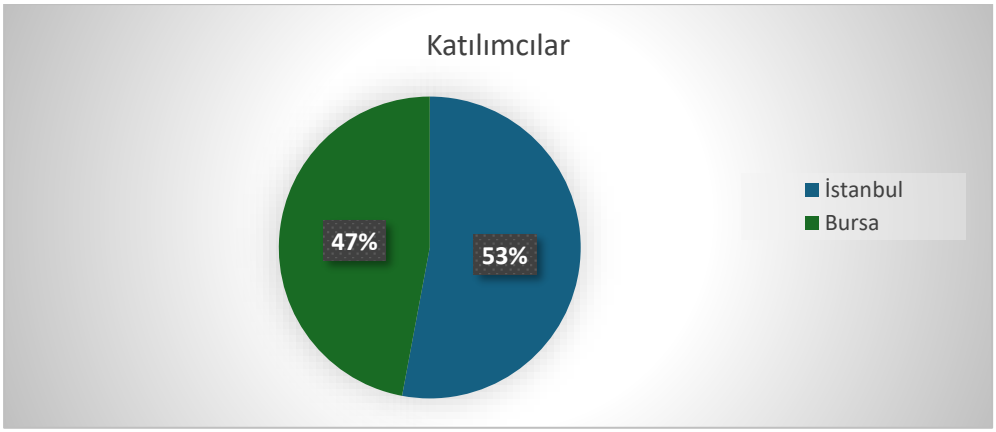

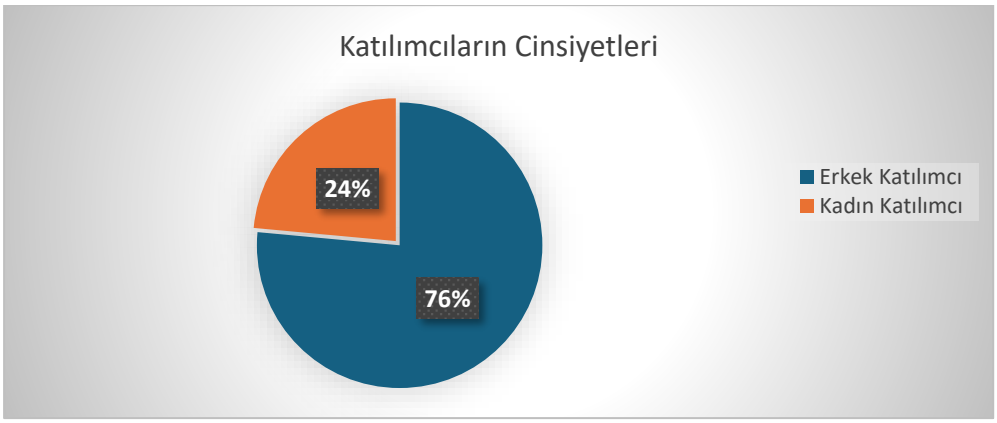

Yukarıdaki iki grafikte araştırmaya katılan katılımcıların bilgileri yer almaktadır. Araştırmamız toplam 17 kişi ile gerçekleşmiştir. İlk grafikte İstanbul ve Bursa'dan mülakatlarımıza katılım oranları yer almaktadır. İstanbul'dan 9 kişi katılım sağladı. Bu sayı toplam katılanların % 53'ünü oluşturmaktadır. Bursa'dan 8 kişi katılım sağladı ve bu sayı ise toplam katılımcıların %47'sini oluşturmaktadır. İkinci grafikte ise katılımcıların cinsiyet oranları yer almaktadır. Araştırmaya katılan 13 erkek katılımcıların %76'sını 4 kadın ise katılımcıların % 24'ünü oluşturmuştur.

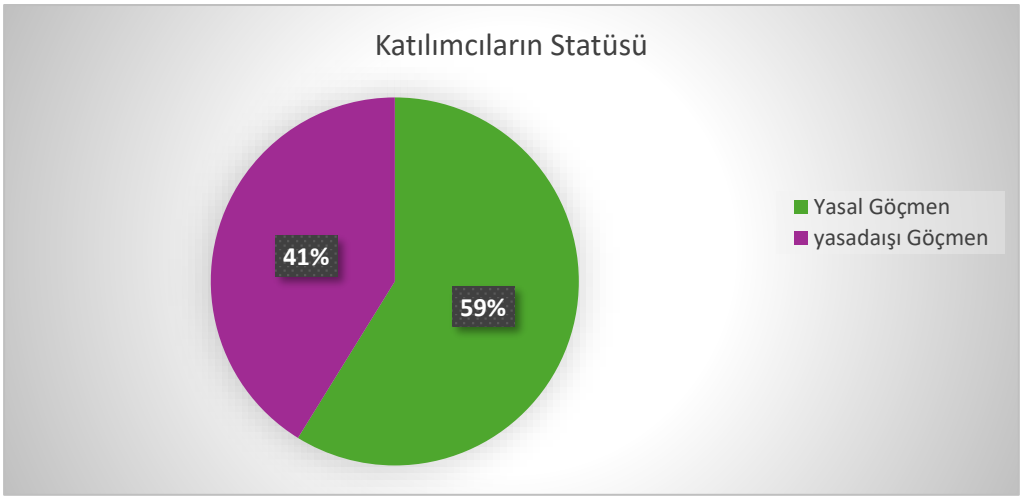

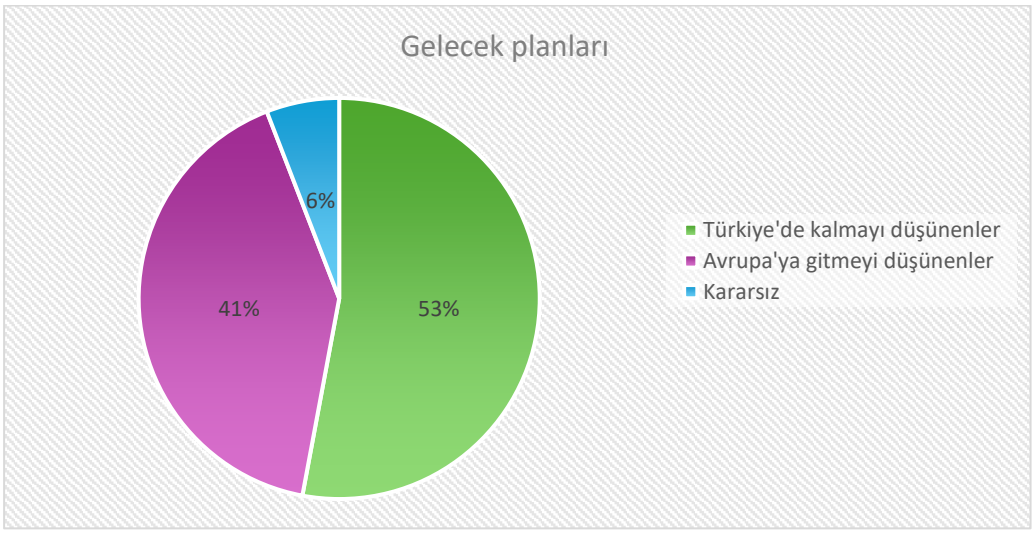

Yukarıda yer alan iki grafikte ise göçmenlerin Türkiye'deki statüleri ve gelecek için planları yer almaktadır. İlk grafikte de gösterildiği gibi, görüşmeye katılan 17 kişinin 10'u (%59) Türkiye'ye yasal yollardan gelen ve yasal statüsünde yaşamakta olan kişilerden oluşmaktadır. 7 kişi ise yasa dışı göçmen statüsünde olan kişilerdir. İkinci grafik ise, Türkiye'de kalacak olanları, Avrupa'ya gitmeyi düşünleri ve gelecek ile ilgili kararsız olanları içermektedir. Zamanla katılımcıların kararlarının değişmesi de muhtemeldir.

SONUÇ

Bu araştırma, İstanbul'da ve Bursa'da yaşayan batı Afrika göçmenlerinin durumlarıyla ilgili kaleme alınmıştır. Araştırmada bu iki şehirde yaşayan göçmenlerin durumları ve deneyimleri karşılaştırılmıştır. Araştırma için 30 kişi ile görüşme planlanmış fakat Türkiye'de artan göçmen kontrollerinden dolayı göçmenlerin birçoğu görüşme teklifimiz reddetmiştir. Dolayısıyla hem yasal hem de yasa dışı göçmenler olmak üzere toplam 17 kişi ile görüşme sağlanmıştır. Karşılaştırma için bu göçmenler ile yüz yüze ve derinlenmesine görüşme yapılmıştır.

Görüşme sonunda elde edilen ilk verilere göre yasal ya da yasadışı göçmenlerin çoğunluğun Türkiye'deki ilk hedef şehri İstanbul'dur. Fakat bazıları iş sebebiyle ya da İstanbul'da tutunamadığı için şehir değiştirmiştir. İstanbul ve Bursa'da bulunan Batı Afrikalı göçmenler arasındaki ilk farklılık, yaş farkıdır. İstanbul'daki göçmenlerin çoğu yirmili yaşlarında olan gençlerden oluşurken Bursa'daki göçmenlerin çoğu otuzlu yaşlarındadır.

Bu iki şehirde bulunan göçmenlerin arasındaki bir diğer farklılık, medeni durumlarıdır. Bursa'da görüşmeye katılım sağlayan yasal göçmenlerin çoğu kadındır ve Türk vatandaşı biriyle evlenerek Türkiye'ye gelmiştir. Yasa dışı göçmenlerin çoğunluğu ise erkek ve ülkelerinde ya da Bursa'da bir başka göçmen ile evlidir. İstanbul'da görüşmeye katılan göçmenlerin çoğu bekardır. Bursa'daki göçmenlerin çoğu aynı zamanda sabit işlerde çalışırken, İstanbul'dakilerin çoğu günlük işler ile uğraşmaktadır.

Katılımcıların göç etme sebeplerine baktığımızda ise evlilik yoluyla gelenlerin dışında kalan hem yasal hem de yasa dışı göçmenler, ülkelerinden ayrılmalarında ekonomik sebepler önemli bir rol oynadığını görmektedir. Bu göçmenlerden bazıları da Türkiye'de daha iyi ekonomik kazanç elde ettiği için kalmaya karar vermiştir.

Katılıcıların arasında Bursa ile İstanbul karşılaştırması yapıldığında, Bursa'ya Türkiye'de kalmak niyetiyle gelen göçmenler, İstanbul'a nazaran daha fazladır. Fakat bu durum görecelidir ve Türkiye'de tüm Batı Afrikalı göçmelerin ya da genel olarak tüm Afrikalı göçmenlerin Avrupa yolcusu olduğu görüşünü doğrulamamaktadır.

İki şehirde bulunan yasal ve yasadışı göçmenlerin Türk halkıyla olan ilişkileri şehre göre değişmektedir. Örneğin, İstanbul'daki yasal göçmenler, Türk halkıyla ilişki kurma konusunda yasa dışı göçmenlere nazaran daha açıktırlar. Çünkü yasal göçmenler hem resmi işlerinde hem de çalışma arkadaşlarıyla daha sağlıklı iletişim kurma imkanına sahiplerdir. Dolayısıyla bu yasal göçmenlerin Türkiye'de kalış sürelerine göre Türkçe seviyeleri değişmektedir. Buna karşın yasadışı göçmenlerin, özellikle Avrupa'yı hedefleyenlerin Türkçe seviyeleri çok düşüktür. Bu durum Bursa'daki göçmenler için farklıdır. Bursa'da bulunan göçmenler, yeni gelenler hariç hem yasal hem de yasa dışı göçmenlerin Türkçe seviyeleri anlaşılabilir derecededir.

İstanbul'daki Batı Afrikalı göçmenlerin sosyal ağ ve bağlantıları, Bursa'daki göçmenlere göre daha güçlüdür. Bursa'da bu sosyal ağ ve bağlantılar, Afrikalı öğrenciler arasında daha yaygın ve önemsenmektedir. Fakat gözlem ve görüşme sürecinde göçmenler arasında bu sosyal ağlar, İstanbul'daki göçmenler kadar olmadığı sonucuna varılmıştır. İstanbul'daki göçmenler için sosyal ağların önemi büyüktür. Bu durum, sadece Batı Afrikalı göçmenler ile sınırlı değildir. Afrika'nın diğer ülkelerinden gelmiş göçmenler için ve hatta Suriye, Afganistan, Pakistan ve dünyanın diğer ülkelerinden gelen göçmenler için de geçerlidir. Bu sosyal ağ ve bağlantılar sayesinde göçmenler özellikle yasadışı göçmenler güvenilir iş ve konaklama imkanı bulmaktadır. Aynı zamanda da ülkeye giriş – çıkışlar konusunda ve güvenlik güçlerine yakalanmamak için göçmenler, sosyal ağlarından yardım almaktadır. Sosyal ağlar arasında kilise toplulukları, futbol toplulukları, berber ve güzellik salonları ve bar/ gece kulübü yer almaktadır. Bu sosyal ağ ve bağlantılar, Bursa'daki göçmenler arasında yok denecek kadar azdır.

Türkiye'de bulunan Batı Afrikalı göçmenlerin ve genel olarak Afrikalı göçmenlerin İstanbul'dan uzaklaştıkça Türkiye'de yerleşme ihtimallerinin yükseldiği gözlemlenmiştir. Bu da İstanbul'a yaklaştıkça Türkiye'den ayrılma ihtimallerinin yükseldiği anlamına gelmemektedir. Fakat İstanbul dışında kalan göçmenler arasında Türkiye'de kalmayı düşünenlerin oranı yüksektir. Zira Bursa'da mülakat yaptığım Ankara'da ise diyalog kurduğum Batı Afrikalı göçmenler ile diğer Afrikalı göçmenlerden elde ettiğimiz cevaplar bunu kanıtlamıştır. Bu göçmenler arasında bazıları geçici olarak Türkiye'ye gelmiş fakat daha sonra kalmaya karar vermiştir.

Bugün hem Türkiye'de hem de uluslararası haber bültenlerde gördüğümüz göçmenlerin çoğu, 20 ile 30 yaşlarındadır. Bu durum yalnızca Batı Afrika için değil, kıta geneli için de üzücü bir tablo anlamına gelmektedir. Kıta, nüfusunun en verimli kısmını kaybetmekte ve gidenlerin, hedef ülkesine varmayı başaranların, üçte ikisi kendi ülkesine dönmeyi düşünmemektedir. Kaybedilen bu genç nüfusun içerisinde iyi derecede eğitim almış insanlar da bulunmaktadır. Aynı zamanda gidenlerin yerini doldurmak imaknsız bir hal almaya başlamıştır.

Afrakalı göçmenler, gittikleri her ülkenin iş gücü piyasasını önemli bir şekilde etkilemektedir. Bugün Afrikalı göçmenler, İstanbul'da en çok kayıt dışı çalışan göçmenler arasında yer almaktadır. Laleli veya Yenikapı'da özellikle beden gücü gerektiren işlerde, iş verenler daha çok Afrikalı göçmenleri tercih etmektedir. Bu durum Afrikalı göçmenler ile diğer göçmenler arasında bir rekabetin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Türkiye'de Batı Afrikalı göçmenlerin ve genel olarak Afrikalı göçmenlerin karşı karşıya kaldığı iki büyük sorun vardır. İlk sırada sağlık hizmetlerden faydalanma sorunu gelmektedir. Bu konuda Afrikalı göçmenler, başta Suriyeli göçmenler olmak üzere diğer göçmenlere kıyasla daha az sağlık hizmetlerinden faydalanmaktadır. Bunun sebebi ise devletin diğer göçmenlere verdiği yardım ve desteklerin Afrikalı göçmenlere verilmiyor olmasıdır. Sonuç olarak bu göçmenler ikinci yollardan sağlık hizmeti almaya yönelmektedir. Sağlık hizmetlerine erişimden sonra ikinci büyük

sorun, göçmenler ile güvenlik güçleri arasında yaşanmaktadır. Bu sorun, sadece Afrikalı göçmenler ile sınırlı değildir. Nitekim göçmenlerin kendi aralarında çıkan ve polisin müdahalesi gerektiren sorunlar yaşandığında polisler ya geç gelmekte ya da hiç gelmemektedir. Buna karşın bir Türk vatandaşı ile sorun yaşadıklarında göçmenler haklı olsalar bile çoğu zaman haklarını elde edemiyorlar. Bu durum, Afrikalı göçmenlerin Türk halkıyla entegre sürecini etkilemektedir.

KAYNAKÇA

ADIGÜZEL, Y. *Göç Sosyolojisi*" Ankara: Nolbel Yayıncılık, 2020.

ADIGÜZEL, Y. *Göç Sosyolojisi*" Ankara: Nolbel Yayıncılık, 2020, 5.

ADIGÜZEL, Y. *Göç Sosyolojisi*" Ankara: Nolbel Yayıncılık, 2020, 6.

ADIGÜZEL, Y. *Göç Sosyolojisi*" Ankara: Nolbel Yayıncılık, 2020, 3.

AKHTAR, S. "Göç ve Kimlik: Kargaşa, Sağıltım ve Dönüşüm", çev. Sedef Ayhan, 2018,

Afrika'nın siyasi haritası https://www.nationsonline.org/oneworld/africa.htm Erişim Tarihi 30, 10, 2023

Africa Europe Foundation Debate., Africa and Europe : Facts and Figures on African Migration, 5, Erişim: https://www.friendsofeurope.org/wp/wp-content/uploads/2022/01/AEF_Summit_African-Migrations.pdf

African Union and the African Development Bank Group "Africa Visa Openness Report 2023",

ARLAC Training workshop on Migrant Workers, 28 September – 1st October 2015, Harare, Zimbabwe, Presentation 1. Overview of labour migration in Africa: Data and emerging trends, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---migrant/documents/presentation/wcms_422420.pdf Erişim Tarihi: 12.30.2023.

ADRENTİ, A. "*Linkages between internal and international migration the African situation*", INTERNATIONAL SOCIAL SCIENCE JOUNAL Vol. XXXVI , No. 3, (ed), Peter Lengyel, Unesco, 1984, 441-442.

ALAOWEİ AL-BASHİR, DA-COCODIA. "*Migration, Displacement and Refugees: An Overview of The Role of Some Regional African Organizations*", 2021,

AFRICA REPORT ON INTERNAL DISPLACEMENT", ed. Jeremy, L. 2019, 19, 21, S22.

AYDIN FATMA, F. LEVENT, C. "*GÖÇÜN SOSYO-EKONOMİK ETKİLERİ: DÜZEY-1 BÖLGELERİNDE EKONOMETRİK BİR UYGULAMA*", ADIYAMAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ ISSN: 1308–9196, Sayı 38, 2021.

AKINRINDE OLAWALE, O. DAMOLA ADEGBOYE, I. "*Conflicts in Nigeria*", 2018.

ADEGBAMI, A. ADEOYE, "*Violent Conflict and National Development in Nigeria*", 2021, Hatfield Graduate Journal of Public Affairs: Vol. 5: Iss. 1, Article 9.

Abdoulaye Bachir, I. "*Türkiye – Afrika İlişkileri*", SETA "2018'de Türkiye" 1. Baskı, 2018, İstanbul, 76

BARTRAM, D. POROS MARISTA, V. ve Pierre MONFORTE, P. "Göç Meselesinde Temel Kavramlar", çev. Itır Ağabeyoğlu Tuncay, , Ankara: Hece Yayınlar),

BARTRAM, D. POROS MARISTA, V. ve Pierre MONFORTE, P. "Göç Meselesinde Temel Kavramlar", çev. Itır Ağabeyoğlu Tuncay, , Ankara: Hece Yayınlar),

BELLWOOD, P. "Prehistoric Migration and the Rise Of Humanity", "*The Global Prehistory Of Human Migration*", 2015,

BAKWELL, O. "*Unsettling the boundaries between forced and voluntary migration*" (February 2021)

BEAN FRANK, D. BROWN SUSAN, K. "Demographic Analyses of Immigration," Migration Theory: Talking Across Disciplines, 3. Edition, New York,(2015), 68.

Britannica website: https://www.britannica.com/money/topic/transatlantic-slave-trade

BADOJO DEİDRE, "*GLOBAL ORGANIZATIONS: THE AFRICAN UNION",* Chelsea House, 2008, 12,

BIBI MAIAH VINCENT, J. "*A Village-Up View of Sierra Leone's Civil War and Reconstruction*", IDS Bulletin Volume 44 Number 1 January 2013, 31.

BIRMINGHAN, M. "*The Ivory Coast: FROM A WEST AFRICAN MIRACLE TO ETHNIC CONFLICT*", KHAMASIN: Reflection on the Social and Political, (ed) Dr. Eric Goodfield, 2008.

BAH, A. "*Democracy and civil war: Citizenship and peacemaking in Cote d'Ivoire*", African Affairs · September 2010

BLOOM, M. MATFES, H. "*Women as Symbols and Swords in Boko Haram's Terror*", PRISM 6, no. 1,

COLLYER, M. HINGER, S. SCHWEITZER, R. "Politics of (Dis) Intergration- An Introduction", (Springer Open, 2020),

CEBECİ M. "*Sosyolojik Açıdan Göç ve Göçmenlerin Sosyal Kültürel Entegrasyonları: Kavramsal bir Çalışma, Disiplinlerarası Göç ve Göç Politikaları Sempozyumu, 29-30 Mayıs 2015, İstanbul Sabahatti Zaim Üniversitesi*",

CRAWLEY, H. "*The Situation among Children in Immigrant Families in the United Kingdom*", Innocenti Working Paper, no. 2009-18, Florence, UNICEF Innocenti Research Centre, 2009

CRAWLEY, H. "The Situation among Children in Immigrant Families in the United Kingdom", Innocenti Working Paper, no. 2009-18, Florence, UNICEF Innocenti Research Centre, 2009,

ÇİÇEKSÖĞÜT, A. "*ULUSLARARASI GÖÇ HUKUKU PERSPEKTİFİNDE YERİNDEN EDİLMİŞ SURİYELİLER'İN TÜRKİYE'DEKİ STATÜSÜ",* Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2017, cilt 6, sayı: 2.

"Ça va un peu, maintenant," The collapse of healthcare, malnutrition, violence and displacement in western Côte d'Ivoire". file:///C:/Users/nuryb/Downloads/03A0320D830A53F6C1256D5F002CBF16-cot-msf-10jul.pdf

DELANTY, G. JONES, P. WODAK, R. Migration, "Discrimination and Belonging in Europe", Identity, Belonging and Migration, Studies in Social and Political Thought 17, Liverpool University Press, 2008

DAVID FİTZ GERALD, S. "The Socioloji of International Migration", Migration Theory: Talking Across Disciplines, 3. Edition, New York, 2015, 115.

DAVİD CORAD, C. "*Great Empires of the Past: Empires of the Medieval West Africa*", 2005, 15.

DEMİRER, A., "*Batı Afrika'nın Bilinen İlk Devleti; Gana (Gâne) İmparatorluğu"*, Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 2023 11(Afrika) 46–58, 2023

D. T. Niane, Mali and the second Mandingo expansion, "*GENERAL HISTORY OF AFRICA; IV Africa from theTwelfth to the Sixteenth Century,* (ed) D. T. Niane, HEINEMANN-CALIFORNIA-UNESCO, 1984, 117 -118.

DJAMANCA, A. ÇAĞLAR, A. (2023). Kamu diplomasisi perspektifinden Türkiye – Sahra-Altı Afrika ilişkileri. Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 16(2), 513–530. http://doi.org/10.25287/ohuiibf.1221836.

DJAMANCA, A. ÇAĞLAR, A. "*KAMU DİPLOMASİSİ PERSPEKTİFİNDEN TÜRKİYE – SAHRAALTI AFRİKA İLİŞKİLERİ*", Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Yıl: 2023 Cilt-Sayı: 16(2)

EBİJİWA T. ve GBADEGESİN SULAİMA A. "Mediating Ethnic Identities in Africa", Uludağ University Faculty of Arts and Sciences Journal of Philosophy Sayı 24 / Issue 24 │Bahar 2015 / (Spring 2015) ISSN: 1303-4251

ELTIS, D. "*A Brief Overview of the Trans-Atlantic Slave Trade*", Emory university, 2007

ERKAN, R. BAĞLI, M. "Göç ve Yoksulluk Alanlarında Kentle Bütünleşme Eğilimi: Diyarbakır Örneği", Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, (2005), Cilt: 22 Sayı: 1

ELLIE, K. "*Africa Report ON INTERNAL DISPLACEMENT*", ed. Jeremy, L., 2016, 10-11.

FERRİS, E. STARK, C. "*Internal Displacement İn West Africa: A Snapshot*", BROOKNGS-LSE, Project On Internal Displacement, (2012),

ELLİS, A.B. "*A HISTORY OF THE GOLD COAST OF WEST AFRICA*", LONDON: CHAPMAN AND HALL, LD. 1893.

EMMANUEL OLATUNDE, O. GODWYNS ADE, A. "*An Exploration of the Historical and the Political Backgrounds of Liberia*", AFRREV IJAH An International Journal of Arts and Humanities, 2012, 189.

EMMANUEL OLATUNDE, O. GODWYNS ADE, A. "*THE POLITICS OF CONFLICT AND INTERNAL DISPLACEMENT: AN ASSESSMENT OF THE INTERNAL AND EXTERNAL CAUSES OF THE LIBERIAN CIVIL WAR*", European Scientific Journal, 2015, 346.

ERBRICK, S. "*Economization of the Sierra Leone War*" 2012, 67.

ENSARI, P. ÜSTÜBICI, A. KAVUR, N. and EKHTIARI, M. (2023) Migration-relevant policies in Turkey. MIGNEX Background Paper (v2).

F.-C. Holl, A., "*Background to the Ghana empire: Archaeological investigations on the transition to statehood in the Dhar Tichitt region (mauritania)"*, JOURNAL OF ANTHROPOLOGICAL ARCHAEOLOGY 4, 73- 115 (1985),

GABACCIA, D. " Time and Temporality in Migration Studies", "Migration Theory Talking Across Disciplines", New York: Routledge, 2015

GÜZEL HALİL, İ. "Değişen Dünya'da Göç", "Türkiye'de Göç Yönetiminde Yerel Yönetimlerin Rolü, Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2020

GUGLER, J. FLANAGAN, W. "*URBANIZATION AND SOCIAL CHANGE IN WEST AFRICA*", Cambridge University Press, 1978, 1-3.

Google Resimleri, Erişim Tarhi: 1.1.2024

HOPYAR, Z. ve KEPENEK, B. "Avrupa'da Göç ve İslamofobi, "Avrupa'da Göç ve Mülteci olgusu Raporu", Avrupa'da İslam Duşmanlığı Raporu. "Sakarya üniversitesi, 2017

HOPYAR, Z. ve KEPENEK, B. "Avrupa'da Göç ve İslamofobi, "Avrupa'da Göç ve Mülteci olgusu Raporu", Avrupa'da İslam Duşmanlığı Raporu. "Sakarya üniversitesi, 2017, 32.

History Research Guides: Transatlantic Slave Trade, https://ignatius-sa.libguides.com/HistoryResearchGuide/TransatlanticSlaveTrade, Oxford University Press.

HAZAR, N. "*Küreselleşme sürecinde Afrika ve Türkiye-Afrika ilişkileri*", Genişletilmiş 2. Bask, Uşak Yayınları, Ankara, 2011

HAZAR, N. "Küreselleşme sürecinde Afrika ve Türkiye-Afrika ilişkileri", Genişletilmiş 2. Bask, Uşak Yayınları, Ankara, 2011,

HUDDLESTON, T. "*TURKEY A Migrant Integration Policy Index assessment*", Migration Policy Group in accordance with the MIPEX methodology, 2013

"*IV. ULUSLAR ARASI EKONOMİ, SİYASET VE YÖNETİM SEMPOZYUMU, GÖÇ VE SİYASET; KÜRESELLEŞME DÖNEMİNDE ULUSLARARASI ZORUNLU GÖÇ VE YEREL YÖNETİMLER*" akt. Mavi, İ.

IDMC: https://www.internal-displacement.org/

IOM: https://www.iom.int/west-and-central-africa

IDMC websitesi: https://www.internal-displacement.org/publications/2016-africa-report-on-internal-displacement/

"*Ivory Coast country profile*" https://www.bbc.com/news/world-africa-13287216

İŞBİLİR, A.C. (2021). Afrika'da Faaliyet Gösteren Türk STK'ların Barış İnşa Edici Kapasitesi, Africania-İnönü Üniversitesi Uluslararası Afrika Araştırmaları Dergisi, 1 (1)

İÇDUYGU, A. AKSEL, B. "*IRREGULAR MIGRATION IN TURKEY*", Ankara, 2012

İÇDUYGU, A. "*TURKEY AND INTERNATIONAL MIGRATION 2012-13*", Report Prepared for The Annual Meeting of the OECD Expert Group on Migration Paris, November 27-29th 2013

ICMPD Regional Migration Outlook 2021 TURKEY & WESTERN BALKANS", TURKEY & WESTERN BALKANS REGIONAL COORDINATION OFFICE, 2021

Migration data portal "Migration data in Western Afrika": https://www.migrationdataportal.org/regional-data-overview/western-africa

MOHAMADOU, H. A. "*Boko Haram in Central and Western Africa: Rebuilding Strategies by Governments*.", AHBV Akdeniz Havzası ve Afrika Medeniyetleri Dergisi, 3(1)

JOHN-JEA B.. "*Socail Security and Social Protection in the East African Community*", Fountain Publishers, Kampala, 2011

KNOMAD PAPER 52 "Transit Migration and Development", 2020

KRÖNER, A. SMEDLEY, A. "McMaster, David N., "Africa", (ed) Nicol, Davidson S. H. W. 2023,

KRÖNER, A. SMEDLEY, A. "McMaster, David N., "Africa", (ed) Nicol, Davidson S. H. W. 2023,

KYU DEUG HWAN, "*The Historical Evolution of SADC(C) and Regionalism in Southern Africa*" International Area Studies Review 2007 10: 55, DOI: 10.1177/223386590701000104, Center for International Area Studies, Hankuk University of Foreign Studies, 2007,

KINIBA, G. "*The Empire of Songhay, 1375-1591: Memory and Heritage of a Glorious Past*" [A Historiographical Essay], International Journal of Humanities and Social Science Vol. 8 • No. 10 • October 2018 doi:10.30845/ijhss.v8n10p4, 2018, 38.

KİRWİN, M. ANDERSON, J.""*Identifying the factors driving West African migration*", West African Papers, N°17, 2018,

KUERSCHNER, M. "*Conflict in West African States*", 2013, 1.

KEIH, G. K. "*Beyond Ethnicity: The Political Economy of Liberia's Civil Wars*", LIBERIAN STUDIES JOURNAL (ed) J. S. Guseh. 2009, 63.

KAVAS, A. ÖZTÜRK, H. "*I. Uluslararası Türk-Afrika Kongresi sonuç raporu= The 1st International Turkish-African Congress final report*", TASAM, 2005

LOU DE CLERK, H. "SUB-SAHARAN AFRICAN MIGRANTS IN TURKEY: A CASE STUDY ON SENEGALESE MIGRANTS IN İSTANBUL" Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 68, No. 1, 2013

LOVEJOY, P. E. 2012. "*Transformations in Slavery*". 3rd ed. Cape Town: Cambridge University Press, (akt) Hunter, J. M. "*The relationship between the Trans-Saharan trade and the Trans-Atlantic Slave Trade*",

LWABUKUNA O.K. "*INTERNAL(DISPLACEMENT(IN(AFRICA: AFRICAN(SOLUTIONS(TO AFRICAN(PROBLEMS? CHALLENGES(AND(PROSPECTS*",

LEONARDO, M. Justin, G. "*Reducing Displacement risk in the greater horn of africa: A baseline for future work*", 2017.

LANGER, A. "*Horizontal inequalities and violent conflict: the case of Côte d'Ivoire*", CRISE WORKING PAPER No. 13 November 2004,

MİLLER MARK, J. CASTLES, S. Göçler Çağı-Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri, çev. Bülent Uğur Bal, İbrahim Akbulut, "İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008, 30

MİLLER MARK, J. CASTLES, S. Göçler Çağı-Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri, çev. Bülent Uğur Bal, İbrahim Akbulut, "İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008"

MİLLER MARK, J. CASTLES, S. Göçler Çağı-Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri, çev. Bülent Uğur Bal, İbrahim Akbulut, "İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008, 7.

MCGİNNŞTY, F. O'CONELL PHİLİP, J. QUİNN, E. ve James WILLIAMS JAMES J. "Migrants' Experiece Of Racism And Discrimination In Ireland", Results of a survey conducted by The Economic and Social Research Institute for The European Union Monitoring Centre on Racism and Xenophobia, The Ecomonomic and Social Research Institute, November 2006,

MİLLER MARK, J. CASTLES, S. Göçler Çağı-Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri, çev. Bülent Uğur Bal, İbrahim Akbulut, "İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008, 7.

MCGİNNŞTY, F. O'CONELL PHİLİP, J. QUİNN, E. ve James WILLIAMS JAMES J. "Migrants' Experiece Of Racism And Discrimination In Ireland", Results of a survey conducted by The Economic and Social Research Institute for The European Union Monitoring Centre on Racism and Xenophobia, The Ecomonomic and Social Research Institute, November 2006,

MARTIN P. "Economic Aspects of Migration", Migration Theory: Talking Across Disciplines, (ed) Brethell Caroline B., Hollifield James, F., 3. Edition, New York, 2015,

MEIERe ZU SELHAUSUN, F. "*URBAN MIGRATION IN EAST AND WEST AFRICA SINCE 1950: Contrasts and Transformantıon*", "Migration in Africa Shifting Patterns of Mobility from the 19th to the 21st Century" Routledge Taylor & Francis Group, 2022

MANNING, P. "*Slavery and Slave Trade in West Africa 1450-1930: Themes in West Africa's History*", (ed) Akyeampong Kwaku, E.

MOMODU, S. "*FIRST LIBERIAN CIVIL WAR (1989-1996)*", 2016.

MCHUGH, R. "*Revolutionary United Front: guerrilla unit, Sierra Leone*", https://www.britannica.com/topic/Revolutionary-United-Front , Erişim Tarihi: 5.5.2024.

MUSTAPHA ALHAJIl, A. UMMU, A. AHMAD, Z. Mohammad Zaki bin Ahmad "*The Negative Impact of Boko Haram Insurgency on Women and Children in Northern Nigeria: An Assessment*", American International Journal of Social Science Research.3

OKWESILI NKWEDE, J. ORIOMA USONKA, C. "*CONFLICT AND CIVIL WARS IN AFRICA: THE SIERRA LEONEAN EXPERIENCE*", African Journal of Politics and Administrative Studies, Vol. 12(1); June 2019.

OGWANG, T. "*The Root Causes of the Conflict in Ivory Coast*", 2011

Oxford English Dictionary,. https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/

ORUÇ, A. "*Türkiye'nin Afrika stratejisinin dış ekonomik ilişkiler bağlamında değerlendirilmesi ve öneriler*", Uzmanlık Tezi, Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı ; yayın no: 0022., Ankara : Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı İSEDAK ve Uluslararası Kalkınma İşbirliği Genel Müdürlüğü, 2022

ORUÇ, A. "Türkiye'nin Afrika stratejisinin dış ekonomik ilişkiler bağlamında değerlendirilmesi ve öneriler", Uzmanlık Tezi, Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı ; yayın no: 0022., Ankara : Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı İSEDAK ve Uluslararası Kalkınma İşbirliği Genel Müdürlüğü, 2022,

ÖZDAL, B. "Uluslararası Göç ve Nüfus Hareketleri Bağlamında TÜRKİYE", 1. Baskı, . "Dora Basım-Yayın Dağıtımı Ltd. Şti, Bursa, 2018

ÖZDAL, B. "Uluslararası Göç ve Nüfus Hareketleri Bağlamında TÜRKİYE", 1. Baskı, . "Dora Basım-Yayın Dağıtımı Ltd. Şti, Bursa, 2018

ÖZDAL, B. "Uluslararası Göç ve Nüfus Hareketleri Bağlamında TÜRKİYE", 1. Baskı, . "Dora Basım-Yayın Dağıtımı Ltd. Şti, Bursa, 2018

ÖZDAL, B. "Uluslararası Göç ve Nüfus Hareketleri Bağlamında TÜRKİYE", 1. Baskı, . "Dora Basım-Yayın Dağıtımı Ltd. Şti, Bursa, 2018

ÖZTAN, E. Göçmenlerin Entegrasyonunda Değişen Modeller: "Çok Kültürlü Cennet"ten "Çok Kültürlü Drama"ya- Hollanda ve Göçmenleri, Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar, (İstanbul, 2018), 169.

ÖZTAN, Eztan. "Göçmenlerin Entegrasyonunda Değişen Modeller: "Çok Kültürlü Cennet"ten "Çok Kültürlü Drama"ya- Hollanda ve Göçmenleri, Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar, (İstanbul, 2018), 169.

S. R. PRANGE, S. R. "'*Trust in God, but tie your camel first.' The economic organization of the trans-Saharan slave trade between the fourteenth and nineteenth centuries",* Journal of Global History, (2006) 1, pp. 219–239 ª London School of Economics and Political Science 2006 doi:10.1017/S1740022806000143,

SONSÖZ: https://sonsoz.com.tr/haber/20742734/kalkan-25-operasyonu-duzenlendi

STALKER, P. "The Work Of Strangers: A Survey of International Labour Migration", ILO, Cenevre,1994

STALKER, P. "The Work Of Strangers: A Survey of International Labour Migration", ILO, Cenevre,1994, 9.

STALKER, P. "The Work Of Strangers: A Survey of International Labour Migration", ILO, Cenevre,1994, 21-22

STALKER, P. "The Work Of Strangers: A Survey of International Labour Migration", ILO, Cenevre,1994, 22.

STALKER, P. “The Work Of Strangers: A Survey of International Labour Migration”, ILO, Cenevre,1994, 9-10.

SAHEL AND WEST AFRICA CLUB SECRETARIAT: https://www.oecd.org/swac/about/news/understandingafricasurbangeographyisatopprioritynewswacoecdreport.htm. Erişim Tarihi: 20.11.2023.

SÖDERBAUM, F. “*Handbook of Regional Organizations in Africa*”, Nordiska Afrikainstitutet, Uppsala, 1996, 24.

SHİMELES, A. “*Migration Patterns, Trends and Policy Issues in Africa*”, Désiré, African development Bank Group Working Paper Series, 2010, s9 s14.

Soninkara.Org: http://www.soninkara.org/actualite-soninke/organisation-administrative-de-lempire-du-ghana-631.html Erişim Tarihi: 1.1.2024

SÜDAŞ, İ. MUTLUER, M. “DAHA İYİ BİR HAYATA DOĞRU: “YAŞAM BİÇİMİ GÖÇÜ”, Ege Coğrafya Dergisi, 19/1 (2010), 31-47, , 2010,

SE YOUNG JANG, “*The Causes of the Sierra Leone Civil War*”, 2012, 2.

ŞAUL, M. “*SAHRA ALTI AFRİKA ÜLKELERİNDEN TÜRKİYE’YE İŞ GÖÇÜ*”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 68, No. 1, 2013,

T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI website: https://www.icisleri.gov.tr/icisleri-bakanimiz-sayin-ali-yerlikaya-istanbulda-65-yeni-mobil-goc-noktasi-aracinin-teslim-toreninde-konustu Erişim tarihi: 02.07.2024.

T.C. İÇİŞLERİ BANKALIĞI GÖÇ İDARESİ BAŞKANLIĞI: https://www.goc.gov.tr/kalkan-25-operasyonlarinda-149-gocmen-kacakcisi-ve-2-bin-563-duzensiz-gocmen-yakalandi Erişim tarihi: 02.07.2024.

T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI GÖÇ İDARESİ BAŞKANLIĞI: https://www.goc.gov.tr/

T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI GÖÇ İDARESİ BAŞKANLIĞI: https://www.goc.gov.tr/

T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI GÖÇ İDARESİ BAŞKANLIĞI: https://www.goc.gov.tr/

TDK. Göç. TDK 2021., https://sozluk.gov.tr/.

The Free Encyclopeia: https://en.wikipedia.org/wiki/Early_human_migrations

The Free Encyclopeia: https://en.wikipedia.org/wiki/Early_human_migrations

TOKSÖZ, G. “Uluslararası Emek Göçü”, (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 129 Göç Çalışmaları 5, İstanbul, 2006)

TOPCUĞLU ATASU, R. “Düzensiz Göç: Küreselleşmede Kısıtlanan İnsan Hareketliliği”, Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar, (İletişim yayınları, İstanbul),

TEHRARBIAN, M.e., Cultural Security and Global Governance: International Migration and Negotiations of Identity”, WORLDS ON THE MOVE: Globalization, Migration ans Cultural Security, , S., The (Toda Institute for Global peace and Policy Recearch, 2004),

TEDDELE MARU, M. "*THE FUTURE OF AFRICAN MIGRATION AND MOBILITY: Continent on the move, or contained?",* 2022, 2.

TEDDELE MARU, M. "*THE FUTURE OF AFRICAN MIGRATION AND MOBILITY: Continent on the move, or contained?",*

TEPPERT, T. ROSSİ, L. "Migration in Libya post-2016: recently arrived migrants and migrants who have been in Libya 5. for at least one year"

TANDOĞAN, M. "*Afrika'da sömürgecilik ve Osmanlı siyaseti : (1800-1922)*", Atakürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, IV/A-2-2-1 Dizi – Sayı: 6, Ankara – 2013

T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları Yayın No: 18 Temmuz 2014

T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ YAYINLARI Yayın No: 34 Mart, 2016 "*2014 Türkiye Göç Raporu*",

T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ YAYINLARI Yayın No: 35 Nisan, 2016, "*2015 Türkiye Göç Raporu*",

T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ YAYINLARI Yayın No: 35 Nisan, 2016, "*2015 Türkiye Göç Raporu*",

T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ YAYINLARI Yayın No: 40 Nisan, 2017, "*2016 Türkiye Göç Raporu*

TURKEY POLICY BRIEF", International Centre for Migration Policy Development, 2021

T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI GÖÇ İDARESİ BAŞKANLIĞI, https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler

T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI GÖÇ İDARESİ BAŞKANLIĞI, https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler

Uluslararası Göç Örgütü (IOM), "Uluslararası Göç Hukuku Göç Terimleri Sözlüğü", (T.T) Littera Çeviri ve Dil Hizmetleri Dnş. Ltd. Şti, No: 18, 2009

Uluslararası Göç Örgütü (IOM), "Uluslararası Göç Hukuku Göç Terimleri Sözlüğü", (T.T) Littera Çeviri ve Dil Hizmetleri Dnş. Ltd. Şti, No: 18, (2009),

Uluslararası Göç Örgütü (IOM), Uluslararası Göç Hukuku Göç Terimleri Sözlüğü, (T.T) Littera Çeviri ve Dil Hizmetleri Dnş. Ltd. Şti, No: 18, (2009),

VAN DİJK TEUN, A. "Elite Discourse and Racism", Sage Series on Race and Ethnic Relations, Volume 6, (1993),

UTAS, M. "*Fluid Research Field: Studying Excombatant Youth in the Aftermath of the Liberian Civil War*", Children and Youth on the Front Line: ETHNOGRAPHY, ARMED CONFLICT AND DISPLACEMENT (ed) Boyden, J. Joanna de Berry, 2004-2007, 213.

WİLLİAN, A. "*The Evolution of ECOWAS: How the Economic Organization Transitioned Into Peace and Security",* Lund University Department of Political Science,

https://www.ecowas.int/ Erişim tarihi: 03.07.2024.

Ghana fact: Ghana's Independent Fact-cheching Platform: https://ghanafact.com/2021/03/fact-check-ghana-has-the-best-road-networks-in-west-africa/ , Erişim Tarihi: 14.12.2023

https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dosya:SONGHAI_empire_map.PNG Erişim Tarihi: 1.1.2024

https://africa.si.edu/exhibits/resources/mali/index.htm Erişim Tarihi: 1.1.2024

YALÇINKAYA, Ö. KAYA, V. "*POLİTİK İSTİKRARIN/İSTİKRARSIZLIĞIN EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: DÜNYANIN EN BÜYÜK İLK YİRMİ EKONOMİSİ ÜZERİNDE BİR UYGULAMA (1996-2015)*", Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, Cilt 13, Sayı 2, 2017, 280.

YTB websitesi: https://www.ytb.gov.tr/daireler/uluslararasi-ogrenciler/

ZHAN, Y. KİBRİYAi, S. "*The Impact of Slave Trade on Current Civil Conflict in Sub-Saharan Africa*", 2016

EK

GÖRÜŞME SORULARI

1. Kendinizi tanıtabilir misiniz? (ad-soyad-yaş-medeni durumu-ülke)

2. Ülkenizden ayrılma sebeniz nedir?

3. Tek başınıza mi geldiniz yoksa aileniz veya arkadaşlarınızla mı geldiniz?

4. Türkiye'yi seçmenizde en büyük faktör nedir? Gelmeden önce Türkiye ile ilgili

neler biliyor ve neler bekliyordunuz? Bu beklentileriniz karşılan(ıyor)dı mı?

5. İlk izlemleriniz nelerdi?

6. Türkiye'deki statünüz nedir (belgeli-belgesiz)

7. Kaç yıldır Türkiye'desiniz ve ne iş yapıyorsunuz? İlk geldiğinizde iş ve

konaklanma bulma konusunda ne tür sıkıntılar yaşadınız? (resmi olarak

çalışanlara terfi alabilme olasılığı da sorulacaktır).

8. Neden Bursa veya İstanbul'u seçtiniz? Daha önce başka şehirde yaşadınız

mı?

9. Türk vatandaşlarıyla (iş arkadaşları ve patronları) ilişkiniz nasıldır? Türkçeyi

öğrenmeden önce ve öğrendikten sonra ilişkinizde bir farklılık oldu mu?.

10. Hiç ayrımcılık ya da ırkçılık olaylar yaşadınız mı? Dini inancınız entegrasyon

sürecinizde nasıl bir rol oynadı ?.

11. Gelecek için planlarınız nelerdir ? ülkenize geri dönmeyi düşünüyor

musunuz?

12. Türkiye’deki deneyimlerinizden sonra yine hedef veya transit ülkesi olarak seçer miydiniz?